

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว)

ปริญญา

จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง ผลของการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขา
ที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
โรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จังหวัดปทุมธานี

The Effects of The F.R.S. Model with Trisikkha Principles in Developing
Self – Discipline in Learning on Desirable Characteristics of Mathayomsuksa1
Students, Tedsabanmuangthaklong 1 School in Pathum Thani Province

นามผู้วิจัย นางสาวปิยะวรรณ กลิ่นจันทร์

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์รุ่งแสง อรุณไพโรจน์, Ph.D.)

หัวหน้าภาควิชา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรพิมพ์ ธีระวัฒน์, ศศ.ม.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา ธีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

ผลของการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดฐานไตรสิกขา
ที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
โรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จังหวัดปทุมธานี

The Effects of The F.R.S. Model with Trisikkha Principles in Developing Self – Discipline
in Learning on Desirable Characteristics of Mathayomsuksa 1 Students,
Mathayomsuksa 1 Students, Tedsabanmuangthaklong 1 School
in Pathum Thani Province

โดย

นางสาวปิยะวรรณ กลิ่นจันทร์

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว)

พ.ศ. 2552

ปิยะวรรณ กลิ่นจันทร์ 2552: ผลของการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบวรตามหลักไตรสิกขา ที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จังหวัดปทุมธานี ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว) สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รองศาสตราจารย์รุ่งแสง อรุณไพโรจน์, Ph.D. 142 หน้า

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสร้างวิธีการมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ในการให้ความช่วยเหลือทางด้านพฤติกรรมของนักเรียน 2) เพื่อสร้างโปรแกรมพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบวรตามหลักไตรสิกขา สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 3) เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนก่อนและหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มทดลอง 4) เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ก่อนและหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มทดลอง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2551 โรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จังหวัดปทุมธานี ที่มีพฤติกรรมขาดความมีวินัยในตนเองทางการเรียน จำนวน 20 คน ใช้วิธีสุ่มจัดกลุ่มอย่างง่ายแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โปรแกรมพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบวรตามหลักไตรสิกขาประกอบด้วยกิจกรรม จำนวน 12 ครั้ง ครั้งละ 50 นาที เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ โปรแกรมพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบวรตามหลักไตรสิกขา แบบสอบถามพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน แบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ แบบแสดงความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อ โปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบวรตามหลักไตรสิกขา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ The Wilcoxon Matched Pairs Signed - Rank Test และ The Mann - Whitney U Test

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภายหลังการทดลอง นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และคะแนนจากแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์แตกต่างจากก่อนเข้าร่วม โปรแกรมเสริมสร้างพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ภายหลังการทดลอง นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และคะแนนจากแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ แตกต่างจากนักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) คะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และคะแนนจากแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ทั้งก่อนและหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มควบคุม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) นักเรียนกลุ่มทดลองมีความพึงพอใจกับการเข้าร่วม โปรแกรมพัฒนาความมีวินัยในตนเอง

Piyawan Klinchan 2009: The Effects of The F.R.S. Model with Trisikkha Principles in Developing Self – Discipline in Learning on Desirable Characteristics of Mathayomsuksa 1 Students, Tedsabanmuangthaklong 1 School in Pathum Thani Province. Master of Arts (Educational Psychology and Guidance), Major Field: Educational Psychology and Guidance, Department of Educational Psychology and Guidance. Thesis Advisor: Associate Professor: Rungsang Arunpairojana, Ph.D. 142 pages.

The purposes of this research were: 1) to establish collaboration among families, Buddhist religious and schools (the F.R.S Model) in providing behavioral support for students. 2) to develop a self-discipline in learning development program for Mathayomsuksa 1 students, based on the F.R.S. model with Trisikkha Principles. 3) to compare self-discipline in learning before and after treatment of the experimental group. 4) to compare desirable characteristics before and after treatment of the experimental groups.

The study was a quasi-experimental research design. The sample comprised 20 Mathayomsuksa 1 students who exhibited self-discipline in learning problems and enrolled in the second semester, academic year 2008, Tedsabanmuangthaklong 1 School in Pathum Thani Province. The sample was randomly assigned to form the experimental and the control groups, 10 students in each group. The program consisted of 12, fifty – minutes sessions. The research instruments were; 1) the self-discipline development program based on the F.R.S. model with Trisikkha Principles, 2) the self-discipline in learning questionnaire, 3) desirable characteristics questionnaire, and , 4) students' opinions towards the self-discipline in learning development program. The data were analyzed by using the Wilcoxon Matched Pairs Signed – Rank test and the Mann – Whitney U test.

The findings showed that 1) there were significant difference at the 0.05 level between the pre- and post-test scores of self-discipline in learning and desirable characteristics of the experimental group. 2) there were significant difference at the 0.05 level of the self-discipline in learning and desirable characteristics after the experiment between the experimental and control groups. 3) there was no differences between the pre- and post-test scores on self-discipline in learning and desirable characteristics of the controlled group, and 4) student' opinions were in favor of the self – discipline in learning development program.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

/ /

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยได้รับความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจากคณาจารย์หลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.รุ่งแสง อรุณไพโรจน์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดี และขอกราบขอบพระคุณ ประธานการสอบ และผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ที่ได้ให้คำแนะนำเพิ่มเติม เพื่อความสมบูรณ์ของวิทยานิพนธ์

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระมหาเจดิม ปญฺญากร โณ พระมหาสุรสิทธิ์ วรสิทฺโธ ที่ได้ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญ ในการตรวจเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่มีประโยชน์ ในการปรับปรุงแก้ไขโปรแกรมการพัฒนาคอมพิวเตอร์ในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรร ตามหลักไตรสิกขาเพื่อนำมาใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 และอาจารย์สุรสวัสดิ์ ญาณภักดิ์ ในการเข้าไปทดลองโปรแกรมการพัฒนาคอมพิวเตอร์ในตนเอง ด้วยรูปแบบบรรตามหลักไตรสิกขา และขอขอบคุณคณะครู และนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทุกคน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีจนทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จได้

สุดท้าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณครอบครัวของผู้วิจัยซึ่งเป็นกำลังใจอันสูงสุดของผู้วิจัย และขอขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ เจ้าหน้าที่วัดพระธรรมกาย และนิสิตสาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนวทุกคน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมาจนทำให้ วิทยานิพนธ์เรื่องนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ปิยะวรรณ กลิ่นจันทร์
มีนาคม 2552

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	(3)
-------------	-----

สารบัญภาพ	(5)
-----------	-----

บทที่ 1 บทนำ	1
--------------	---

ความสำคัญของปัญหา	1
-------------------	---

วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
-------------------------	---

ประโยชน์ที่ได้รับ	6
-------------------	---

ขอบเขตการวิจัย	6
----------------	---

กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
----------------------	---

ข้อตกลงเบื้องต้น	7
------------------	---

นิยามศัพท์	8
------------	---

บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	12
-----------------------	----

แนวคิดเกี่ยวกับวินัยในตนเอง	13
-----------------------------	----

การพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนา	20
--	----

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน	49
---------------------------	----

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา	57
--	----

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	64
-----------------------	----

สมมติฐานการวิจัย	75
------------------	----

บทที่ 3 วิธีการวิจัย	76
----------------------	----

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	76
-------------------------	----

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	77
----------------------------	----

การดำเนินการวิจัย	81
-------------------	----

การวิเคราะห์ข้อมูล	83
--------------------	----

บทที่ 4 ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์	84
---------------------------------	----

ผลการวิจัย	84
------------	----

ข้อวิจารณ์	100
------------	-----

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลและข้อเสนอแนะ	106
สรุปผลการวิจัย	106
ข้อเสนอแนะ	112
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	114
ภาคผนวก	122
ภาคผนวก ก ตัวอย่างหนังสือที่ใช้ในการวิจัย	123
ภาคผนวก ข ข้อมูลผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย	128
ภาคผนวก ค ตัวอย่างโปรแกรมการพัฒนาศักยภาพมีวินัยในตนเอง	
ทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขา	130
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	142

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 คะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาความมีวินัยใน ตนเองทางการเรียน	85
2 คะแนนประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาความมีวินัยใน ตนเองทางการเรียน	88
3 การทดสอบสมมติฐานทางสถิติของคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเอง ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลอง ด้วยสถิติ The Wilcoxon Matched Pairs Signed - Rank Test	91
4 การทดสอบสมมติฐานทางสถิติของคะแนนประเมินคุณลักษณะผู้เรียน อันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลอง ด้วยสถิติ The Wilcoxon Matched Pairs Signed - Rank Test	91
5 การทดสอบสมมติฐานทางสถิติของคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเอง ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลอง ด้วยสถิติ ทดสอบนอนพาราเมตริก (Nonparametric Statistics) The Wilcoxon Matched Pairs Signed - Rank Test	92
6 การทดสอบสมมติฐานทางสถิติของคะแนนประเมินคุณลักษณะผู้เรียน อันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลอง ด้วยสถิติ ทดสอบนอนพาราเมตริก (Nonparametric Statistics) The Wilcoxon Matched Pairs Signed - Rank Test	92

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
7	การทดสอบสมมติฐานทางสถิติของคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเอง ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนการทดลอง ด้วยสถิติ The Mann - Whitney U Test	93
8	การทดสอบสมมติฐานทางสถิติของคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเอง ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลอง ด้วยสถิติ The Mann - Whitney U Test	93
9	การทดสอบสมมติฐานทางสถิติของคะแนนประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึง ประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองด้วยสถิติ The Mann - Whitney U Test	94
10	การทดสอบสมมติฐานทางสถิติของคะแนนประเมินคุณสมบัติผู้เรียนอันพึง ประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการทดลองด้วยสถิติ The Mann - Whitney U Test	94
11	ค่ามัธยฐานและค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ของคะแนนความคิดเห็นของนักเรียน กลุ่มทดลองที่มีต่อโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วย รูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขา	98

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ภาพระบบการศึกษาเพื่อให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ดีงาม	30
2	แสดงการจัดหมวดหมู่องค์ประกอบทั้ง 8 ของมรรคเป็นหลักไตรสิกขา	48
3	แผนภูมิแท่งเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน ของนักเรียนกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนา ความมีวินัยในตนเองทางการเรียน	86
4	แผนภูมิแท่งเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน ของนักเรียนของนักเรียนกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมการ พัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน	87
5	แผนภูมิแท่งเปรียบเทียบคะแนนประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ ของนักเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมการ พัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน	89
6	แผนภูมิแท่งเปรียบเทียบคะแนนประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ ของนักเรียนของนักเรียนกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมการ พัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน	90

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การศึกษา คือ พื้นฐานอันสำคัญต่อการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในชีวิตของคนทุกคน เพราะการศึกษาก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี ทำให้คนมีความรู้ ความเข้าใจ ในวิทยาการใหม่ ๆ กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ตลอดจนมีเหตุผล ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ดังนั้นการปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าและเห็น ความสำคัญของการศึกษา จึงเป็นเรื่องสำคัญที่โรงเรียนหรือสถานศึกษาทุกแห่งได้ให้ความสำคัญ และพยายามจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว

แต่จากสภาพที่ปรากฏอยู่จริงในสังคมปัจจุบันจะเห็นได้ว่า เด็กและเยาวชนที่อยู่ในวัยที่ควร ศึกษาหาความรู้ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเรียนอย่างที่ควรจะเป็น แต่กลับมีพฤติกรรมที่เป็นไป ในทางตรงกันข้าม อันได้แก่ การหนีเรียน ใช้คำพูดที่หยาบคายทั้งกับครู อาจารย์และกับ เพื่อนนักเรียนด้วยกันเอง การแต่งกายไม่เหมาะสมหรือแต่งกายผิดระเบียบของโรงเรียน การทะเลาะวิวาทและใช้ความรุนแรงทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการ ดินยาเสพติด เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นในสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่อง และพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ดังกล่าวยังได้แพร่ระบาดไปในหมู่เด็กและเยาวชนที่มีอายุน้อยลงเรื่อย ๆ สิ่งเหล่านี้นับเป็นสัญญาณ อันตรายที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน แม้หน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาและการแก้ปัญหาเด็ก และเยาวชนหลายหน่วยงาน จะพยายามนำวิธีการต่าง ๆ มาใช้เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ก็ดูเหมือน จะยังไม่มีวิธีการใดที่จะมีประสิทธิภาพพอที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้นให้หมดไปได้

ซึ่งในเรื่องนี้นางจรรยาพร ธรณินทร์ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้เปิดเผยผลการวิจัยของ ผู้พิพากษาสมทบ ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องปัญหาเด็กและเยาวชนในปัจจุบันสรุปได้ว่า ลักษณะ พฤติกรรมการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้นสามารถแบ่งตามระดับ ความผิดได้เป็น 3 ระดับ คือ 1) ความผิดระดับเล็กน้อย ได้แก่ การพูดจาหยาบคาย การแต่งกาย ไม่เหมาะสม การหนีเรียน การเริ่มมีลักษณะผิดเพศ 2) ความผิดในระดับกลาง ได้แก่ พฤติกรรม เริ่มติดเหล้า บุหรี่ เริ่มเล่นการพนัน ดิดเกมส์ มั่วสุม และ 3) ความผิดในระดับรุนแรง ได้แก่ ขโมย

ลักทรัพย์ ทะเลาะวิวาท มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การทำแท้ง ทะเลาะวิวาท ฆ่าตัวตาย และจำหน่ายยาเสพติด (ข้าวสด, 2551)

ปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้นับวันก็จะยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น และเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เด็กและเยาวชนกลายเป็นผู้มีความเสี่ยงทางปัญญา เกิดความล้มเหลวในการศึกษาหาความรู้ และกลายเป็นเด็กที่มีปัญหาของสังคม อีกทั้งยังส่งผลให้เติบโตขึ้นเป็นบุคลากรที่ขาดคุณภาพของประเทศชาติ

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของเด็กและเยาวชนที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งพฤติกรรมปัญหาเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการไม่ได้รับการปลูกฝังความมีวินัยในตนเองอย่างดีพอ จึงทำให้เด็กและเยาวชนขาดความยับยั้งชั่งใจและขาดจิตสำนึกความรับผิดชอบ ต่อบทบาทหน้าที่อันพึงกระทำของตน คือ หน้าที่ในการศึกษาหาความรู้ หน้าที่ของศิษย์ที่ดี และหน้าที่เยาวชนที่มีคุณภาพของสังคม ดังนั้นการการปลูกฝังความมีวินัย และพัฒนาจนเกิดเป็นลักษณะนิสัยความมีวินัยในตนเองให้แก่เด็กและเยาวชน จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ไม่อาจมองข้ามได้ ซึ่งในวัยเด็กนั้นการปลูกฝังความมีวินัยในตนเองด้านการเรียนถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการศึกษาเปรียบเสมือนหางเสือที่จะกำหนดทิศทางความเจริญก้าวหน้าของชีวิตให้แก่เด็กในอนาคต

อย่างไรก็ตามความมีวินัยในตนเองทางการเรียนนั้นไม่สามารถเกิดขึ้นในตัวเด็กได้เองโดยธรรมชาติ หากแต่ต้องอาศัยการมีรากฐานมาจากการถูกอบรมบ่มเพาะอุปนิสัยความมีวินัยในตนเองในด้านอื่นๆ มาก่อน ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังความมีวินัยในตนเองให้แก่เด็กและเยาวชนนั้น นอกเหนือจากปัจจัยด้านเวลาที่ต้องใช้ในการปลูกฝังและฝึกฝนแล้ว ยังมีปัจจัยที่สำคัญและมีบทบาทอย่างยิ่งในการอบรมสั่งสอนและเป็นตัวแบบที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชนได้ประพฤติปฏิบัติตามอันได้แก่บุคคลในครอบครัว ซึ่งนับว่าเป็นครูคนแรกที่มีบทบาทในการอบรมสั่งสอน และเป็นต้นแบบในด้านความมีวินัยในตนเองให้แก่เด็กได้ตั้งแต่แรกเกิด รวมไปถึงโรงเรียน ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ซึ่งล้วนแต่มีส่วนในการช่วยสร้างประสบการณ์เรียนรู้เพื่อเสริมสร้างลักษณะนิสัยความมีวินัยในตนเองให้แก่เด็กทั้งทางตรงและทางอ้อมด้วยกันทั้งสิ้น

กาญจนา พวงจิตต์ (2550: 3) กล่าวว่า การสร้างวินัยนั้นจะต้องให้สอดคล้องกับความต้องการที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมในแต่ละวัยของนักเรียน นักเรียนต้องสามารถปฏิบัติตามได้ เป็นประโยชน์ มีคุณค่า และไม่เกิดความยุ่งยากในการปฏิบัติ และวิธีการที่ใช้แก้ปัญหาต้องเป็นไปในทางบวก เช่น ชมเชย เอาใจใส่ เป็นกันเอง เป็นต้น

ความมีวินัยในตนเองเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนประการหนึ่งที่มีการกำหนดไว้ในมาตรฐานการศึกษาในส่วนของมาตรฐานผู้เรียนในการจัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งทุกสถานศึกษาจะต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนทุกคน ซึ่งการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์นั้น ควรจัดให้มีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 และมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่เน้นให้มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งลักษณะเด่นประการหนึ่งในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การให้ความสำคัญต่อผู้ที่มีบทบาทในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่ครู หรือนุเคราะห์ทางการศึกษาเท่านั้น แต่ได้ให้ความสำคัญแก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้เรียนทุกฝ่าย เพื่อมุ่งประโยชน์แก่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ประชาคมการเรียนรู้ จึงมีขอบข่ายครอบคลุมบุคลากรทุกฝ่าย ทั้งในและนอกโรงเรียน ภายในโรงเรียนนอกจากครูและผู้บริหาร ยังมีบุคลากรที่สนับสนุนการเรียนการสอน คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน ขยายสู่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน สถาบันผลิตครู หน่วยงาน องค์กร และสถานประกอบการ รวมทั้งสื่อมวลชน ซึ่งล้วนแต่สามารถร่วมกันสร้างสรรค์ความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้ทั้งสิ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543)

ซึ่งในปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษา ได้มีการกล่าวถึงกันอย่างกว้างขวาง เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวได้นำเอาผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมมีบทบาทในการจัดการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา โดยมีโรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นศูนย์กลางการดำเนินการ ซึ่งโรงเรียนหรือสถานศึกษาแต่ละแห่งได้มีการนำแนวคิดการมีส่วนร่วมนี้ไปปรับใช้มากมายหลายรูปแบบ ตามความเหมาะสมในบริบทของโรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งรูปแบบการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิด “บวร” หรือการนำ บ้าน วัด และโรงเรียน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้นเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการศึกษารูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีแนวคิดมาจากกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงชี้ให้คนไทยได้ย้อนกลับไปมองถึงระบบการศึกษาในอดีตที่มีการนำ 3 สถาบันหลักทางสังคมอันได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียน เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาอย่างเหมาะสม

ประชาสังคมแบบ “บวร” เป็นการนำเอาสถาบันหลักในชุมชนมาเป็นกลไกในการพัฒนาการศึกษาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจ แก้ปัญหาตนเอง และชุมชน กำหนดแผนแม่บทชุมชนด้วยการร่วมกันคิด ร่วมกันสร้างและบริหารจัดการศึกษาชุมชนของคนในท้องถิ่นที่ร่วมกันเป็นเจ้าของ

จะเห็นได้ว่ารูปแบบการจัดการศึกษาตามแนวคิด “บวร” นั้น ได้สร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการศึกษาระหว่างโรงเรียนและชุมชนให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทยที่มีมาแต่ครั้งโบราณกาล แต่เนื่องจากในปัจจุบันรูปแบบวิถีชีวิตของคนในสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก ดังนั้นการนำแนวคิด “บวร” มาใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมจึงยังไม่ค่อยมีผู้นำไปปรับใช้ให้เห็นผลได้อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนมากนัก

ด้วยความตระหนักถึงคุณค่าของแนวคิดการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดบวร ประกอบกับเห็นถึงความจำเป็นในการที่จะต้องพัฒนาความมีวินัยในตนเองด้านการเรียนให้เกิดขึ้นแก่เด็กและเยาวชน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ให้แก่สถานศึกษา และเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยยับยั้งและป้องกันการเกิดปัญหาเด็กและเยาวชนไม่ให้เพิ่มมากขึ้นในสังคม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนำรูปแบบการมีส่วนร่วมแบบ “บวร” หรือการมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน และนำหลักการฝึกอบรมพัฒนามนุษย์ตามแนวพุทธศาสตร์ หรือ ไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักการพัฒนามนุษย์ที่เน้นการพัฒนาทั้งทางกาย วาจา และใจ มาเป็นแนวคิดในการสร้างโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนให้แก่นักเรียน ซึ่งเป็นคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ที่ทุกสถานศึกษาต้องการปลูกฝังให้แก่นักเรียนทุกคน อีกทั้งยังเป็นการสร้างเยาวชนที่มีคุณภาพให้เกิดขึ้นในสังคมอีกด้วย

ในบริบทของโรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 ตำบลคลองสอง อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกมาทำการวิจัยนั้น จากการสัมภาษณ์อาจารย์แนะแนวประจำระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้ให้ข้อมูลว่าปัจจุบันมีนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 บางส่วนที่มีปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียน ซึ่งจากการศึกษาเพิ่มประวัติของนักเรียนนั้นพบว่า พฤติกรรมที่เป็นปัญหาดังกล่าวได้แก่ การหนีเรียน ทะเลาะวิวาท ใช้คำพูดหยาบคาย แต่งกายผิดระเบียบ เป็นต้น ส่งผลให้นักเรียนมีผลการเรียนตกต่ำ ซึ่งทางโรงเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว และต้องการที่จะให้ความช่วยเหลือและแก้ไขให้นักเรียนมีพฤติกรรมเรียนที่ดีขึ้นและประสบความสำเร็จทางการเรียนในที่สุด

ในส่วนของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนนั้น จากการสัมภาษณ์อาจารย์ได้ให้ข้อมูลว่าโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครอง และชุมชน อันได้แก่วัด ในบริเวณใกล้เคียงอยู่เป็นประจำ เช่น มีการจัดโครงการตักบาตรในโรงเรียนเป็นประจำทุกเดือน การนำนักเรียนไปร่วมกิจกรรมที่วัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา มีการนิมนต์ครูพระสอนศีลธรรม มาให้ความรู้แก่นักเรียนในโรงเรียน มีกิจกรรมสวดมนต์ร่วมกันของนักเรียนทั้งระดับชั้นเป็นประจำ

ทุกสัปดาห์ มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนได้เรียนและเข้าสอบธรรมศึกษา มีการจัดโครงการเยี่ยมบ้านนักเรียนทุกคน และมีการจัดประชุมผู้ปกครองนักเรียนเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกันระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครองเป็นประจำทุกปี

จากข้อมูลปัญหาและข้อมูลเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดไว้ว่า หากมีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน โดยกำหนดวิธีการดำเนินกิจกรรมให้มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันของทั้ง 3 ฝ่าย คือ บ้าน วัด และโรงเรียน และกำหนดเป้าหมายในการดำเนินการให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ก็น่าจะเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพวิธีหนึ่งที่จะสามารถพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนให้เกิดขึ้นได้ และยังส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนอีกด้วย นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของ บ้าน วัด และโรงเรียน ในกิจกรรมดังกล่าว ยังเป็นก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีของทั้ง 3 สถาบันที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนักเรียนคือ บ้าน วัด และโรงเรียน อันจะนำไปสู่การให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อนักเรียน และโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างวิธีการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน ด้วยรูปแบบ “บวร”
2. เพื่อสร้างโปรแกรมพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบ “บวร” ตามหลักไตรสิกขา สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
3. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนก่อนและหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มทดลอง
4. เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ ก่อนและหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มทดลอง

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามแนวคิดบวร และรูปแบบโปรแกรมการพัฒนาวินัยในตนเองทางการเรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนให้นักเรียน อันจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์
2. นักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรม ได้รับการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีพฤติกรรมเรียนที่ดีขึ้น
3. หลักไตรสิกขาที่นำมาใช้ในโปรแกรมจะช่วยให้ นักเรียนเกิดความเข้าใจ และมีจิตสำนึก ความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตน ซึ่งจะเป็นเกราะป้องกันการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นภัยต่อชีวิต หรืออบายมุขต่างๆ และช่วยลดปัญหาเด็กและเยาวชนในสังคมได้
4. ได้พัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ให้แก่สถานศึกษา

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง ผลของการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบวรตามหลักไตรสิกขา ที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จังหวัดปทุมธานี เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi – experimental Research) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังต่อไปนี้

ประชากร

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2551 ของโรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 ซึ่งมีทั้งหมด 235 คน แบ่งเป็น 5 ห้อง ห้องละ 47 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2551 ที่มีปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเรียนเช่น หนีเรียน ไม่ส่งงานตามกำหนด ทะเลาะวิวาทในโรงเรียน เป็นต้น

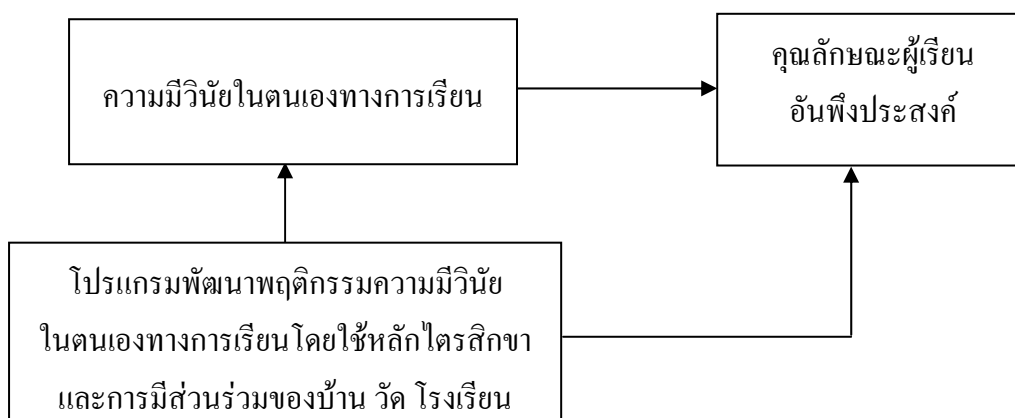
ซึ่งโรงเรียนได้มีการบันทึกพฤติกรรมไว้ในแฟ้มประวัตินักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 20 คน แบ่งเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง กลุ่มละ 10 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น คือ โปรแกรมพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน

ตัวแปรตาม คือ ความมีวินัยในตนเองทางการเรียนและคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่ศึกษาเฉพาะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2551 ที่มีปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเรียนเช่น หนีเรียน ไม่ส่งงานตามกำหนด ทะเลาะวิวาทในโรงเรียน เป็นต้น ซึ่งโรงเรียนได้บันทึกพฤติกรรมไว้ในแฟ้มประวัตินักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยได้รับการพิจารณาจากอาจารย์ประจำชั้นและอาจารย์แนะแนวแล้วว่าสามารถเข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนในครั้งนี้ได้

นิยามศัพท์

วินัยในตนเองทางการเรียน หมายถึง ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมและอารมณ์ของบุคคลเพื่อให้แสดงออกได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามกฎระเบียบของโรงเรียน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพฤติกรรมที่แสดงออกถึงลักษณะความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนไว้ 3 ด้าน ได้แก่

1. ด้านความรับผิดชอบ หมายถึง การกระทำของนักเรียนที่แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจและความเอาใจใส่ต่อการเรียน การทำงานหรือปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย ตลอดจนถึงการติดตามปรับปรุงแก้ไขงานให้สำเร็จลุล่วง ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออก ได้แก่

- 1.1 การทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วง
- 1.2 การให้ความสนใจฟังบทเรียนในชั้นเรียน
- 1.3 การเตรียมความพร้อมและการดูแลรักษาหนังสือและอุปกรณ์การเรียน
- 1.4 การร่วมแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน
- 1.5 การให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมในชั้นเรียน
- 1.6 ความตรงต่อเวลา เช่น ไม่มาโรงเรียนสาย การเข้าห้องเรียนตรงตามเวลา

2. ด้านความซื่อสัตย์ หมายถึง การกระทำของนักเรียนที่แสดงให้เห็นถึงความซื่อตรงต่อความจริงทั้งทางกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกได้แก่

- 2.1 การพูดความจริง
- 2.2 ไม่ปกปิดความผิดทั้งของตนเอง และผู้อื่น
- 2.3 ขอมรับเมื่อทำความผิด
- 2.4 ไม่ขโมยของผู้อื่นมาเป็นของตน
- 2.5 ไม่เอาเปรียบผู้อื่น
- 2.6 ไม่แอบอ้างนำของผู้อื่นมาเป็นของตน

3. ด้านความอดทน หมายถึง การกระทำของนักเรียนที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะควบคุมทั้งทางด้านร่างกาย และอารมณ์ ให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมต่างๆที่ได้รับมอบหมายให้ประสบผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออก ได้แก่

3.1 มีความพยายามในการทำงานจนสำเร็จ

3.2 ไม่แสดงกิริยาอาการใดๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความคับข้องใจ ไม่พอใจในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย

3.3 ผลงานมีความสะอาดเรียบร้อย

3.4 ใช้เวลาว่างแสวงหาความรู้ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียน

โปรแกรมพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน หมายถึง โปรแกรมกิจกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยนำรูปแบบบรร คือ การมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด และโรงเรียน และหลักไตรสิกขา มาใช้ในการดำเนินกิจกรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน ของนักเรียนให้สูงขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ให้เพิ่มขึ้นด้วย

ไตรสิกขา หมายถึง หลักที่ใช้ในการฝึกฝนอบรมตน ด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เพื่อให้เกิดการดำเนินชีวิตที่งดงาม ตามหลักของพระพุทธศาสนา อันประกอบด้วย

1. ศีล หมายถึง การควบคุมกาย วาจา ใจ ให้ปกติ เรียบร้อย ไม่เบียดเบียน หรือทำความเดือดร้อนรำคาญให้แก่ผู้อื่น

2. สมาธิ หมายถึง ความมีใจตั้งมั่น ความตั้งมั่นแห่งจิต การทำใจให้สงบ แน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน การมีจิตกำหนดแน่วแน่อยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ มีความเพียรพยายามที่จะทำงานให้สำเร็จผล มีความสดชื่น สงบ ผ่อนคลาย

3. ปัญญา หมายถึง การพิจารณาปัญหาด้วยเหตุผล โดยรู้เหตุและผลของการกระทำอย่างชัดเจน และมีความคิดความเชื่อที่ถูกต้องในการกระทำ

บ้าน หมายถึง พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ที่อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกันกับนักเรียน

วัด หมายถึง ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1

ครูพระสอนศีลธรรม หมายถึง พระภิกษุที่เข้าไปสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน

โรงเรียน หมายถึง ครูประจำชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 ตำบลคลองสอง อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ที่มีนักเรียนในชั้นเข้าร่วมโครงการพัฒนาความมีวินัยในตนเอง

รูปแบบบวร (F.R.S. Model : Family Religion and School Model) หมายถึง รูปแบบการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด และโรงเรียน ซึ่งได้แก่ ผู้ปกครอง ครูพระสอนศีลธรรมและครูประจำชั้น ในการดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 หมายถึง นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 ปีการศึกษา 2551 ที่มีปัญหาพฤติกรรมกรเรียนและมีการบันทึกไว้ในแฟ้มประวัตินักเรียน

คุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ หมายถึง คุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในมาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์เฉพาะในมาตรฐานที่ 1 , 3 ,4 และ 6 และคัดเลือกตัวบ่งชี้เฉพาะบางตัวในแต่ละมาตรฐานมาใช้เป็นเกณฑ์ในการวัดคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและมีค่านิยมที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้ที่นำมาใช้ได้แก่

1. มีวินัยมีความรับผิดชอบและปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนาที่ตนนับถือ
2. มีความซื่อสัตย์สุจริต
3. มีความกตัญญูกตเวที
4. มีเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม
5. รู้จักประหยัด รู้จักใช้ทรัพย์สินของส่วนตนและส่วนรวมอย่างคุ้มค่า

มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต ตัวบ่งชี้ที่นำมาใช้ ได้แก่

1. มีทักษะในการจัดการและทำงานให้เสร็จ
2. เพียรพยายาม ขยัน อดทน ละเอียดรอบคอบในการทำงาน
3. ทำงานอย่างมีความสุข พัฒนางานและภูมิใจใ้ผลงานของตน
4. ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ วิจารณ์
มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ ตัวบ่งชี้ที่นำมาใช้ ได้แก่

1. ประเมินและเลือกแนวทางการตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างมีสติ
2. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มองโลกในแง่ดีและมีจินตนาการ

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้
และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ตัวบ่งชี้ที่นำมาใช้ ได้แก่

1. สนใจแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆรอบตัว ใช้ห้องสมุด แหล่งความรู้
และสื่อต่างๆได้ทั้งในและนอกสถานศึกษา
2. มีวิธีการเรียนรู้ของตนเอง เรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นได้ สนุกกับการเรียนรู้และชอบ
มาโรงเรียน

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การวิจัยเรื่อง ผลของการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขา ที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาล เมืองท่าโขลง 1 จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎี และแนวคิดต่าง ๆ จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับวินัยในตนเอง

1.1 ความหมายของวินัยในตนเอง

1.2 ทฤษฎีการเกิดวินัยในตนเอง

1.3 ลักษณะของความมีวินัยในตนเอง

1.4 การปลูกฝังและการพัฒนาวินัยในตนเอง

2. การพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนา

2.1 การเตรียมความคิดความเชื่อที่ถูกต้อง หรือสัมมาทิฐิ

2.2 การพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา

3. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

3.1 หลักการและจุดหมายของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.2 คุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์

- 3.3 การจัดการศึกษาที่เอื้อต่อการเกิดลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์
4. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
 - 4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม
 - 4.2 ลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
 - 4.3 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนต่อการศึกษา
 - 4.4 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนต่อการศึกษา
 - 4.5 แนวคิด บ้าน วัด โรงเรียน (บวร)
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. แนวคิดเกี่ยวกับวินัยในตนเอง

ความหมายของวินัยในตนเอง

ความหมายของคำว่าวินัยในตนเองนั้น มีผู้ที่ให้ความหมายไว้หลายทัศนะ ดังนี้

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2541: 74) ได้ให้ความหมายของวินัยในตนเองว่า สรุปได้ว่าการมีวินัยในตนเองเป็นสิ่งที่ประเสริฐ คนมีวินัยในตนเองคือคนที่ควบคุมความประพฤติ ความคิด กาย วาจา ใจ ของตัวเองเป็นสมรรถภาพในการควบคุมพฤติกรรมให้เป็นไปตามความประสงค์

โกทม อาริยา (2541: 94) ได้ให้ความหมายของวินัยในตนเอง คือ สิล วิจารณ์ญาณ จิตสำนึก ความละเอียดรอบา

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2543: 10) ได้กล่าวถึงวินัยในตนเอง สรุปได้ว่า การมีวินัยในตนเอง เป็นการรู้จักควบคุมอารมณ์ การรักษาความซื่อตรงคงมั่นอย่างมีหลักการ การรู้จักหน้าที่ ความรับผิดชอบ การรู้จักปรับตัวเมื่อมีการเปลี่ยนแปลง

กรมสุขภาพจิต (2543: 24) ได้ให้ความหมายของความมีวินัยในตนเองว่า หมายถึง การที่นักเรียนสามารถ บังคับตนเองให้ปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ยอมรับปทัสถานของสังคม และปฏิบัติตาม กฎระเบียบของสังคม โดยไม่ต้องมีผู้ควบคุมหรือลงโทษ

Brisbane (1994) ได้ให้ความหมายของวินัยในตนเอง (Self-Discipline) ว่าวินัยในตนเอง เป็นเป้าหมายสูงสุด ในการฝึกวินัยต้องการให้ผู้ถูกฝึกสามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ด้วยตนเอง

Canfield and Hanson (2005) กล่าวว่า ความมีวินัยในตนเอง หมายถึง ความสามารถในการควบคุมตนเองอย่างมีความรับผิดชอบ โดยไม่ต้องมีผู้อื่นคอยควบคุม มีความตั้งใจจริงอย่างแรงกล้า ในการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ มีความสามารถที่จะแก้ไขตัวเองเพื่อทำให้เกิดการปรับปรุง ให้ดีขึ้น

Walker, Shea and Bauer (2004) ได้ให้ความหมายของวินัยในตนเองสรุปได้ว่า เป็นผลของการจัดการหรือกระบวนการในการควบคุมพฤติกรรมของตนเองในสถานการณ์ต่างๆ

Pavlina (2005) ได้กล่าวถึงความมีวินัยในตนเองว่า ความมีวินัยในตนเอง หมายถึง ความสามารถในการที่จะควบคุมการกระทำของตนเองโดยไม่คำนึงถึงสภาวะทางด้านอารมณ์

จากความหมายที่กล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า ความมีวินัยในตนเองหมายถึง ความสามารถที่เกิดจากแรงกระตุ้นภายในตัวของบุคคล ในการที่จะควบคุมอารมณ์หรือพฤติกรรมของตนเอง ให้เป็นไปตามที่ตนมุ่งหวัง โดยพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นจะต้องสอดคล้องและถูกต้องตามระเบียบ กฎเกณฑ์อันดีงามหรือข้อตกลงของสังคม

ทฤษฎีเกี่ยวกับวินัยในตนเอง

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523 อ้างถึง กรมวิชาการ, 2542) ได้กล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวินัยในตนเองที่สำคัญ 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีของ Mowrer ที่ว่าด้วยการกำเนิดของการควบคุมตนเองหรือความมีวินัยในตนเอง และทฤษฎีของ Peck และ Havighurst ที่ว่าด้วยพัฒนาการของ Ego และ Superego เป็นหลัก ซึ่งมีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. ทฤษฎีการเกิดวินัยในตนเองของ Mowrer

การเกิดวินัยในตนเองในบุคคลแต่ละคนนั้น นักทฤษฎีจิตวิทยาเชื่อว่ามีพื้นฐานมาตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเติบโต สิ่งสำคัญคือ ความสัมพันธ์ระหว่างทารกกับบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดู อันจะเป็นทางนำไปสู่ความสามารถในการให้รางวัลตนเอง หรือความสามารถในการควบคุมตนเองเมื่อโตขึ้น ซึ่ง Mowrer ได้อธิบายว่าทารกหรือเด็ก จะต้องเรียนรู้จากผู้เลี้ยงดูตน โดยที่การเรียนรู้นี้จะเกิดในสภาพอันเหมาะสมเท่านั้น การเรียนรู้ของเด็กทารกหรือเด็กจะเกิดขึ้นหลายระดับ และมีขั้นตอนดังนี้

1.1 บุคคลที่สำคัญต่อการเรียนรู้ของทารกหรือเด็ก คือ บิดามารดา หรือผู้เลี้ยงดู ซึ่งเป็นผู้ที่มาบำบัดความต้องการของทารก เช่น หิวได้ดื่มนม ร้อนก็ได้อาบน้ำ เมื่อทารกได้รับการบำบัดความต้องการจะรู้สึกสบาย พอใจ และมีความสุข ความรู้สึกของทารกนี้จะแรงมาก และติดตรึงอยู่ในสำนึกของทารกไปจนเติบโต การที่ได้รับการบำบัดความต้องการจนรู้สึกสบาย พอใจ และมีความสุขนั้น สิ่งที่เกิดควบคู่กับเหตุการณ์อยู่เสมอทุกครั้งคือ การปรากฏตัวของบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูเป็นสิ่งที่ควบคู่กันเสมอในการรับรู้ของเด็ก

1.2 ความรักและความผูกพันของเด็กนำไปสู่การปฏิบัติตามคำอบรมสั่งสอน หรือเลียนแบบผู้ที่ตนรักและพอใจ กล่าวคือ จากความรักและพอใจของเด็กที่มีต่อบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดู จึงทำให้การอบรมสั่งสอน หรือการกระทำหรือพูดจายังไร เด็กก็จะทำตาม หรือเลียนแบบคำพูดหรือกระทำตามบิดามารดาผู้เลี้ยงดูสั่งสอน ซึ่งการกระทำเช่นนี้ทำให้เด็กพอใจเกิดความสุข อันเป็นลักษณะของการให้รางวัลและชมเชยตนเอง โดยบุคคลไม่ได้หวังผลจากภายนอก การเลียนแบบผู้เลี้ยงดูของเด็กจะทำทั้งทางที่ดีและไม่ดีเท่า ๆ กัน トラบเท่าที่ลักษณะนั้นเป็นลักษณะของผู้ที่ตนรักและพอใจ

2. ทฤษฎีแรงจูงใจทางจริยธรรมของ Peck และ Havighurst

ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการควบคุมของ Ego (Ego - Control) และการควบคุมของ Superego (Superego - Control) ร่วมกัน ช่วยให้เกิดความต้องการแสดงพฤติกรรมเพื่อผู้อื่น อย่างสมเหตุสมผล นักทฤษฎีทั้ง 2 ท่าน เห็นว่าพลังควบคุมของ Ego และ Superego ในบุคคลจะมากหรือน้อยก็ได้ และบุคคลแต่ละคนจะมีพลังควบคุมของ Ego และ Superego ในระดับที่ไม่เท่ากัน อันเนื่องมาจากการได้รับความรู้ทางจริยศึกษาที่ทำให้ทราบถึงผลที่จะเกิดจากการแสดงพฤติกรรมต่างๆ ในแต่ละบุคคลไม่เท่ากัน ซึ่งจะส่งผลไปยังความมีวินัยในตนเองหรือการควบคุมของ Ego และ Superego ที่ต่างระดับกัน ดังนั้นนักทฤษฎีทั้งสองจึงได้จำแนกลักษณะของบุคคลออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. พวกปราศจากจริยธรรม (Amoral Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมของ Ego และ Superego น้อยมาก จะยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและเห็นแก่ตัวฝ่ายเดียวโดยไม่เรียนรู้ที่จะให้แก่ผู้อื่น ไม่สามารถควบคุมเองได้และจะกระทำการสิ่งต่างๆอย่างไม่ได้ใคร่ตรอง บุคคลประเภทนี้ถูกควบคุมโดยความเห็นแก่ตัวของเขาเอง

2. พวกเอาแต่ได้ (Expedient Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมของ Ego น้อย แต่พลังควบคุมของ Superego มีมากขึ้น แต่ก็ยังจัดอยู่ในประเภทปานกลางค่อนข้างน้อย บุคคลประเภทนี้ยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและกระทำทุกอย่างเพื่อความพอใจและผลได้ของตนเองเป็นคนไม่จริงใจจะยอมอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้มีอำนาจ ถ้าจะทำให้เขาได้รับผลที่เขาต้องการ

3. พวกชอบคล้อยตาม (Conforming Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมของ Ego น้อยเหมือนบุคคล 2 ประเภทแรกแต่มีพลังควบคุมของ Superego มากกว่าคืออยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างมาก คนพวกนี้จะยึดพวกพ้องเป็นหลักและคล้อยตามผู้อื่นโดยไม่ต้องใคร่ตรอง บุคคลประเภทนี้อยู่ภายใต้การควบคุมของสังคมและกลุ่ม

4. พวกตั้งใจจริงแต่ขาดเหตุผล (Irrational - Conscientious Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมของ Ego ในระดับปานกลางแต่มีพลังควบคุม Superego มาก จะเป็นผู้ที่ยอมรับกฎเกณฑ์และค่านิยมของสังคมเข้าไปเป็นลักษณะของตนเอง จะเป็นผู้ที่ทำตามกฎเกณฑ์และกฎหมายอย่างยึดมั่นและมีศรัทธาและถูกควบคุมโดยค่านิยมและปทัสถานของสังคม แต่บุคคลประเภทนี้ยังเป็นผู้ที่ทำตามกฎอย่างเคร่งครัด โดยเห็นว่ากฎเกณฑ์เป็นของศักดิ์สิทธิ์ แม้ว่าจะก่อให้เกิดผลเสียหายแก่ผู้อื่นก็ไม่สนใจไม่เอาใจใส่ บุคคลประเภทนี้จะเป็นผู้ที่เป็นหลักของชุมชนเพราะมีความมั่นคงในความเชื่อ

และการกระทำคนอื่นเห็นได้ง่าย แต่การขาดความยืดหยุ่นอย่างมีเหตุผลของคนประเภทนี้ จึงยังเป็นคนประเภทที่ยังไม่สมบูรณ์ทางจริยธรรม

5. พวกเห็นแก่ผู้อื่นอย่างมีเหตุผล (Rational – Altruistic Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมของ Ego มาก และในขณะเดียวกันก็มีพลังควบคุม Superego มากด้วย ซึ่งทำให้เกิดความสมดุลระหว่างการทำตามกฎเกณฑ์ของสังคมและความสมเหตุสมผล โดยยึดการเห็นแก่ผู้อื่นทั่วไปเป็นหลักบุคคลประเภทนี้จะสามารถควบคุมตนเองอย่างมีเหตุผลมิได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มในสังคมหรืออยู่ภายใต้อิทธิพลของกฎเกณฑ์อย่างปราศจากเหตุผล แต่ผู้ที่ตระหนักถึงผลของการกระทำของตนเองที่มีต่อผู้อื่น ก่อนที่จะทำอะไรต้องพิจารณาอย่างมีเหตุผล พร้อมทั้งจะร่วมมือกับสังคม มีความรับผิดชอบและให้ความเคารพเพื่อนมนุษย์โดยทั่วไป มีความต้องการที่จะเสียสละและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม บุคคลประเภทนี้มีไม่มากนักในแต่ละสังคม แต่เพคและเฮวิกเฮสต์เชื่อว่าเป็นบุคลิกภาพที่พัฒนาถึงขีดสูงสุดของมนุษย์

ทฤษฎีของ Peck และ Havighurst แสดงให้เห็นถึงพื้นฐานของการควบคุมตนเองของบุคคลซึ่งมีความแตกต่างกันและมีผลต่อการพัฒนาจริยธรรมรวมถึงวินัยในตนเองด้วย หากเชื่อว่าวินัยในตนเองเป็นลักษณะร่วมที่สำคัญของการพัฒนาจริยธรรม โดยต้องมีการควบคุมตนเองเป็นรากฐานสำคัญ ผู้ที่จะมีจริยธรรมในขั้นสูงได้นั้นจะต้องมีความสามารถในการควบคุมตนเองในขั้นสูงด้วย

ลักษณะของผู้ที่มีวินัยในตนเอง

วีณา ประชากุล (2549: 22-23) ได้สรุปลักษณะของผู้มีวินัยในตนเอง ดังนี้

1. มีความซื่อสัตย์
2. มีความรับผิดชอบ
3. มีความตั้งใจ
4. มีระเบียบ
5. มีความเป็นผู้นำ
6. มีความตรงต่อเวลา

7. มีความเชื่อมั่นในตนเอง

8. มีความอดทน

การปลูกฝังและการพัฒนาวินัยในตนเอง

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต, 2536: 49-52) ได้กล่าวถึงวิธีเสริมสร้างวินัยในตนเอง สรุปได้ดังนี้

1. สร้างวินัยด้วยการทำให้เป็นพฤติกรรมเคยชิน การสร้างพฤติกรรมเคยชิน กระทำโดยให้มนุษย์กระทำพฤติกรรมที่ดีซ้ำๆ กัน พอชินแล้วก็จะพอใจ และยึดมั่นในพฤติกรรมนั้น

2. ใช้วินัยที่ลงตัวแล้ว คือ วัฒนธรรมมาช่วย วัฒนธรรมเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่สร้างวินัยแบบพฤติกรรมเคยชินให้กับบุคคล เพราะบุคคลเมื่ออยู่ในวัฒนธรรมใดก็จะปฏิบัติตามวัฒนธรรมนั้น

3. สร้างวินัยให้ได้ผลด้วยระบบสัมพันธ์ขององค์รวม ในการฝึกฝนพัฒนามนุษย์หรือการศึกษานี้จะต้องให้องค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญาประสานด้วยกัน ทำให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์ แล้วสิ่งที่ฝึกก็จะกลายเป็นชีวิตจริงของเขา ฉะนั้นเวลาเราฝึกทำอะไรอย่างหนึ่งจึงต้องดูทั้งสามด้านร่วมกัน

4. สร้างวินัยโดยใช้ปัจจัยอื่นช่วยเสริม วินัยจะทำให้เกิดความสุข และประพจน์ด้วยความพึงพอใจ โดยใช้ปัจจัยอย่างอื่นมาช่วยอีกก็ได้ เช่น กัลยาณมิตร เช่น ครูน่านรักทำให้เด็กมีความอบอุ่นสบายใจ เด็กก็อยากเชื่อฟังครูที่ตนเองรัก เคารพและศรัทธา เมื่อครูพูดสิ่งใดลูกศิษย์ก็อยากทำ อยู่แล้วและมีความสุขที่จะทำตามด้วย วินัยก็เกิดได้ง่าย ความเป็นกัลยาณมิตร เป็นตัวเสริมในการสร้างวินัยจากพฤติกรรมที่เคยชินได้ โดยทำหน้าที่หนุนองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน คือ 1) เป็นต้นแบบที่ดีของพฤติกรรม (ศีล) 2) มีความรัก ทำให้เกิดความอบอุ่น มีความเป็นกันเอง พร้อมทั้งศรัทธาและมีความสุข (จิตใจ) 3) บอกเหตุผลว่าทำอย่างนั้นแล้วมีผลอย่างไร ทำให้เด็กเข้าใจเหตุผลและเห็นคุณค่าในสิ่งที่ทำ (ปัญญา)

5. สร้างวินัยด้วยแรงหนุนของสภาพจิตใจ เป็นวิธีหนึ่งที่เอาปัจจัยด้านจิตใจมานำ คือ การตั้งเป็นอุดมคติในจิตใจ ทำให้ใจมีความผูกใฝ่มุ่งมั่นอย่างแรง เพื่อให้บุคคลปฏิบัติ ตามเป้าหมายที่วางไว้

6. สร้างวินัยโดยใช้กฎเกณฑ์บังคับ คือ การสร้างวินัยโดยใช้กฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ บังคับควบคุม โดยมีการลงโทษบังคับที่ไม่รุนแรงเกินไป และมีช่วงเวลาที่ยาวนาน ให้คนผ่านความเคยชิน โดยที่เขาไม่รู้ตัว

ซึ่งจากวิธีการดังกล่าวมาแล้วจะเห็นว่า การเสริมสร้างวินัยในตนเองให้เกิดขึ้นกับบุคคลนั้น ต้องตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความชื่นชอบและเต็มใจมากกว่ารากฐานของคำสั่ง การบังคับหรือ การลงโทษ และการที่บุคคลจะมีวินัยในตนเองได้นั้น พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต, 2536: 36-40) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบร่วมในการสร้างวินัย สรุปได้ดังนี้

1. กัลยาณมิตร ความมีกัลยาณมิตรนี้ช่วยมาก เพราะเป็นผู้นำและเป็นแบบอย่าง เริ่มตั้งแต่การช่วยเสริมสร้างพฤติกรรมเคยชิน กัลยาณมิตรเป็นบุคคลที่มีการฝึกฝนพัฒนาดีแล้ว เป็นแบบอย่างที่ดี ถึงแม้ว่าเด็กไม่รู้ไม่เข้าใจ แต่พอกัลยาณมิตรทำอะไร เด็กก็จะทำตามและเด็กก็จะ ได้พฤติกรรมที่เคยชินที่มีวินัยไปเอง

2. ฉันทะ คือ ความรักดี ใฝ่ดี ใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์ เด็กที่มีฉันทะจะใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ บรรณานในสิ่งที่ดีงาม ต้องการให้ชีวิตของตนดีงาม ต้องการให้ทุกสิ่งที่ดีเข้าไปเกี่ยวข้องกับดีงาม ไปหมด

3. อัตตสัมปทาแปลว่าการทำตนให้ถึงพร้อม หมายถึง การทำตนให้เข้าถึงความพร้อมสมบูรณ์ แห่งศักยภาพของตน คือ ต้องการจะพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ ซึ่งจะเกิดจิตสำนึกในการฝึกฝนพัฒนาตน หรือจิตสำนึกในการศึกษานั้น

การสร้างวินัยในตนเองสำหรับนักเรียนในระยะเริ่มแรก อาจต้องใช้เวลาและค่อยเป็นค่อยไป โดยครูและนักเรียนช่วยกันสร้างแนวทางในการปฏิบัติร่วมกัน การสร้างวินัยสำหรับเด็กนั้น เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างโรงเรียนและบ้าน คงแยกไม่ได้ว่าใครเป็นผู้อบรมในเรื่องนี้ และที่สำคัญการเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นการปลูกฝังให้เกิดวินัยในตนเองโดยที่เด็กสามารถซึมซับสิ่งเหล่านี้

โดยไม่รู้ตัววินัยในตนเองเป็นสิ่งประเสริฐสุด ถ้าคนมีวินัยในตนเอง ควบคุมความประพฤติ ความคิดทั้งทางกาย วาจา ใจ ของตัวเองได้ดีแล้ว ก็จะทำให้ชีวิตของบุคคลนั้นอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

การฝึกหัดในด้านพฤติกรรมเกี่ยวกับวินัย การมีความสุขความพอใจที่ได้ทำพฤติกรรม และการที่เด็กมีความรู้ความเข้าใจเหตุผลอันดีและผลเสียจากการกระทำอย่างถ่องแท้ จึงเป็น องค์ประกอบที่สำคัญมากในการพัฒนาวินัยในตนเอง ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ ตรงกับ หลักไตรสิกขา คือ สีล สมาธิ ปัญญา ในทางพระพุทธศาสนานั้นเอง

2. การพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนา

พุทธศาสตร์เชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่พัฒนาได้ มีศักยภาพที่จะฝึกฝนพัฒนาตน โดยเฉพาะ การฝึกฝนพัฒนาปัญญาจนถึงขั้นเป็นผู้รู้แจ้งสมบูรณ์ มีปัญญาที่เรียกว่าโพธิญาณ ทำให้รู้เข้าใจ สิ่งทั้งหลายถูกต้องตามความเป็นจริง สามารถแก้ปัญหาได้หมดสิ้น ปลอดภัยจากความทุกข์ได้ จุดเริ่มต้นของการพัฒนามนุษย์ตามแนวพุทธศาสตร์ จึงให้ความสำคัญกับศรัทธา คือ ความเชื่อ ในปัญญาของมนุษย์ คือ เชื่อว่ามนุษย์มีปัญญาที่สามารถตรัสรู้เป็นพุทธได้ ซึ่งมีองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นต้นแบบ หลักโพธิศรัทธาเป็นความเชื่อที่ว่า มนุษย์มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาได้ด้วยการ ฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ ความสำนึกในการฝึกฝนตนเอง จะทำให้กลายเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน ตลอดเวลาเพราะมีความสำนึกในการที่จะฝึกฝนพัฒนาตนอยู่เรื่อยไป เมื่อพิจารณาโดยหลักโพธิศรัทธา จะเห็นได้ว่า พุทธศาสตร์เริ่มต้นจากการฝึกที่ตัวมนุษย์เป็นหลัก

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (2537: 9-15) กล่าวว่า การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธศาสนา แยกเป็นขั้นตอนในการดำเนินงาน 2 ขั้นตอน สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ

ขั้นที่ 1 เป็นการเตรียมความคิดความเชื่อที่ถูกต้อง ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า สัมมาทิฐิ ให้เกิดกับบุคคลก่อนที่จะเข้าสู่การพัฒนา

ขั้นที่ 2 เป็นขั้นพัฒนาหรือขั้นศึกษา เป็นขั้นที่เน้นการฝึกตามหลักไตรสิกขา คือ การฝึกฝนอบรม สีล สมาธิ และปัญญา มีรายละเอียดดังนี้

2.1 การเตรียมความคิดความเชื่อที่ถูกต้อง หรือสัมมาทิฐิ

ขั้นตอนที่ 1

ขั้นนี้เป็นขั้นเตรียมความพร้อมทางด้านความคิด ความเชื่อที่ถูกต้อง ซึ่งในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า สัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นกับบุคคลก่อนที่จะเข้าสู่ขั้นศึกษา ความคิดความเชื่อถูกต้องก็คือ ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง ได้แก่ การมองเห็นสิ่งทั้งหลายตามสภาวะของมัน และเห็นความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัยของมัน รวมถึงการมองเห็นสภาพปัญหา มองเห็นกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยที่เป็นสาเหตุ เป็นต้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2541)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2543: 1-4) ได้อธิบายเกี่ยวกับปัจจัยแห่งที่ก่อให้เกิด สัมมาทิฐิ และประเภทของสัมมาทิฐิ สรุปได้ว่า สัมมาทิฐิจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องอาศัยความคิดต่อ เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมและอิทธิพลจากภายนอกเป็นแรงผลักดัน หรือเป็นปัจจัยก่อตัว ถ้าได้รับการ ถ่ายทอด แนะนำ ชักจูง เรียนรู้จากแหล่งความรู้ความคิดที่ถูกต้อง รู้จักเลือกมองสิ่งที่เกี่ยวข้อง รู้จักพิจารณาโลกและชีวิตในทางที่ถูกต้อง ก็จะทำให้เกิดสัมมาทิฐิ อันจะนำไปสู่การมีการศึกษาได้ ปัจจัยแห่งการเกิดสัมมาทิฐิ มี 2 ประการ คือ

1. ปัจจัยภายนอก เรียกว่า ปรโตโมสะ

2. ปัจจัยภายใน เรียกว่า วิธีคิดตามแนวปัญญาหรือโยนิโสมนสิการ

1. ปัจจัยภายนอก เรียกว่า ปรโตโมสะ แปลว่า เสียงจากผู้อื่น หรือเสียงบอกจากผู้อื่น ได้แก่การรับถ่ายทอดจากบุคคล หรือจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม ที่ชักจูง สั่งสอน ชี้แนะไปในทางที่งดงาม เป็นปรโตโมสะฝ่ายดี เรียกว่า กัลยาณมิตร

พระราชมุนี (ประยูร ปยุตฺโต) (2535: 632-633) กล่าวว่าผู้ที่ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร สมควรมีคุณสมบัติพิเศษเฉพาะสำหรับการทำหน้าที่ โดยเฉพาะคุณสมบัติพื้นฐานที่เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. น่ารัก (ปิโย) คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนม เป็นกันเอง ชวนใจผู้เรียน ให้อยากเข้าไปปรึกษาได้ถาม

2. นำเคารพ (ครู) คือ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

3. นำเจริญใจ (ภาวนีโย) คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝน ปรับปรุงตนอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่อง ควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอ่ยอ้าง และรำลึกถึง ด้วยความซาบซึ้ง มั่นใจและภาคภูมิใจ

4. รู้จักพูด ให้ได้ผล (วตฺตา) คือ พูดเป็น รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าว ดักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

5. ทนต่อถ้อยคำ (วจนฺทโม) คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามแม้จุกจิก ตลอดจน คำล่วงเกิน และคำดักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ อดทนฟังได้ ไม่เบื่อง่าย ไม่เสียอารมณ์

6. แสดงเรื่องลึกซึ้งได้ (คัมภีรญฺจะ กะถํ กัตตา) คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่างๆ ที่ลึกซึ้งซับซ้อน ให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้ง

7. ไม่ชักจูงในทางที่ผิด (โน จฏฺฐาเน นิโยชะเย) คือ ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย หรือ เรื่องเหลวไหลไม่สมควร

นอกจากนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2541: 637) ได้กล่าวว่า เมื่อกัลยาณมิตร ต้องปฏิบัติหน้าที่ในการสั่งสอนโดยตรง ควรจะดำรงอยู่ในหลักปฏิบัติที่เน้นความบริสุทธิ์ ความมีเมตตา และความจริงใจ เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายโดยสมบูรณ์ที่เรียกว่า ธรรมเทศกธรรม มี 5 ประการสรุปได้ดังนี้

1. สอนให้มีขั้นตอนถูกลำดับ (อนุปฺพฬิกถา) คือ แสดงหลักธรรมหรือเนื้อหา ตามลำดับความยากง่ายลุ่มลึก มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ

2. จับจุดสำคัญมาขยายให้เข้าใจเหตุผล (ปริยาขทฺสสาวิ) คือ ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนแต่ละแง่ แต่ละประเด็น อธิบายแยกแยะไปต่างๆ ให้มองเห็นกระจ่างตามแนวเหตุผล

3. ตั้งจิตเมตตาสอนด้วยความปรารถนาดี (อนุทยตา) คือ สอนเขาด้วยจิตเมตตา มุ่งประโยชน์แก่ผู้รับคำสอน

4. ไม่มีจิตเพ่งเล็งมุ่งแก่อามิส (อนามิสันคร) คือ สอนเขามีซึ่งมุ้งที่ตนจะได้ลาภสินจ้าง หรือผลประโยชน์ตอบแทน

5. วางจิตตรงไม่กระทบตนเองและผู้อื่น (อนุปหัจจ) คือ สอนตามหลักตามเนื้อหา มุ่งแสดงอรรถแสดงธรรม ไม่ยกตนไม่เลียดสีข่มขู่ผู้อื่น

ที่กล่าวมานี้เป็นลักษณะและวิธีการส่งเสริมของกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นส่วนตัวผู้สอน หรือ ผู้อบรม ในส่วนของตัวผู้เรียน หรือตัวผู้รับการสั่งสอนนั้น จะต้องเปิดใจพร้อมที่จะรับการสั่งสอน การสั่งสอนนั้นจึงจะสามารถเข้าไปมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ จนทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ที่ถูกต้องดีงาม ที่เรียกว่าสัมมาทิฐิได้ ถ้าผู้เรียนไม่เปิดใจรับการสั่งสอน สิ่งที่คุณสอนได้สอน ก็จะไม่สามารถเข้าไปมีอิทธิพลต่อผู้เรียนได้

พระภิกษุภววิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว) (2547: 45) ได้กล่าวถึงกลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่เป็น กัลยาณมิตรในการปลูกฝังสัมมาทิฐิให้แก่กันในสังคม สรุปได้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแนะนำวิธีการปลูกฝังสัมมาทิฐิอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดให้คนเราแต่ละคนเป็นศูนย์กลาง และทรงแบ่งผู้คนที่แวดล้อมตัวเราออกเป็น 6 กลุ่มตามความสัมพันธ์ (ไม่ว่าใครจะคิดต่อคบหาสมาคม กับผู้คนน้อยหรือมากมายเพียงใด เมื่อแบ่งเป็นกลุ่มแล้วก็จะได้ไม่เกิน 6 กลุ่ม) เรียกว่า ทิศ 6 ดังนี้ คือ

1. ทิศเบื้องหน้า หมายถึง มารดา บิดา
2. ทิศเบื้องขวา หมายถึง ครูอาจารย์
3. ทิศเบื้องหลัง หมายถึง ภรรยา /สามี และบุตร
4. ทิศเบื้องซ้าย หมายถึง ญาติมิตร
5. ทิศเบื้องล่าง หมายถึง คนรับใช้และบริวาร

6. ทิสเบื่องบน หมายถึง สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์

อย่างไรก็ตามในบรรดาทิส 6 นี้ ทิสที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการปลูกฝังอบรม สัมมาทิฐิลงในใจผู้คนนั้นคือ ทิสเบื่องหน้า ทิสเบื่องขวา และทิสเบื่องบน กล่าวคือ ทิสเบื่องหน้า ย่อมมีหน้าที่ปลูกฝังสัมมาทิฐิให้แก่บุตรธิดาของตน ตั้งแต่เยาว์วัยจนกระทั่งเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ทิสเบื่องขวาย่อมมีหน้าที่ปลูกฝังสัมมาทิฐิให้แก่ศิษย์ของตนตลอดเวลาที่เล่าเรียนอยู่ในสถานการศึกษา ถ้าทิสเบื่องหน้าและทิสเบื่องขวายึดทิสเบื่องบนเป็นสรณะ เด็กๆก็จะได้รับการปลูกฝังสัมมาทิฐิ จากทั้ง 3 ทิสดังกล่าวอย่างใกล้ชิด ย่อมมั่นใจได้ว่าพวกเขาจะต้องเติบโตขึ้นเป็นคนดีที่โลกต้องการ มีคุณสมบัติของกัลยาณมิตรสมบูรณ์พร้อมอย่างแน่นอน นั่นคือต่อแต่นี้ไปไม่ว่าพวกเขาจะอยู่ใน สถานะใดของทิส 6 เขาย่อมจะปฏิบัติหน้าที่อันเป็นอริยวินัยตามพุทธบัญญัติได้โดยไม่บกพร่อง ... เครื่องข่ายกัลยาณมิตรที่ประสานความร่วมมือกันทำงานอย่างใกล้ชิดระหว่าง 3 สถาบัน ได้แก่ สถาบัน ครอบครัว สถาบันสงฆ์ และสถานการศึกษา หรือพูดสั้นๆว่า บ้าน - วัด - โรงเรียน ... (พระภวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว), 2547: 195-196)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2543: 1-4) ได้กล่าวถึงระดับ ของสัมมาทิฐิ ซึ่งจะนำไปสู่ การดับทุกข์และแก้ปัญหาได้ สรุปว่า สัมมาทิฐินั้น มี 2 ระดับ คือ

1. สัมมาทิฐิระดับโลกีย์ เป็นขั้นจริยธรรมหรือระดับความคิดเห็น แนวความคิด ทฤษฎี ความเชื่อถือ ความนิยม ค่านิยม จำพวกที่เชื่อว่า หรือยอมรับรู้การกระทำและผลการกระทำของตน ที่เรียกว่า เห็นชอบตามคลองธรรม

2. สัมมาทิฐิระดับโลกุตระ เป็นขั้นสังขธรรมที่มองเห็นความเป็นไปของสิ่งต่างๆ ทั้งหลาย ตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย ตามสภาวะที่มันเป็นไม่เอนเอียงไปตามความชอบชังของตน

พระภวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว) (2547: 166-167) ได้อธิบายความหมายของสัมมาทิฐิ ในระดับโลกียะว่า ความหมายที่สมบูรณ์ของสัมมาทิฐิในระดับโลกียะ คือ ความเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับ โลกและชีวิตตามความเป็นจริง ที่สำคัญมีอยู่ 10 ประการ คือ

1. การทำทานมีผลดี ควรทำ

2. การสงเคราะห์ทั้งสาธารณะสงเคราะห์ และบุคคลสงเคราะห์ เป็นสิ่งดี ควรทำ

3. การบูชา เป็นสิ่งดี ควรทำ

4. ผลวิบากของกรรมดีและกรรมชั่วที่บุคคลทำแล้วมีจริง เป็นจริง นั่นคือกฎแห่งกรรมเป็นจริง ต้องเชื่อ

5. โลกนี้มีคุณ คือ เป็นสถานที่แห่งเดียวเท่านั้นในภพ ๓ ที่เปิดโอกาสให้ทุกชีวิตได้สร้างบุญบารมีตลอดจนทำพระนิพพานให้แจ้ง

6. โลกหน้ามี หมายความว่า สรรพสัตว์ทั้งปวง ถ้ายังไม่สามารถทำอสุภกิเลสให้หมดสิ้นไปจากใจ ก็จะต้องเวียนตายเวียนเกิด ทนทุกข์ทรมานอยู่ในสังสารวัฏเรื่อยไปโดยไม่มีจุดจบ

7. มารดามีคุณต่อบุตรทุกคนสุดที่จะพรรณนา ที่สำคัญก็คือ การเป็นต้นบุญต้นแบบของร่างกายมนุษย์ให้แก่บุตร ถ้าบุตรได้รูปกายที่ไม่ใช่มนุษย์ย่อมหมดโอกาสสั่งสมบุญบารมี

8. บิดามีคุณ เช่นเดียวกับมารดา คือการเป็นต้นแบบร่างกายมนุษย์ ถ้าไม่มีบิดาแล้วไซ้ การถือกำเนิดของบุตรย่อมมีขึ้นไม่ได้ ดังนั้นมารดาและบิดาจึงมีพระคุณอย่างยิ่งต่อบุตร สมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับความกตัญญูทวาทืออย่างสูงสุดจากบุตร

9. สัตว์ที่ผุดขึ้นเกิด หรือโอปปาติกะมีจริง ทั้งนี้ย่อมมีนัยว่า นรก สวรรค์ มีจริงทุกคนอย่าได้ตั้งอยู่ในความประมาท แล้วทำกรรมชั่วเป็นอันขาด

10. สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ชนิดที่ทำให้แจ้งโลกนี้โลกหน้า ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งตาม มีจริง สัมมาทิฐิข้อนี้ย่อมให้แน่ชัดว่า

1. พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีจริง

2. พระอรหันตสาวกผู้รู้แจ้งโลกนี้โลกหน้าด้วยการฝึกอบรมตนตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ แล้วสอนผู้อื่นให้รู้ตาม มีจริง

3. พระสงฆ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยซึ่งตกทอดมาถึงปัจจุบันนี้ ชนิดอุทิศชีวิตเป็นเดิมพัน จนสามารถทำให้แจ้งโลกนี้โลกหน้าแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งตาม ยังมีอยู่ในปัจจุบัน

บุคคลที่มีความเห็นถูกต้องตามสัมมาทิฐิ 10 ประการนี้ ย่อมเชื่อว่าเป็นผู้มีความ “เข้าใจ” สัมมาทิฐิ 10 ประการเท่านั้น แต่ถ้ายังไม่ได้ลงมือปฏิบัติจริงและยังไม่ได้ศึกษาธรรมะหมวดอื่นที่เกี่ยวข้องกับสัมมาทิฐิ 10 ประการ แล้วนำไปปฏิบัติจนเกิดเป็นลักษณะนิสัย ถึงขั้นที่เรียกได้ว่า มีสัมมาทิฐิ “เข้าไปอยู่ในใจอย่างมั่นคงถาวร” ก็ยังไม่ถือว่า “สัมมาทิฐิบุคคล” หรือ “สัมมาทิฐิชน” ต่อเมื่อได้ลงมือปฏิบัติจนเกิดเป็นลักษณะนิสัยในชีวิตประจำวันเท่านั้น ซึ่งจะสังเกตได้จากการทำทาน เป็นกิจวัตร การรักษาศีลอย่างบริสุทธิ์บริบูรณ์ และการชวนช่วยพาคนเพียรทำสมาธิภาวนาอยู่เป็นนิจ โดยสรุปก็คือเป็นผู้ที่ตั้งใจสั่งสมบุญกุศลอยู่เสมอ โดยไม่ทำบาปอกุศลใดๆเลย จึงจะชื่อว่า “สัมมาทิฐิบุคคล” หรือ “สัมมาทิฐิชน” ทั้งนี้เพราะสัมมาทิฐิในระดับเพียง “เข้าใจ” แต่ยังไม่ “เข้าไปอยู่ในใจอย่างมั่นคง” นั้น ย่อมแปรเปลี่ยนไปเป็น “มิจฉาทิฐิ” ได้โดยง่าย

องค์ประกอบอีกตัวหนึ่งที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ คือ โยนิโสมนสิการ จัดว่าเป็นองค์ประกอบ ภายใน เพราะมาจากปัจจัยภายในตัวบุคคล ดังที่ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2541: 621) กล่าวว่า

... โยนิโสมนสิการ ถ้าแปลตามรูปศัพท์แล้ว หมายถึง การทำในใจโดยแยบคาย เมื่อขยายความแล้ว หมายถึง การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น หรือคิดอย่างมีระเบียบ หมายถึง การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลาย โดยมองตามที่สิ่งนั้นๆมันเป็นของมัน และโดยวิธีคิดหาเหตุผล สืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสาย แยกแยะสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ออกให้เห็นตามสถานะ และตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย โดยไม่เอาความรู้สึกด้วยคณหาอุปาทานของตนเข้าจับ โยนิโสมนสิการนี้เป็นวิธีสำคัญในการพัฒนาปัญญา และเป็นเป้าหมายสำคัญในขั้นเตรียมความพร้อม เพราะเมื่อบุคคลมีโยนิโสมนสิการ ก็เท่ากับว่า บุคคลสามารถหลุดพ้นจากการพึ่งพาผู้อื่น สามารถที่จะนำตัวเองได้ หรือสามารถที่จะพัฒนาตัวเองไปได้...

โยนิโสมนสิการเป็นการฝึกการใช้ความคิด ให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดมีระเบียบ รู้จักคิดวิเคราะห์ไม่มองสิ่งต่างๆ อย่างตื้นๆ ผิวเผิน วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการประกอบด้วย วิธีคิดหลายวิธี ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2541: 676-726) กล่าวไว้ สรุปได้ดังนี้

1. วิธีคิดแบบสืบสาวหาเหตุและปัจจัย คือ การคิดสืบค้นหาสาเหตุและองค์ประกอบต่างๆ ที่ทำให้เกิดผลนั้นๆ หรือเป็นการคิดเพื่อพิจารณาหาหนทางแก้ปัญหาด้วยการสืบสาวหาเหตุปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลสืบทอดมา คิดหาต้นเหตุของปัญหาจากข้อมูลเพียงพอ ไม่ด่วนตัดสินใจหรือด่วนสรุป เมื่อยังหาข้อมูลอ้างอิงไม่ได้

2. วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ คือ การคิดแยกแยะสิ่งหนึ่ง ๆ ให้เห็นว่าประกอบด้วย ส่วนประกอบย่อยอะไรบ้างมารวมกัน หรือเป็นการคิดที่มุ่งเพื่อให้เข้าใจสิ่งต่างๆ ตามสถานะที่เกิดขึ้น จากส่วนประกอบย่อยๆ เมื่อแยกแยะออกให้เห็นองค์ประกอบย่อยๆ ต่างๆ ได้แล้วจึงรู้จักสิ่งนั้น เรื่องราวนั้นได้ถูกต้อง เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา

3. วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมชาติ คือ การคิดให้เข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตาม กฎธรรมชาติ โดยรู้เท่าทันว่าสิ่งต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุและปัจจัย มิได้เปลี่ยนแปลงไปตาม ความพึงพอใจของผู้หนึ่งผู้ใด เมื่อรู้เท่าทันแล้ว ต้องเร่งทำโดยการแก้ไขไปตามเหตุปัจจัย

4. วิธีคิดแบบแก้ปัญหา คือ การคิดที่เริ่มต้นจากการทำความเข้าใจปัญหา แล้วสืบค้นหา สาเหตุเพื่อเตรียมแก้ไข พร้อมกันนั้นก็กำหนดเป้าหมายให้แน่ชัด แล้วคิดวางวิธีปฏิบัติที่จะกำจัด สาเหตุของปัญหา ให้สอดคล้องตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

5. วิธีคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย คือ การคิดโดยรู้ เข้าใจถึงหลักการ และความมุ่งหมาย ของเรื่องนั้นๆ ที่จะดำเนินไป เพื่อจุดมุ่งหมายอะไร ซึ่งหลักการนั้นจะดำเนินไปเพื่อเป็นการปฏิบัติ ให้ได้ผลตรงตามความมุ่งหมาย และไม่กลายเป็นการปฏิบัติที่คลาดเคลื่อนเลื่อนลอย

6. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก คือ การคิดให้ครบทั้งข้อดี – ข้อบกพร่อง หรือการยอมรับ ทั้งสองส่วนตามความเป็นจริง ตลอดจนมองหาแนวทางในการแก้ไขข้อบกพร่องนั้นๆ

7. วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้คุณค่าเทียม คือ การคิดหาคุณค่าหรือประโยชน์เมื่อเข้าไปมีสัมพันธ กับการใช้สอย หรือบริโภคสิ่งต่างๆ โดยสามารถจำแนกคุณค่าแท้คือประโยชน์ที่สิ่งนั้นๆ มีต่อชีวิต อย่างแท้จริง เช่น เป็นประโยชน์เกื้อกูลในด้านความดีงามของชีวิต เป็นไปเพื่อดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิต เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของทั้งตนเองและผู้อื่น กับคุณค่าเทียม คือ ประโยชน์ที่มนุษย์พอกเสริมตีค่า เพื่อสนองความรู้สึกของตนเอง

8. วิธีคิดในแง่บวก คือ การคิดมองหาส่วนดี จากสถานการณ์ต่างๆ มาใช้เป็นประโยชน์ เช่น มาเป็นกำลังใจในการพัฒนาตน แม้แต่ในสถานการณ์ที่ไม่พึงพอใจก็มองเห็นส่วนดี

9. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน คือ การคิดเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติในปัจจุบัน โดยไม่เพื่อฝันเลื่อนลอย กับเรื่องราวในอดีต หรืออนาคต แต่เป็นการนำเรื่องราวในอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต มาพิจารณาวางแผนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

10. วิธีคิดแบบแจกแจงหลายแง่มุม (วิภาษวาท) คือ การคิดแจกแจงหลายแง่มุมหรือการคิดแจกประเด็นจนครบทุกด้าน เพื่อประกอบการตัดสินใจ เช่น การจำแนกตามความเป็นจริง การจำแนกตามลำดับเหตุปัจจัย การจำแนกตามความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย การจำแนกตามเงื่อนไข การจำแนกตามทางเลือก หรือความเป็นไปได้อื่นๆ

2.2 การพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา

ขั้นตอนที่ 2

เมื่อบุคคลมีความคิดความเชื่อที่ถูกต้องหรือมีสัมมาทิฐิแล้ว บุคคลก็พร้อมที่จะพัฒนาตนเองต่อไปในขั้นศึกษา การพัฒนาในขั้นศึกษานี้ทางพระพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลักเรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการ และให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีคุณภาพ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2541: 603)

ความหมายของไตรสิกขา

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (2532: 48) ให้ความหมายของไตรสิกขา ว่า ไตรสิกขา คือข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน (Skikkha: the Threefold Training) ซึ่งประกอบไปด้วย

1. อริศีลสิกขา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง (training in higher morality)

2. อธิจิตสิกขา คือ ข้อมปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง (training in higher mentality)

3. อธิปัญญาสิกขา ข้อมปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง (training in higher wisdom) เรียกว่า ๔ ว่าศีล สมาธิ ปัญญา (morality , concentration and wisdom)

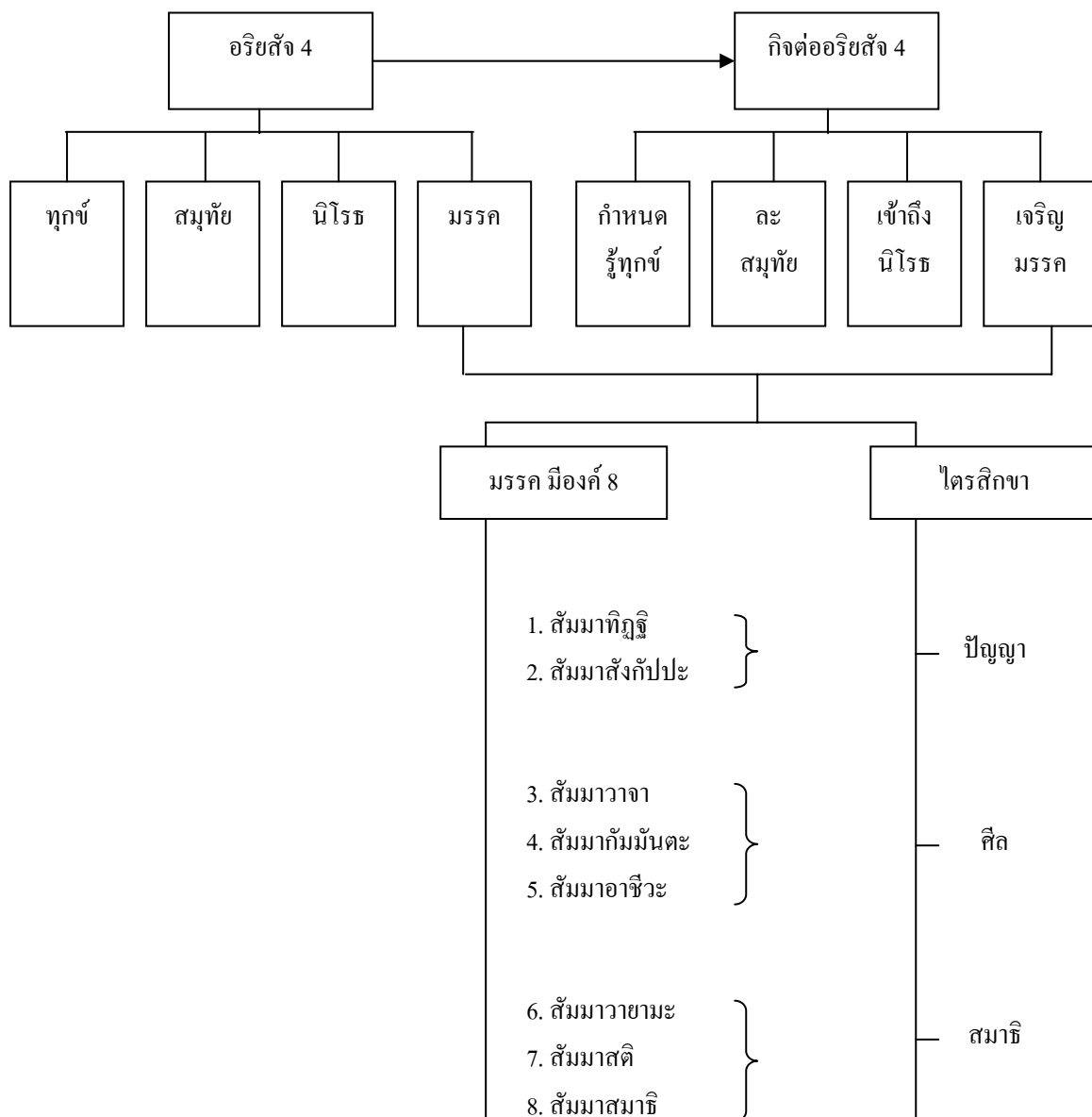
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2538: 18) กล่าวว่า "ไตรสิกขา คือ ระบบการศึกษาอบรม เพื่อให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ดีงาม

ศีล คือ การดำรงตนด้วยดีในสังคม รักษาระเบียบวินัยปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบทางสังคมให้ถูกต้อง มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีงามเกื้อกูลประโยชน์ ช่วยรักษาและส่งเสริมสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะในทางสังคมให้อยู่ในภาวะเอื้ออำนวยแก่การที่ทุกคนจะสามารถดำเนินชีวิตที่ดีงาม

สมาธิ คือ การฝึกให้มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนเองได้ดี มีสมาธิ มีกำลังใจสูง ให้เป็นจิตที่สงบ ผ่องใส เป็นสุข บริบูรณ์ ปราศจากสิ่งรบกวน หรือทำให้เศร้าหมองอยู่ในสภาพที่เหมาะสมแก่การใช้งานมากที่สุด โดยเฉพาะการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามความเป็นจริง

ปัญญา คือ การฝึกอบรมให้เกิดปัญญาบริสุทธิ์ที่รู้แจ้งชัดตรงตามสภาพความเป็นจริง ไม่เป็นความรู้ ความคิด ความเข้าใจที่ถูกบิดเบือน เคลือบคลุม ข้อมสื หรือพรัมัว เพราะอิทธิพลของกิเลส มีอวิชชาและตัณหาครอบงำจิตใจ

จากคำกล่าวเบื้องต้นแสดงให้เห็นได้ว่า ไตรสิกขา เป็นระบบธรรมที่เหมาะสมสำหรับการฝึกอบรมคนให้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้าน ร่างกาย อารมณ์ และสติปัญญา นอกจากนี้ ไตรสิกขา ยังเป็นระบบธรรมที่เป็นกลาง และใช้เป็นมาตรฐานของการฝึกปฏิบัติมากที่สุด มีสาระกว้างขวาง ครอบคลุมองค์ธรรมที่เรียกว่า มรรคมีองค์ 8 และอริยสัจ 4 และเมื่อยกธรรมทั้งสองมาเปรียบเทียบกัน จะเห็นความสอดคล้องกัน คือ มรรคเป็นทางดำเนินชีวิตที่ดีงาม ส่วนไตรสิกขาเป็นระบบการศึกษา เพื่อให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ดังแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 ระบบการศึกษาเพื่อให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ดีงาม

ที่มา: พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (2536: 41)

สาระของศีล

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2538: 20) กล่าวโดยสรุปว่า ศีลสัมพันธ์กับองค์ธรรมของมรรคในข้อที่เกี่ยวกับ การพูด การกระทำ การประกอบอาชีพที่เป็นไปด้วยเจตนาที่ปราศจากความทุจริต หรือเบียดเบียน และเกินความครอบคลุมถึงสุจริตที่เป็นคู่กันด้วย ดังนี้

1. การเจรจาชอบ ได้แก่

1.1 เว้นการพูดเท็จ รวมถึงการพูดแต่คำจริง

1.2 เว้นการพูด รวมถึงการพูดแต่คำสมานสามัคคี

1.3 เว้นการพูดคำหยาบ รวมถึงการพูดแต่คำอ่อนหวานสุภาพ

2. การกระทำชอบ ได้แก่

2.1 เว้นการทำลายชีวิต รวมถึงการกระทำแต่สิ่งที่เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูล

2.2 เว้นการเอาของที่เจ้าของมิได้ให้ รวมทั้งการเลียงชีพชอบหรือให้ทาน

2.3 เว้นความประพฤติดิฉินกาม รวมถึงความพอใจแต่เฉพาะภรรยาตน

3. การเลียงชีพชอบ ได้แก่ ละเว้นการหาเลี้ยงชีพในทางทุจริตผิดวินัย หรือผิดศีลธรรม รวมถึงความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพที่สุจริต เช่น ทำงานไม่ให้คั่งค้างอาณูล (ไม่หมักหมมไม่ผิผื่น ไม่จับจด ไม่ยุ่งเหยิงสับสน) เป็นต้น

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2538: 25) ได้ให้ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับหลักทั่วไปของสัมมาอาชีวะ หรือการเลียงชีพชอบไว้โดยสรุป ดังนี้

1. พุทธศาสนามองเป้าหมายของอาชีวะ โดยเน้นด้านเกณฑ์อย่างต่ำที่วัดด้วยความต้องการแห่งชีวิตของคน คือ การมีปัจจัย 4 พอเพียงที่จะมีชีวิตอยู่ได้ เป็นการถือเอาคนเป็นหลัก

มิได้ตั้งเป้าหมายไว้ที่การมีวัตถุที่พร้อมบริบูรณ์ และสิ่งเหล่านี้ก็มิใช่เป็นไปเพื่อจุดมุ่งหมายของตัวเอง แต่เป็นเพียงขั้นตอนหนึ่ง เพื่อการก้าวต่อไปสู่การพัฒนาคุณภาพจิต และพัฒนาปัญญาเพื่อชีวิตที่ดีงามและประสบสุขที่ประณีตยิ่งขึ้นไป ความพอเพียงแห่งปัจจัย 4 ของแต่ละคนย่อมไม่เท่ากันบางคนต้องการวัตถุมาก ถ้าการแสวงหาวัตถุของเขาไม่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับได้ นอกจากนั้นบางคนเมื่อมีทรัพย์มากก็แบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นได้ด้วย เช่นนี้การมีทรัพย์มากของเขาเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์

2. สัมมาชีพ มีความหมายครอบคลุมกว้างขวาง ซึ่งอาจแยกกล่าวได้เป็น 3 ประเด็นย่อยๆ ดังนี้

2.1 การปฏิบัติงานในหน้าที่เป็นเรื่องของอาชีพโดยตรงคือ เป็นไปเพื่อได้ผลตอบแทนเป็นปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพ ดังมองเห็นกันตามปกติ

2.2 การปฏิบัติหน้าที่ตามสถานภาพของตน เช่น ลูกที่ประพฤตินดีเป็นลูกที่ดีสมควรแก่การเลี้ยงดูของพ่อแม่ พระภิกษุดำรงตนอยู่ในสมณะธรรมแล้วได้รับปัจจัย 4 ที่ชาวบ้านถวายทั้ง 2 กรณีนี้นับว่าเป็นสัมมาชีพ

2.3 การใช้แรงงานในการผลิตหรือการบริการที่เป็นไปเพื่อเกื้อกูลสังคมส่งเสริมค่าของมนุษย์ คุณธรรม ความดีงาม และคุณภาพจิตใจ มิใช่เป็นการผลิตเพื่อทำลายล้างโดยตรง เช่น การผลิตอาวุธ ยาเสพติด ตลอดจนพวกที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้นแรงงานที่เกื้อกูลแก่ชีวิตและสังคม ไม่จำเป็นต้องเป็นการผลิตในทางเศรษฐกิจ อาจเป็นไปเพื่อส่งเสริมทางปัญญา และคุณธรรมของมนุษย์ และอีกสิ่งหนึ่งที่ต้องมีส่วนสำคัญเกี่ยวข้องกับการผลิต ก็คือการบริโภค บางคนแม้จะมีได้ผลิตอะไรในแง่เศรษฐกิจแต่ถ้าเขาเป็นบริโภคทรัพยากรโลกให้สิ้นเปลืองน้อยที่สุด และมีชีวิตที่เกื้อกูลกับสภาพแวดล้อมตามสมควร ยังดีกว่าผู้ผลิตสิ่งที่เป็นอันตรายแก่ชีวิตและสังคม พร้อมทั้งบริโภคทรัพยากรโลกสิ้นเปลืองไปอย่างมากมาย

3. การแสวงหาทรัพย์ และการปฏิบัติต่อทรัพย์ ถือว่ามีความสำคัญเท่าเทียมกันนั่นคือเมื่อแสวงหาทรัพย์มาโดยชอบแล้ว จะต้องปฏิบัติต่อทรัพย์ให้ถูกต้องด้วย โดยการไม่เก็บครองทรัพย์ไว้โดยไม่ทำประโยชน์ และการไม่ใช้จ่ายทรัพย์ไปในทางที่เกิดโทษ นอกจากนั้นยังเน้นถึงคุณค่าทางจิตใจและปัญญาด้วยการวางใจวางท่าทีต่อทรัพย์นั้น มีความรู้เท่าทัน เข้าใจคุณค่าหรือประโยชน์ที่แท้จริงของทรัพย์มีจิตใจเป็นอิสระ ไม่เป็นทาส แต่เป็นนายทรัพย์ ให้ทรัพย์นี้มีเพื่อรับใช้มนุษย์เป็นอุปกรณ์สำหรับทำประโยชน์และสิ่งดีงาม ช่วยผ่อนเบาทุกข์ ทำให้มีความสุข

4. อุปกรณ์สำคัญของการประกอบสัมมาอาชีวะ คือ วิชาชีพ ฝีมือ ความเจตนางาน ดังนั้น การหมั่นขวนขวายศึกษาหาความรู้ทางวิชาชีพ การเป็นผู้ศึกษาเล่าเรียนกว้างขวางย่อมช่วยให้เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพกว้างขวางออกไปสามารถบำเพ็ญประโยชน์ต่อตนเองและช่วยแก้ปัญหาให้แก่เพื่อนมนุษย์ได้ดียิ่งขึ้น และมีความคิด ความเข้าใจ มองเห็นอะไรได้ลึกซึ้งกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะความรู้ความเข้าใจตามนัยแห่งเหตุผลที่เป็นตัวเริ่มแรกของการศึกษา พร้อมทั้งการฝึกอบรมระเบียบวินัยเพื่อพร้อมที่จะนำวิชาชีพไปใช้ในทางสุจริตและมีความประพฤติดีทั่วไไปที่ดีงาม เกื้อกูลแก่การอยู่ร่วมกับผู้อื่นหรือแก่สังคม กับทั้งฝึกฝนให้รู้จักเจรจาให้เป็นผลดีเป็นการขยายช่องทางดำเนินชีวิต และบำเพ็ญประโยชน์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ระดับศีล

ศีลมีขอบเขตกว้างขวาง แบ่งได้เป็นหลายระดับครอบคลุมการแสดงออก และการบังคับควบคุมตนด้านภายนอกทั้งหมด ทั้งยังสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและธรรมชาติ เกณฑ์ขั้นต่ำของศีล คือ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น (เช่นเดียวกับไม่เบียดเบียนตนเองด้วย) ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เกื้อกูลชีวิตที่ดีงาม ต่อจากนั้นได้แก่การฝึกฝนทางวินัยเพื่อความดีงามยิ่งขึ้นไปถ้าสามารถยิ่งกว่านั้นก็ก้าวไปถึงการกระทำต่างๆ ที่เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ช่วยสร้างเสริมสภาพแวดล้อม เพื่อปิดกั้นโอกาสแห่งความชั่วร้าย เพิ่มพูนโอกาสแห่งการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติกิจเพื่อความดีงามหรือคุณค่าที่ยิ่งๆ ขึ้นไป แต่เมื่อกล่าวโดยย่อ ศีลสามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2538: 28) คือ

1. ศีลในแง่ที่เป็นธรรม ได้แก่ หลักความประพฤติดระดับกาย วาจา และอาชีวะที่นำมาแนะนำสั่งสอน โดยถือเอาภาวะที่ควรจะมี ควรจะเป็นตามหลักธรรมชาติเป็นหลักปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืน ย่อมได้รับผลดีหรือชั่ว โดยรับผิดชอบต่อกฎธรรมชาติของธรรมชาติโดยตรง

2. ศีลในแง่ที่เป็นวินัย ได้แก่ กฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดวางกันขึ้นเป็นบัญญัติทางสังคม เพื่อกำกับความประพฤติของบุคคลตามความมุ่งหมาย จำเพาะของหมู่หรือชุมชนนั้น โดยมากมุ่งเพื่อการสนับสนุน การปฏิบัติธรรมในแน่วแน่นยิ่งขึ้น และผู้ฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษตามความรับผิดชอบต่อชุมชนหรือสังคมนั้นอีกชั้นหนึ่งต่างหากจากผลทางจิตใจตามกฎธรรมชาติ

หลักของศีล

ศีลกำหนดขึ้นตามหลักเหตุผลของกฎธรรมชาติ ซึ่งผู้ปฏิบัติตามต้องมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นระบบ แม้จะยังไม่มีปัญญาารู้แจ้งชัดเจน มีเพียงศรัทธาที่พอจะเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในเหตุผลเบื้องต้น เพื่อเป็นฐานให้เกิดปัญญาที่แจ่มชัดต่อไป ดังนั้นหลักการของศีลจึงเริ่มตั้งแต่เจตนาที่ละเว้นความชั่ว จนถึงการประพฤติดังงามต่างๆ ที่ตรงข้ามกับความชั่วนั้น แรงจูงใจในการปฏิบัติก็คือ ความมั่นใจในกฎแห่งกรรมว่าผลดีหรือผลร้ายของการประพฤติดีหรือไม่ประพฤติดี ศีลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ การประพฤติดีย่อมเป็นคุณค่าที่รักษาและส่งเสริมคุณภาพจิต ทำให้จิตสะอาด ผ่องใส บริสุทธิ์ ไม่หวัหระแวง ส่วนความชั่วเป็นสภาพที่ทำให้จิตเสื่อมหรือตกต่ำลง และจากการที่ศีลกำหนดโดยข้อเท็จจริงตามกฎธรรมชาติ ทำให้ศีลเป็นหลักกลางๆ และเป็นสากล เมื่อพิจารณาถึงปฏิกริยาที่เกิดขึ้นในกระบวนการทำงานของจิตต่อพฤติกรรม นิสัยและบุคลิกภาพของบุคคล จึงไม่อาจวางข้อจำกัดที่เป็นการแบ่งแยกเพื่อผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม เฉพาะพวก หรือเอาความพอใจของตนเป็นเครื่องวัดได้ เช่น ไม่จำกัดว่าพุทธศาสนิกชนเท่านั้น ที่มีความกรุณาจึงเป็นคนดี คนในศาสนาอื่นๆ มีความกรุณาเป็นคนดีเหมือนกัน และที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ ผู้ปฏิบัติตามแนวพุทธธรรมจะต้องเป็นผู้กล้ายอมรับและเผชิญหน้ากับความจริง ความดี ชั่ว ถูก ผิด มีอยู่บนข้อเท็จจริงอย่างไร ก็ต้องกล้ายอมรับความจริงตามที่เป็นเช่นนั้น ส่วนตนจะปฏิบัติหรือไม่แค่นั้นเพียงไรก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง และต้องกล้ายอมรับผลที่ตนปฏิบัติดีหรือไม่ดีตามข้อเท็จจริงนั้น ไม่ใช่ถือว่าไม่ชั่วเพราะตนอยากทำสิ่งนั้น ข้อเท็จจริงตามธรรมชาติมิได้วัดด้วยความอยากทำหรือไม่อยากทำของตน ถ้ามีอันถึงกับต้องทำกรรมที่ให้นตนตกนรกสักอย่างหนึ่งการยอมรับกับตนเองว่ากรรมนั้นไม่ดี แต่ตนยอมเสียสละตกนรก ยังดีกว่าหลอกตัวเองว่า กรรมนั้นไม่เป็นกรรมชั่ว (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538: 29)

ศีลพื้นฐาน

สำหรับบุคคลทั่วไป ข้อกำหนดอย่างต่ำสุด ในทางความประพฤติของมนุษย์เท่าที่จำเป็นพอที่จะให้สังคมมนุษย์อยู่กันโดยปกติสุข และแต่ละคนมีชีวิตที่ไม่เป็นโทษภัยต่อกัน แต่เป็นไปเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมทางสังคม ให้อยู่ในภาวะเกื้อกูลและเป็นพื้นฐานการดำเนินชีวิตที่ดียาม เรียกว่า ศีล 5 (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538: 31) ได้แก่

1. เว้นจากการทำลายชีวิต จับเอาสาระว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านร่างกาย

2. เว้นจากการเอาสิ่งของที่เขามาได้ให้ หรือไม่ลักขโมย จับเอาสารว่า ความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์

3. เว้นจากการประพฤติดิโนกามทั้งหลาย จับเอาสารว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศไม่นอกใจคู่ครองตน

4. เว้นจากการพูดเท็จ จับเอาสารว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาเท็จ โกหก หลอกลวง ตัลดอนประโยชน์ หรือแกล้ง ทำลาย

5. เว้นจากของมีนเมาคือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือ ไม่เสพ ของมีนเมา จับเอาสารว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาทหลังพลาดมัวเมา เนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะ

จุดประสงค์ของศีล (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538: 33)

1. เป็นการปฏิบัติขั้นเริ่มแรก โดยเน้นการละเว้นความชั่วต่างๆ แล้วขยายขอบเขตเพื่อยกระดับความประพฤติของบุคคลให้เป็นไปในด้านดีงาม

2. ศีล มีไว้ช่วยป้องกันไม่ให้เสียหลักพลัดลงไปในความชั่วอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้มีพื้นฐานมั่นคง สามารถบำเพ็ญความดีให้สมบูรณ์ได้

3. เป็นบาทฐานของสมาธิ คือ ฝึกบุคคลให้มีความพร้อมสามารถใช้กำลังจิตให้เป็นประโยชน์ได้อย่างมากที่สุด เพราะศีลเริ่มตั้งแต่บุคคลตั้งเจตนาที่จะงดเว้นการทำชั่วใดๆ อยู่ในใจ ทำให้จิตบริสุทธิ์ ปลอดโปร่ง ไม่มีความคิดวุ่นวายขุ่นมัว จิตจึงสงบเกิดสมาธิได้ง่าย

4. ศีลในแง่ของวินัย คือ ระเบียบที่สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยในสังคม และการอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข เป็นสภาพที่เกื้อกูลแก่การดำเนินชีวิตและปฏิบัติกิจของสมาชิกทั้งหลาย

การฝึกอบรมศีล

ศีล คือ ความประพฤติดีทางกาย และวาจา การรักษากาย และวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย และวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปฏิบัติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติ จากการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกหัด กาย วาจา ให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกาย วาจาและอาชีพ

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (2536: 37-38) กล่าวถึงการฝึกศีลว่า

...เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีล ก็คือวินัย วินัยเป็นจุดเริ่มต้นในกระบวนการศึกษา และการพัฒนามนุษย์ เพราะว่าวินัยเป็นตัวการจัดเตรียมชีวิต ให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนา โดยจัดระเบียบความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคม ให้เหมาะกับการพัฒนา และให้เอื้อโอกาสในการที่จะพัฒนา เมื่อฝึกได้ผลจนคนมี พฤติกรรมเคยชินที่ดี และการจัดสภาพแวดล้อมที่จะป้องกันไม่ให้มีพฤติกรรมที่ไม่ดี และเอื้อต่อการมีพฤติกรรมที่ดีที่พึงประสงค์ ...

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (2531: 768-769) กล่าวว่า การปฏิบัติตนเพื่อให้เกิด ความถูกต้องดีงามทางกาย และวาจานั้น บุคคลต้องปฏิบัติตามหลักที่เรียกว่า ศีลพื้นฐาน ซึ่งประกอบด้วยแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต 3 ด้าน คือ ด้านสัมมาวาจา ด้านสัมมากัมมันตะ และด้านสัมมาอาชีวะ ซึ่งแต่ละด้านมีรายละเอียด สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. สัมมาวาจา เจรจาชอบ ได้แก่

- 1.1 ละมุสาวาท เว้นการพูดเท็จ รวมถึงการพูดแต่คำจริง
- 1.2 ละปิสฺสุณาวาจา เว้นการพูดส่อเสียด รวมถึงการพูดคำสมานสามัคคี
- 1.3 ละหุรฺสุทฺถวาจา เว้นการพูดคำหยาบ รวมถึงพูดแต่คำอ่อนหวานสุภาพ
- 1.4 ละสัมผิปปลาปะ เว้นการพูดเพ้อเจ้อ รวมถึงการพูดแต่คำมีประโยชน์

2. สัมมากัมมันตะ การทำชอบ ได้แก่

- 2.1 ละปาณาติบาต เว้นการทำลายชีวิต รวมถึงการกระทำที่ช่วยเหลือเกื้อกูล

2.2 ละอันทินนาทาน เว้นการเอาของที่เจ้าของมิได้ให้รวมทั้งการเลี้ยงชีพชอบหรือการให้ทาน

2.3 ละกามสุมิณาจาร เว้นความประพฤติผิดในกามรวมถึงความพอใจแต่เฉพาะภรรยาตน

3. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ ละมิงานาชีพ เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาชีพ รวมถึงความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพที่สุจริต เช่น ทำงานไม่ให้คั่งค้างอาภูล (ไม่หมักหมม ไม่ผิ่เพี้ยน ไม่จับจด ไม่ยุ่งเหยิงสับสน) เป็นต้น

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (2531: 742-743) กล่าวว่า การฝึกหัดศีล มี 2 ลักษณะสรุปได้ ดังนี้

1. การฝึกหัดที่อาศัยความเคยชินและศรัทธา เป็นวิธีเน้นหนักด้านระเบียบวินัย โดยการฝึกปฏิบัติให้เกิดความคุ้นเคย และเคยชินเป็นนิสัย พร้อมกันนั้นก็สร้างเสริมศรัทธา โดยให้กัลยาณมิตรแนะนำชักจูงให้เห็นว่า การประพฤติดีมีระเบียบวินัยเช่นนั้น มีประโยชน์ หรือมีคุณค่าอย่างไร และอาจให้ได้ยินได้เห็นบุคคลผู้มีความประพฤติดีงาม น่าเลื่อมใส ศรัทธา ที่มีความสุขความสำเร็จเป็นแบบอย่าง ประกอบไปด้วย เมื่อพ้นจากขั้นประพฤติไปตามกรอบ หรือการบังคับมาถึงขั้น เห็นคุณค่าฝืนยมิที่จะทำอย่างนั้นแล้ว ก็เข้าสู่ขั้นเป็นสัมมาทิฐิ

2. การฝึกหัดที่ใช้โยนิโสมนสิการกำกับ เป็นวิธีเน้นความเข้าใจในความหมายของการกระทำ หรือการปฏิบัติทุกอย่าง คือการปฏิบัติด้วยโยนิโสมนสิการ หรือใช้โยนิโสมนสิการนำด้วยปัญญา ทำให้เกิดความเข้าใจ เป็นสัมมาทิฐิเพิ่มขึ้นอยู่เรื่อยไป พร้อมกันกับการฝึกหัดและปิดช่องที่จะกลายเป็นความประพฤติปฏิบัติศีลด้วยความมมงาย ที่เรียกว่า สลัพพตปราคาส การฝึกหัดวิธีนี้เป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากใช้ได้เฉพาะกับคนที่มัสติปัญญาสูงจริงๆ จึงจะสามารถเข้าใจความหมายของการกระทำ หรือการปฏิบัติศีลได้อย่างกระจ่างชัด

ในระบบของการฝึกอบรมของไตรสิกขา ศีล ยังไม่ใช่อุปนิสัยให้ถึงจุดหมายสูงสุดโดยตัวของมันเอง แต่เป็นวิธีการเพื่อก้าวหน้าไปสู่ความเจริญขั้นต่อไป คือ สมาธิ หรือกล่าวได้ว่าการประพฤติปฏิบัติในขั้นศีล มีวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อเป็นบาทฐานของสมาธิ เมื่อมีจิตใจสงบเป็นสมาธิแล้ว ก็เกิดความคล่องตัวในการที่จะใช้ปัญญาคิดหาเหตุผล และหาทางดำเนินการสร้างสรรค์ความดีงามต่างๆ ให้ได้ผลในขั้นต่อไป

การฝึกอบรมสมาธิ

สมาธิ แปลว่าความตั้งมั่นของจิต หรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด ไม่ฟุ้งซ่านหรือส่ายไป (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2534: 1) จิตตั้งมั่นในลักษณะที่พร้อมที่จะปฏิบัติงาน (พุทธทาสภิกขุ, 2532: 73) การฝึกอบรมสมาธิ เป็นเรื่องของการฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ได้แก่ การพัฒนาคุณสมบัติด้านต่างๆ ของจิต ทั้งในด้านคุณธรรม เช่น ความเมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้านความสามารถของจิต เช่น ความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่ มั่นคง ความมีสติ สมาธิ และ ในด้านความสุข เช่น ความอิ่มใจ ความร่าเริงเบิกบานใจ ความสดชื่นผ่องใส ความรู้สึกพอใจ พูดสั้นๆ ว่า พัฒนาคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพจิตใจ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538: 38)

ระดับของสมาธิ

พระเทพเวที (ประยูร ปยุตฺโต) (2531: 826) กล่าวว่าระดับของสมาธิ แยกออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. สมาธิชั่วขณะ (momentary concentration) เป็นสมาธิขั้นต้นที่คนทั่วไปอาจใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่การงานในชีวิตประจำวันให้ได้ผลดี และจะใช้เป็นจุดตั้งต้นในการเจริญวิปัสสนา ก็ได้
2. สมาธิเฉียดๆ หรือสมาธิจวนจะแน่วแน่ (access concentration) เป็นสมาธิขั้นระบับนิรณันได้ ก่อนที่จะเข้าสู่ภาวะแห่งฌาน หรือสมาธิในบุพภาคแห่งอัปปนาสมาธิ
3. สมาธิแน่วแน่ หรือสมาธิที่แนบสนิท (attainment concentration) เป็นสมาธิระดับสูงสุดซึ่งมีในฌานทั้งหลาย หรือว่าเป็นผลสำเร็จที่ต้องการของการเจริญสมาธิ

ลักษณะของจิตที่เป็นสมาธิ

พระเทพเวที (ประยูร ปยุตฺโต) (2531: 830) กล่าวว่าลักษณะของจิตที่เป็นสมาธิเป็นภาวะที่จิตมีคุณภาพ และสมรรถภาพดีที่สุด ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญดังนี้

1. แข็งแรง มีพลังมาก เปรียบเหมือนกระแสน้ำที่ถูกควบคุมให้ไหลพุ่งไปในทิศทางเดียว ย่อมมีกำลังแรงกว่าน้ำที่ถูกปล่อยให้ไปแพร่กระจายออกไป

2. ราบเรียบ สงบซึ่งเหมือนสระ หรือบึงใหญ่ ที่มีน้ำนิ่ง ไม่มีลมพัดต้องไม่มีสิ่งรบกวนให้กระเพื่อมไหว

3. โส กระจ่าง มองเห็นอะไรๆ ได้ชัด เหมือนน้ำสงบนิ่ง ไม่เป็นริ้วคลื่น และฝุ่นละอองที่มีก็ตกตะกอนนอนก้นหมด

4. นุ่มนวล งดงาม หรือเหมาะแก่การใช้งาน เพราะไม่เครียด ไม่กระด้าง ไม่่วนวาย ไม่ขุ่นมัว ไม่สับสน ไม่เร่าร้อน ไม่กระวนกระวาย

ประโยชน์ของสมาธิ

พระพุทธเวที (ประยูร ปรยุตโต) (2531: 833-835) กล่าวว่า สมาธิ มีคุณประโยชน์หลายประการ สามารถสรุป ได้ดังนี้

1. ประโยชน์ที่เป็นจุดมุ่งหมาย หรืออุดมคติทางศาสนา คือเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งในการปฏิบัติ เพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุด อันได้แก่ ความหลุดพ้นจากกิเลส และทุกข์ทั้งปวง แบ่งได้เป็น 2 ระดับคือ

1.1 สมาธิที่เป็นบาทฐานแห่งวิปัสสนา เป็นการเตรียมจิตใจพร้อมที่จะใช้ปัญญาพิจารณาให้รู้แจ้งสภาวะธรรม ตามความเป็นจริง ซึ่งจะนำไปสู่วิชชา และวิมุตติในที่สุด

1.2 สมาธิ เพื่อการบรรลุภาวะที่จิตหลุดพ้นจากกิเลสชั่วคราว คือ การใช้กำลัง สมาธิกดข่ม ทับ กิเลสไว้

2. ประโยชน์ในด้านการสร้างความสามารถพิเศษเหนือสามัญวิสัย คือ การใช้สมาธิระดับฌานสมาบัติเป็นฐาน ทำให้เกิดฤทธิ์เดชต่างๆ เช่น หูทิพย์ ตาทิพย์ ทายใจคนอื่นได้ ระลึกชาติได้

3. ประโยชน์ในด้านสุขภาพจิต และการพัฒนาบุคลิกภาพ เช่น ทำให้เป็นผู้มีจิตใจ และมีบุคลิกลักษณะเข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง สงบ เยือกเย็น สุขภาพ นุ่มนวล สดชื่น ผ่องใส กระฉับกระเฉง กระปรี้กระเปร่า เบิกบาน งามสง่า มีเมตตากรุณา มองดูรู้จักตนเอง และผู้อื่นตามความเป็นจริง เตรียมจิตใจให้อยู่ในสภาพพร้อม และง่ายแก่การปลูกฝังคุณธรรมต่างๆ และเสริมสร้างนิสัยที่ดี รู้จักทำใจให้สงบ มีความมั่นคงทางอารมณ์ และมีภูมิคุ้มกันโรคทางจิต

ประโยชน์ข้อนี้จะเพิ่มพูนยิ่งขึ้นในเมื่อใช้จิตที่มีสมานนั้นเป็นฐานปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน คือ ดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ตามความรู้ทันพฤติกรรมทางกาย วาจา ความรู้สึกนึกคิด และภาวะจิตของตน ที่เป็นไปต่างๆ

4. ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น

4.1 ช่วยทำให้จิตผ่อนคลาย หายเครียด เกิดความสงบ หายกระวนกระวาย ยิ่งหลุดจากความก่อกวนวิตกกังวล เป็นเครื่องพักผ่อนกาย ให้อิสบาย และมีความสุข

4.2 เป็นเครื่องเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน การเล่าเรียน และการทำกิจทุกอย่าง เพราะจิตที่เป็นสมาธิ แน่วแน่อยู่กับสิ่งที่กำลังกระทำ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก ไม่เลื่อนลอย ย่อมช่วยให้เรียน ให้คิด ให้ทำงานได้ผลดี การงานก็เป็นที่เรียบร้อยรอบคอบ ไม่ผิดพลาด และป้องกันอุบัติเหตุได้ดี เพราะมีสมาธิที่ย่อมมีสติกำกับอยู่ด้วย

4.3 ช่วยเสริมสุขภาพกาย และใช้แก้ไขโรคได้ ร่างกายกับจิตใจอาศัยกัน และมีอิทธิพลต่อกัน เมื่อกายไม่สบาย จิตใจก็พลอยอ่อนแอ เศร้าหมอง ขุ่นมัว ครั่นเสียวใจไม่มีกำลังใจ ก็ยิ่งซ้ำให้โรคทางกายนั้นทรุดหนักลงไปอีก แม้ในเวลาที่เราเป็นปกติ พอประสบเรื่องราวให้เศร้าใจเสียวใจรุนแรง ก็ล้มป่วยเจ็บไข้ไปได้ ส่วนผู้ที่มิจิตใจเข้มแข็งสมบูรณ์ เมื่อเจ็บป่วยกาย ก็ไม่สบายอยู่แค่กายเท่านั้น จิตใจไม่พลอยป่วยไปด้วย ยิ่งกว่านั้นกลับใช้ใจที่สบาย มีกำลังจิต เข้มแข็งนั้น หันกลับมาส่งอิทธิพลบรรเทา หรือผ่อนเบาโรคทางกายได้อีกด้วย

อย่างไรก็ดี แม้การฝึกสมาธิมีผลให้เกิดความสงบแก่จิต แต่ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวว่าเป็นความสุขชนิดหนึ่ง ที่มีอาการคล้าย "หินทับหญ้า" คือทำให้จิตสงบระงับจากกิเลส เครื่องเศร้าหมองได้ชั่วคราว ซึ่งมักทำให้ผู้ฝึกคิดใจ จะอยู่ในความสงบเพียงเท่านั้น ไม่คิดใช้ประโยชน์จากความสงบ ให้นำไปสู่การพัฒนาปัญญา คือการใช้ความคิดพิจารณาสภาพความเป็นจริงของชีวิต ให้ลึกซึ้งลงไปอีก อาการเช่นนี้เปรียบเหมือนหญ้าที่ถูกหินทับไว้ชั่วคราวเท่านั้น เมื่อใดที่ถอนเอาหินออกไปหญ้าก็งอกงามได้อีก ผู้ที่อยู่ในสมาธิจะมีความสงบใจในขณะนั้นเมื่อเลิกจากการทำสมาธิต้องหันไปประกอบกิจการงานอื่น ในขณะต่อมา จิตใจก็จะวุ่นวายเดือดร้อนตามสภาพ เหตุการณ์แวดล้อมอีกเช่นเดิม ดังนั้นในการฝึกสมาธิ เพื่อต้องการความสงบของจิตใจแล้ว ควรได้พัฒนาต่อไปถึงการฝึกอบรมปัญญาด้วยซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของการศึกษาที่สมบูรณ์ตามหลักไตรสิกขาด้วย (ก่องแก้ว เจริญอักษร, 2541: 38)

วิธีเจริญสมาธิ

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (2531: 841-858) กล่าวว่า การเจริญสมาธิ จำแนกได้เป็น 4 วิธี ซึ่งมีรายละเอียด สรุปได้ดังนี้

1. การเจริญสมาธิตามวิธีธรรมชาติ เป็นการปฏิบัติตามหลักการเกิดขึ้นของสมาธิในกระบวนการธรรม ที่เป็นไปเองตามธรรมชาติของธรรมชาติ สารสำคัญก็คือ กระทำสิ่งที่ดึงดูดอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็รู้สึกปลาบปลื้มบันเทิงใจ จากนั้นจะเกิดความเอิบอิ่มใจ ร่างกายผ่อนคลาย สงบจิตใจสบายมีความสุข แล้วสมาธิก็เกิดขึ้นได้

กระบวนการเช่นนี้จะเกิดขึ้นได้ ต้องมีศีลเป็นฐานรองรับอยู่ก่อน สำหรับคนทั่วไป ศีลนี้ก็หมายถึงแค่การที่มีได้ไปเบียดเบียนล่วงละเมิดใครมา ที่จะเป็นเหตุให้ใจควุ่นวาย คอยระแวง หวาดหวั่น กลัวโทษ หรือเดือดร้อนใจในความผิดความชั่วร้ายของตนเอง การประพฤติสุจริตย่อมทำให้เกิดความสบายใจ เกิดความมั่นใจในตนเองได้ ส่วนการกระทำที่จะทำให้เกิดความปลาบปลื้ม บันเทิงใจ ก็มีได้หลายอย่าง เช่น อาจนึกถึงความประพฤติดีงามสุจริตของตนเอง ระลึกถึงการทำงาน การบำเพ็ญประโยชน์ของตน ระลึกถึงพระรัตนตรัย และสิ่งดีงามอื่นๆ หรืออาจหยิบเอาหลักธรรมบางอย่างขึ้นมาพิจารณา แล้วเกิดความเข้าใจได้หลักได้ความหมาย สิ่งเหล่านี้ย่อมทำให้เกิดความปลาบปลื้มบันเทิงใจได้ทั้งสิ้น โดยสรุป การเจริญสมาธิตามวิธีธรรมชาติ องค์ธรรมสำคัญที่จะเป็นฐานให้เกิดสมาธิขึ้นได้ก็คือ ความสุข

2. การเจริญสมาธิตามหลักอิทธิบาท อิทธิบาท แปลว่า ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จ มี 4 อย่างคือ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิดจดจ่อ) และวิมังสา (ความสอบสวนไตร่ตรอง) การเจริญสมาธิแนวนี้ สารสำคัญของการสร้างสมาธิตามหลักอิทธิบาท ก็คือเอางาน สิ่งที่ทำ หรือจุดหมายที่ต้องการเป็นอารมณ์ของจิต แล้วปลูกเร้าระดม ฉันทะ วิริยะ จิตตะ หรือวิมังสา เข้านำหนุนสมาธิก็เกิดขึ้น และมีกำลังแข็งแกร่ง ช่วยให้งานอย่างมีความสุข และบรรลุผลสำเร็จด้วยดี

3. การเจริญสมาธิอย่างสามัญ หรือฝึกสมาธิโดยใช้สติเป็นตัวนำ

การฝึกสมาธิด้วยอาศัยสติเป็นหลัก แยกได้เป็น 2 วิธีใหญ่ๆ คือ

3.1 การฝึกเพื่อใช้งานทางปัญญา หรือมุ่งประโยชน์ทางปัญญา คือ การใช้สติถึง หรือ กุมจิตอยู่กับอารมณ์แล้วปัญญาก็พิจารณาหรือรู้เข้าใจอารมณ์นั้น วิธีนี้สมาธิไม่ใช่ตัวเน้นแต่พลอยได้รับการฝึกไปด้วย พลอยเจริญไปด้วยเอง พร้อมกับที่พลอยช่วยส่งเสริมการใช้ปัญญาให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ด้วย การฝึกแบบนี้ ได้แก่ วิธีส่วนใหญ่ของสติปัฏฐาน เรียกได้ว่าเป็นวิธีเจริญสมาธิในชีวิตประจำวัน

3.2 การฝึกเพื่อสร้างสมาธิล้วนๆ หรือมุ่งลึกลงไปในทางสมาธิเพียงด้านเดียว ได้แก่ การใช้สติคอยจับอารมณ์ไว้ให้จิตอยู่กับอารมณ์นั้นไม่คลาดจากกัน หรือตรึงจิตให้อยู่กับอารมณ์ที่กำลังกำหนดนั้นเรื่อยไป เป็นวิธีการที่เน้นสมาธิโดยตรง

4. การเจริญสมาธิอย่างเป็นแบบแผน เป็นวิธีการที่ปฏิบัติกันอย่างจริงจังอาจจะเป็นงานเป็นการ โดยมุ่งฝึกเฉพาะตัวสมาธิแท้ๆ ซึ่งกำหนดรูปแบบไว้เป็นขั้นตอนที่จะต้องดำเนินไปตามลำดับ โดยเริ่มจากการชำระศีลให้บริสุทธิ์เป็นเบื้องต้น แล้วจึงปฏิบัติดังต่อไปนี้

4.1 จัดเครื่องผูกพันให้ใจพะวักพะวนห่วงกังวล ทำให้เกิดสมาธิได้ยาก เช่น การจัดการ กับงานต่างๆ ที่ค้างค้ำอยู่ให้เสร็จเรียบร้อย การรักษาอาการป่วยไข้ให้หายดีก่อน เป็นต้น

4.2 เข้าหาภักขณมิตร คือ ครู อาจารย์ ผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะที่จะให้กรรมฐาน กับ ตน ได้ อัน ได้แก่ ผู้ที่ประกอบด้วยภักขณมิตรธรรม 7 ประการ คือ น่ารัก น่าเคารพ น่าเจริญใจ รู้จักว่า รู้จักพูด ขอมให้พูด ขอมให้ว่า แกล้งเรื่องเล็กน้อยได้ และไม่ชักนำในเรื่องไม่ควร

4.3 รับเอากรรมฐานอย่างใดอย่างหนึ่งที่เหมาะกับจริตของตน กรรมฐาน คือ สิ่งที่เราทำให้จิตกำหนดเป็นที่ตั้งของจิต ชักนำให้จิตแน่วแน่ จนเกิดสมาธิที่มั่นคง

4.4 อยู่ในวัด ที่อยู่อาศัย หรือสถานที่ปฏิบัติที่เหมาะสม และเกื้อกูลต่อการเกิดสมาธิ และตัดข้อกังวลเกี่ยวกับร่างกายเครื่องใช้ส่วนตัวเช่น ดัดหรือโกนผมขน เล็บ ข่าระที่ปักให้สะอาด เป็นต้น

4.5 ปฏิบัติตามวิธีเจริญสมาธิ กรรมฐานวิธีแต่ละประเภทมีรายละเอียดวิธี เจริญสมาธิแตกต่างกันไป ซึ่งพอสรุปเป็นหลักการทั่วไปอย่างกว้างๆ ได้ดังนี้ คือ

4.5.1 บริกรรมภาวนา คือการเจริญสมาธิขั้นต้น ได้แก่ การกำหนดถือเอาสิ่งที่ใช้เป็นอารมณ์กรรมฐาน เช่น เพ่งดวงกสิณ กำหนดลมหายใจเข้าออกที่กระทบปลายจมูก หรือนึกถึงพุทธรูปอยู่ในใจ จนมองเห็นภาพสิ่งนั้นเกิดติดตา ติดใจ แม่นยำ จิตก็เป็นสมาธิขั้นต้นที่เรียกว่า ขณิกสมาธิ

4.5.2 อุปจารภาวนา คือการเอาจิตกำหนดภาพติดตาติดใจ จากขั้นขณิกสมาธิ จนกระทั่งแน่วแน่แบบสนิทในใจ นิ वर्ณก็สงบระงับ จิตก็ตั้งมั่นเป็นอุปจารสมาธิ

4.5.3 อัปนาภาวนา คือการเจริญอุปจารสมาธิอย่างสม่ำเสมอ หรือการพยายามรักษาภาพติดตาติดใจไว้ไม่ให้เลือนหายไปเสีย หลีกเลี้ยงสถานที่ บุคคล อาหาร และสิ่งต่างๆ ที่ ไม่เหมาะสม ไม่เกื้อกูล และรู้จักประคับประคองจิตให้พอดี จนเกิดเป็นอัปนาสมาธิ

การฝึกอบรมปัญญา

ในพจนานุกรมศัพท์พุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), (2543 ก: 113) อธิบายว่าปัญญาคือความรู้, รู้ทั่ว, เข้าใจ, ลึกซึ้ง นอกจากนี้ ก่องแก้วเจริญอักษร (2541: 38-39) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ปัญญา คือ ความรู้ซึ่งเกิดมีขึ้นในตนเอง จากการได้ยินได้เห็น เป็นต้น และคนเราทุกคนจะฉลาดมากหรือน้อย ก็เพราะการรู้จักใช้ความคิดพิจารณาหาเหตุผลจากความรู้ที่ได้มานั่นเอง

ปัญญา หรือความรู้ ในพระพุทธศาสนามีแหล่งที่มา 3 ประการ ปัญญาจึงมี 3 ประเภทตามแหล่งที่มาดังนี้

1. สุตมยปัญญา หมายถึง ปัญญาเกิดจากการฟัง
2. จินตามยปัญญา หมายถึง ปัญญาเกิดจากการคิด
3. ภาวนามยปัญญา หมายถึง ปัญญาเกิดจากการลงมือทำ

สาระของปัญญา

ปัญญาเป็นองค์ธรรมที่รวมเอามรรคข้อ สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะเข้าไว้ด้วยกัน เมื่อว่าโดยสาระของมรรค มีความหมาย ดังนี้

สัมมาทิฐิ คือ ความเห็น ความเชื่อในลัทธิ ทฤษฎี ความเข้าใจตามนัยของเหตุผล ค่านิยม อุดมการณ์ ทัศนะในการมองโลกและชีวิต ตลอดจนทัศนคติที่สืบเนื่องมาจากความเห็น ความเข้าใจ และความใฝ่ฝัน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538: 46)

ปัญญาหรือความรู้ในพระพุทธศาสนา สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ คือ

1. สุตมยปัญญา หรือปัญญาที่เกิดจากการฟัง เป็นปัญญาที่อยู่ในระดับที่ช่วยให้การดำเนินชีวิตประสบความสำเร็จได้ ได้แก่

1.1 ความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งความรู้ในศิลปะวิทยาต่างๆ การเข้าถึงข้อมูลความรู้ ที่ถูกต้องชัดเจน

1.2 การรับรู้ คือ การเรียนรู้อย่างถูกต้องตามหลักความเป็นจริง ตรงตามสถานะของสิ่งนั้น หรือตามที่มันเป็น

1.3 ความรู้จักจับสาระของความรู้ หรือเรื่องราวต่างๆ รู้จุด รู้ประเด็น สามารถยกขึ้น พูดชี้แจง แสดงหรือยกขึ้นเป็นหลักได้

1.4 ความรู้จักถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ และตรงตามความต้องการของตน ให้ผู้อื่นสามารถรู้และเข้าใจได้

1.5 การคิด การวินิจฉัยที่ถูกต้องชัดเจนและเที่ยงตรง

1.6 การรู้จักแยกแยะวิเคราะห์ สืบสาวหาเหตุปัจจัยของเรื่องราวต่างๆ ที่ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาและทำการสร้างสรรค์ได้

1.7 ความรู้จักจัดทำดำเนินการ หรือบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จผลตามที่ตั้งมุ่งหมาย

1.8 ความรู้จักเชื่อมสัมพันธ์ประสบการณ์ ข้อมูล และองค์ความรู้ต่างๆ โยงเข้ามาประสาน เป็นภาพองค์รวมที่ชัดเจน หรือออกสู่ความหยั่งรู้หยั่งเห็นได้

2. จินตามยปัญญา หมายถึง ปัญญาที่เกิดจากการคิด เป็นปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม ได้แก่ความรู้ความเข้าใจในระบบสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายที่อิงอาศัยต่อกันตามเหตุปัจจัย มองเห็นภาวะและกระบวนการที่ชีวิต สังคม และโลก คือหมู่สัตว์ มีความเป็นมาและจะเป็นไปตามกระแสแห่งเจตจำนงและเหตุปัจจัยที่ตนประกอบสร้างสม จัดสรร และมีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยอื่นทั้งหลายเรียกว่า เป็นไปตามกรรม

3. ภาวนามยปัญญา หมายถึง ปัญญาที่เกิดจากการลงมือทำ เป็นปัญญาในระดับที่ช่วยให้บรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตที่ดีงาม ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ เข้าถึงเท่าทันความจริงของสังขาร คือ โลกและชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามกฎธรรมดาของธรรมชาติ จนสามารถวางใจถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย ทำจิตให้หลุดพ้นเป็นอิสระได้โดยสมบูรณ์และมีชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2543 ข: 2) กล่าวว่า การพัฒนาปัญญานั้น เป็นไปตามหลักกรรมหมวดที่เรียกว่าปัญญาวิธาน มี 4 ประเภท สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. สัมปฐิสังเสวะ คือ การคบหาสัตบุรุษ หรือการคบคนดี เสวนาคณดี
2. สัทธัมมัสสวนะ คือ การฟังคำแนะนำสั่งสอนของสัตบุรุษนั้น
3. โยนิโสมนสิการ คือ การพิจารณาไตร่ตรองโดยแยบคาย หรือรู้จักคิดให้ถูกวิธี
4. ชัมมานุสम्मปฏิบัติ คือ การนำไปปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลัก ตามความมุ่งหมาย

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่ากระบวนการพัฒนามนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งก็คือไตรสิกขานั้นเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมการพัฒนามนุษย์ในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทางด้านร่างกาย และสังคม (ศีลสิกขา) การพัฒนาทางด้านจิตใจ และอารมณ์ (จิตตสิกขา) และการพัฒนาทางด้านปัญญา (ปัญญาสิกขา) หลักไตรสิกขา จึงนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนามนุษย์ ในทุกๆ ด้านได้อย่างเหมาะสม

มรรค และหลักไตรสิกขา

มรรค

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2541: 6.1-6.2) ได้กล่าวว่า อริยมรรคมีองค์ 8 หมายถึง ทางอันประเสริฐ 8 ประการ อันนำไปสู่ความดับทุกข์ ประกอบด้วย

1. สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ (right view หรือ right understanding)
2. สัมมาสังกัปปะ คือ ดำริชอบ (right thought)
3. สัมมาวาจา คือ วาจาชอบ (right speech)
4. สัมมากัมมันตะ คือ กระทำชอบ (right action)
5. สัมมาอาชีวะ คือ เลี้ยงชีพชอบ (right livelihood)
6. สัมมาวายามะ คือ พยายามชอบ (right effort)
7. สัมมาสติ คือ ระลึกรู้ชอบ (right mindfulness)
8. สัมมาสมาธิ คือ จิตตั้งมั่นชอบ (right concentration)

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (2532: 241-242) ได้กล่าวถึง เนื้อหา หรือรายละเอียดขององค์ประกอบทั้ง 8 ประการของมรรค สามารถสรุปได้ดังนี้

1. สัมมาทิฐิ หมายถึง ทักษะ ความคิดเห็น แนวความคิด ความเชื่อถือ ทักษะคติ ค่านิยมต่างๆ ที่ตั้งตามถูกต้อง มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัยสอดคล้องกับความเป็นจริง หรือตรงตามสภาวะ
2. สัมมาสังกัปปะ หมายถึง ความคิด ความดำริไตร่ตรอง หรือคิดการต่างๆ ที่ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น ไม่เศร้าหมองขุนมัวเป็นไปในทางสร้างสรรค์ประโยชน์สุข

เช่น คิดในทางเสียสละ หวังดี มีไมตรี ช่วยเหลือเกื้อกูล และความคิดที่บริสุทธิ์ อิงสัจจะอิงธรรม ไม่เอนเอียงด้วยความเห็นแก่ตัว ความคิดจะได้จะเอา หรือความเคียดแค้น ชิงชัง มุ่งร้าย คิดทำลาย

3. สัมมาวาจา หมายถึง การพูด หรือการแสดงออกทางวาจา ที่สุจริต ไม่ทำร้ายผู้อื่น ตรงตามจริง ไม่โกหกหลอกลวง ไม่ส่อเสียด ไม่ให้ร้ายป้ายสี ไม่หยาบคาย ไม่เหลวไหล ไม่เพ้อเจ้อ เลื่อนลอย แต่สุภาพนมนวล ชวนให้เกิดไมตรีสามัคคีกัน ถ้อยคำที่มีเหตุผล เป็นไปในทางสร้างสรรค์ก่อประโยชน์

4. สัมมากัมมันตะ หมายถึง การกระทำที่ดีงาม สุจริต เป็นไปในทางสร้างสรรค์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เบียดเบียนไม่ทำร้ายกัน สร้างสัมพันธที่ดีงาม ทำให้อยู่ร่วมกันด้วยดี ทำให้สังคมสงบสุข คือ การกระทำ หรือทำการต่างๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องหรือไม่เป็นไปเพื่อการทำลายชีวิต ร่างกาย การทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น การล่วงละเมิดสิทธิในคุ้มครอง หรือของรักของหวงแหนของผู้อื่น

5. สัมมาอาชีวะ หมายถึง การประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่ก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่น

6. สัมมาวายามะ หมายถึง การเพียรพยายามในทางที่ดีงาม ชอบธรรม คือ เพียรหลีกเลี่ยง ป้องกันสิ่งชั่วร้ายอกุศลที่ยังไม่เกิดขึ้น เพียรละเลิกกำจัดสิ่งชั่วร้ายอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรส่งเสริม พัฒนาสิ่งที่ดีงาม หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้เพิ่มพูนเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปจนเพียบพร้อมไพบูรณ์

7. สัมมาสติ หมายถึง การมีสติกำกับตัว คุมใจไว้ให้อยู่กับสิ่งที่เกี่ยวข้องต้องทำในเวลานั้นๆ ใจอยู่กับกิจ ติดอยู่กับงาน ระลึกได้ถึงสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่เกี่ยวข้องเป็นประโยชน์ หรือ ธรรมที่ต้องใช้ในเวลานั้นๆ ไม่หลงไหลเลื่อนลอย ไม่ละเลย หรือปล่อยตัวปล่อยเรือ โดยเฉพาะสติที่กำกับทัน ต่อพฤติกรรมทางร่างกาย ความรู้สึก สภาพจิตใจ และความนึกคิดของตน ไม่ปล่อยให้อารมณ์ที่เข้ายวน หรือชั่วยุมานุกกระชากให้หลุดหลงเลื่อนลอยไปเสีย

8. สัมมาสมาธิ หมายถึง ความมีจิตตั้งมั่น จิตจดจำแนกอยู่ในกิจในงาน หรือในสิ่งที่กำหนดได้สม่ำเสมอ แน่วแน่เป็นอันหนึ่งอันเดียว สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวกหวั่นไหว บริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่ขุ่นมัว นึมนวล ผ่อนคลาย ไม่เครียดกระด้าง เข้มแข็ง เองาน ไม่หดหู่ท้อแท้ พร้อมทั้งจะใช้งานทางปัญญาอย่างได้ผลดี

อริยมรรคมีองค์ 8 นี้ สรุปรวมได้เป็นไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และการฝึกอบรม
ตนตามหลักไตรสิกขา ก็คือ การปฏิบัติตาม มรรคมีองค์ 8 นั่นเอง

การจัดหมวดหมู่องค์ประกอบทั้ง 8 ของมรรคเป็นหลักไตรสิกขา สรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงการจัดหมวดหมู่องค์ประกอบทั้ง 8 ของมรรคเป็นหลักไตรสิกขา

ที่มา: พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2541: 603)

ความแตกต่างระหว่างมรรค และหลักไตรสิกขา

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2541: 607-609) ได้อธิบาย ความแตกต่างระหว่างมรรคและ
หลักไตรสิกขา สรุปได้ดังนี้

มรรค เป็นระบบปฏิบัติที่มุ่งในแง่เนื้อหา คือ มองแต่ลำพังตัวระบบเอง มีการแจกแจง
ให้เห็นองค์ประกอบย่อยตามเนื้อหา การจัดลำดับองค์มรรคภายในมรรค จึงเป็นการจัดลำดับ
ตามความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบเหล่านั้น คือ เริ่มแรกของการปฏิบัติธรรม จะต้องมีความเห็น
ความเข้าใจ หรืออย่างน้อยเชื่อถือถูกต้อง ตามแนวที่จะปฏิบัติเสียก่อน จึงจะดำริคิดการต่อไป และ
ประพฤติดำเนินปฏิบัติให้ถูกทางได้ การปฏิบัติธรรมจึงต้องอาศัยพื้นฐานความเข้าใจที่เป็นต้นทุนไว้ก่อน
เมื่อสัมมาทิฐิเบิกช่องทาง หรือตั้งต้นให้แล้ว องค์มรรคข้ออื่นก็เกิดตามมาได้ตามลำดับไป

ส่วนไตรสิกขา เป็นระบบปฏิบัติที่มุ่งในแง่การใช้งาน คือ นำเอาองค์ประกอบทั้งหลาย
ของมรรค ออกมาจัดเป็นกระบวนการปฏิบัติที่มีขั้นตอนต่างๆ เพื่อใช้้องค์มรรคเหล่านั้นให้สำเร็จผล
อย่างเป็นงานเป็นการในชีวิตจริง

ดังนั้นไตรสิกขา จึงก้าวจากระบบการทำหน้าที่ ที่สัมพันธ์กันตลอดเวลา ทุกๆ ขณะขององค์มรรคภายในตัวบุคคล ออกมาสู่กระบวนการอบรมช่วงกว้าง ซึ่งจัดแบ่งเป็นขั้นตอนเรียงลำดับตามบทบาทขององค์ประกอบที่ทำหน้าที่เด่นชัด ในขั้นตอนนั้นๆ โดยเริ่มจากศีลซึ่งมุ่งฝึกอบรมการแสดงออกทางกาย วาจาที่เป็นขั้นภายนอก เกี่ยวกับสังคมเป็นขั้นหยาบ แล้วก้าวต่อไปสู่สมาธิ ฝึกอบรมภายในที่เป็นจิตใจที่อยู่ภายใน และละเอียดกว่า เพื่อสนับสนุนการใช้และการฝึกปรือปัญญาให้ใช้งานอย่างได้ผลดีที่สุดต่อไป

จะเห็นได้ว่าการพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขานั้น ได้กล่าวถึงการฝึกอบรมศีลซึ่งก็คือวินัยเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนา สมาธิ และปัญญา ต่อไป ประกอบกับมีระบบการฝึกเพื่อการพัฒนาบุคคลทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ และจิตใจอย่างเป็นขั้นตอน เน้นให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงและมีความสม่ำเสมอในการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลแก่ตัวผู้ปฏิบัติเองเป็นสำคัญ ซึ่งผลที่เกิดขึ้นนั้นย่อมทำให้ผู้ปฏิบัติตระหนักรู้ถึงคุณค่า และเห็นถึงความสำคัญในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามขึ้นในชีวิต

3. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กล่าวถึงอุดมการณ์และหลักการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานว่า เป็นการจัดการศึกษาเพื่อปวงชนโดยรัฐต้องจัดให้มีการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาเยาวชนไทยทุกคน ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในฐานะที่เป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก เพื่อเป็นรากฐานที่พอเพียงสำหรับการใฝ่รู้ใฝ่เรียนตลอดชีวิต รวมทั้งเพื่อการพัฒนาหน้าที่การงานและการพัฒนาคุณภาพชีวิตส่วนตน และครอบครัว และเพื่อสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการสร้างสรรค์สังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549: 1)

3.1 หลักการและจุดหมายของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแนวนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549: 1-2)

หลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับ ความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ
4. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

จุดหมายของการจัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนด จุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีคิด วิธีการทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์

4. มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต

5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกที่ดี

6. มีประสิทธิภาพการผลิต การบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค

7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

8. มีจิตสำนึกการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

9. รักประเทศชาติ และท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

ในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการและจุดมุ่งหมายของการจัดหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น ได้มีการกำหนดเป็นมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านต่างๆ โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. มาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน จำนวน 8 มาตรฐาน 33 ตัวบ่งชี้
2. มาตรฐานด้านการเรียนการสอน จำนวน 2 มาตรฐาน 14 ตัวบ่งชี้
3. มาตรฐานด้านการบริหารและการจัดการศึกษา จำนวน 6 มาตรฐาน 33 ตัวบ่งชี้
4. มาตรฐานด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ จำนวน 2 มาตรฐาน 4 ตัวบ่งชี้

3.2 คุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์

ความหมายของคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548: 3-6) ได้ให้ความหมายคุณลักษณะผู้เรียน ที่พึงประสงค์ว่าหมายถึงคุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในมาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน จำนวน 8 มาตรฐาน 33 ตัวบ่งชี้

ลักษณะของผู้เรียนอันพึงประสงค์

คุณลักษณะของผู้เรียนอันพึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านมาตรฐานผู้เรียน จำนวน 8 มาตรฐาน 33 ตัวบ่งชี้ มีรายละเอียดดังนี้

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และมีค่านิยมที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้ ได้แก่

1. มีวินัย มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนาที่ตนนับถือ
2. มีความซื่อสัตย์สุจริต
3. มีความกตัญญูทดแทน
4. มีเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม
5. รู้จักประหยัด รู้จักใช้ทรัพย์สินของส่วนตนและส่วนรวมอย่างคุ้มค่า
6. ภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่าในภูมิปัญญาไทย นิยมไทยและดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย

มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ตัวบ่งชี้ ได้แก่

1. รู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง

สิ่งแวดล้อม

2. เข้าร่วมหรือมีส่วนร่วมกิจกรรม/โครงการอนุรักษ์พัฒนาสิ่งแวดล้อม

มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต ตัวบ่งชี้ ได้แก่

1. มีทักษะในการจัดการและทำงานให้เสร็จ
2. เพียรพยายาม ขยัน อดทน ละเอียดรอบคอบในการทำงาน
3. ทำงานอย่างมีความสุข พัฒนางานและภูมิใจผลงานของตน
4. ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
5. มีความรู้สึที่ดีต่ออาชีพสุจริตและหาความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ตนสนใจ

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ วิจารณ์ญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ ตัวบ่งชี้ ได้แก่

1. สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปความคิดรวบยอด คิดอย่างเป็นระบบ และมีการคิดแบบองค์รวม
2. สามารถคาดการณ์ กำหนดเป้าหมาย และแนวทางการตัดสินใจได้
3. ประเมินและเลือกแนวทางการตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างมีสติ
4. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มองโลกในแง่ดีและมีจินตนาการ

มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร ตัวบ่งชี้ ได้แก่

1. มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยตามเกณฑ์

2. มีผลการทดสอบรวบยอดระดับชาติเฉลี่ยตามเกณฑ์
3. สามารถสื่อความคิดผ่านการคิด ผ่านการพูด เขียน หรือนำเสนอด้วยวิธีต่างๆ
4. สามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
5. สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ตัวบ่งชี้ ได้แก่

1. มีนิสัยรักการอ่าน การเขียน และการฟัง รู้จักตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผล
2. สนใจแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆรอบตัว ใช้ห้องสมุด แหล่งความรู้และสื่อต่างๆ ได้ทั้งในและนอกสถานศึกษา
3. มีวิธีการเรียนรู้ของตนเอง เรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นได้ สนุกกับการเรียนรู้และชอบมาโรงเรียน

มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี ตัวบ่งชี้ ได้แก่

1. มีสุขนิสัยในการดูแลสุขภาพและออกกำลังกายสม่ำเสมอ
2. มีน้ำหนัก ส่วนสูง และมีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์
3. ป้องกันตนเองจากสิ่งเสพติดให้โทษและหลีกเลี่ยงสภาวะที่เสี่ยงต่อความรุนแรง โรคภัย อุบัติเหตุ และปัญหาทางเพศ
4. มีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม และให้เกียรติผู้อื่น
5. มีมนุษยสัมพันธ์

มาตรฐานที่ 8 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬาตัวบ่งชี้ได้แก่

1. ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านศิลปะ
2. ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านดนตรี/นาฏศิลป์
3. ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านกีฬา/นันทนาการ

มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านคุณภาพผู้เรียนทั้ง 8 มาตรฐาน ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รู้จักแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องได้ตลอดชีวิต ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ คือ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุขอย่างแท้จริง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548: 1) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้เรียนด้านเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุขไว้ดังนี้

ลักษณะของคนดี

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์
2. เข้าใจประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองอันดี ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
3. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ลักษณะของคนเก่ง

1. เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักความก้าวหน้า

2. มีความรู้อันสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิดวิธีการทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์

3. มีทักษะและกระบวนการโดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญาและทักษะในการดำเนินชีวิต

ลักษณะของคนมีความสุข

1. ออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพดี
2. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค

3.3 การจัดการศึกษาที่เอื้อต่อการเกิดลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543: 10) กล่าวถึงลักษณะกระบวนการ การเรียนรู้ที่จะส่งผลให้เกิดคุณลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์สรุปได้ดังนี้

1. เป็นกระบวนการทางปัญญาพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
2. เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข เน้นประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. มีการบูรณาการสาระการเรียนรู้ สอดคล้องกับความสนใจ ทันสมัยตามสภาพจริง
4. เน้นกระบวนการการคิด และการปฏิบัติจริง นำไปใช้ประโยชน์ได้
5. เน้นกระบวนการการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้เรียน ครู และมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทุกฝ่ายร่วมจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้

สรุปได้ว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่จะก่อให้เกิดคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานได้นั้น ต้องเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทั้งที่ตัวบุคคล

และต้องอาศัยกระบวนการการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียนนั่นเอง

4. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้น มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแต่ละท่าน ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2544: 25) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการทำงานร่วมกัน โดยเริ่มจากการคิด การร่วมวางแผน การร่วมดำเนินงาน ปฏิบัติงาน ร่วมมือกันพบปัญหาหรือเผชิญอุปสรรคพร้อมทั้งแก้ไขให้ลุล่วง การร่วมมือกันพบความสำเร็จ และการร่วมกันชื่นชมยินดีภาคภูมิใจในความสำเร็จ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2546: 36) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการแสดงพฤติกรรมของบุคคล หรือองค์กรที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการร่วมกันทั้งในด้านการคิด การวางแผน การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปรับปรุง วางแผน และประเมินผลงาน รวมถึงการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาในด้านความรู้ ปัญหา และความสามารถ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม รวมถึงสังคมในภาพรวม

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2545: 30) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองกับสถานศึกษาไว้ว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมระหว่างผู้ปกครอง กับผู้ปฏิบัติการสอน รวมไปถึงสถานศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาเด็กให้เจริญเติบโตและพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพ

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547: 3) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การเข้าไปได้รับอำนาจในการร่วมวางแผน ดำเนินการ และการตัดสินใจ โดยต้องเป็นการร่วมกันอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาคเท่าเทียมกัน และต้องร่วมตั้งแต่ขั้นแรกของกระบวนการจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่บุคคลได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นร่วมกันแก้ปัญหา และร่วมกันกำหนดวิธีการในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันด้วยความสมัครใจ โดยมีเป้าหมายร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเกิดประโยชน์แก่องค์กร

4.2 ลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ลักษณะของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาว่า สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การร่วมรับรู้ เป็นการมีส่วนร่วมรับรู้ รับทราบ การดำเนินงานของสถานศึกษา
2. การร่วมปฏิบัติ เป็นการมีส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรมของสถานศึกษาตามที่สถานศึกษากำหนด
3. การร่วมวางแผน เป็นการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นให้ข้อเสนอแนะ และเสนอแนวทางในการดำเนินงานเพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารการศึกษา
4. การร่วมตัดสินใจ เป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทุกขั้นตอนตั้งแต่กำหนดปัญหา การวางแผน การดำเนินงานตามแผน และการประเมินผล ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วม

4.3 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนต่อการศึกษา

ผู้ปกครองนับว่าเป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดและมีความสำคัญต่อการเรียนของนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นในการจัดการศึกษาจึงได้มีแนวคิดและการดำเนินการในหลายรูปแบบเพื่อให้ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการจัดการศึกษาให้แก่นักเรียน ดังที่ อาทร รัตนคำวน (2522: 22) กล่าวว่า เมื่อส่งเด็กเข้าโรงเรียนแล้วอย่าคิดว่าการให้เด็กเกิดการเรียนรู้เป็นเรื่องของทางโรงเรียน และตนเองหมดภาระหน้าที่แล้ว ผู้ปกครองสามารถช่วยลูกหลานในเรื่องการเรียนการสอนได้ แต่จะช่วยให้เพียงใด ขึ้นอยู่กับความสามารถ เวลา และความสนใจ ความพอใจ และความร่วมมือจากผู้ปกครอง ทั้งนี้เพื่อช่วยให้เกิดการต่อเนื่องในการเรียนรู้ ผู้ปกครองจึงควรมีบทบาทในด้านการศึกษาของเด็กบ้าง โดยให้ความสนใจในความก้าวหน้าในการเรียนที่บ้านและที่โรงเรียน สอนให้นักเรียนตระหนักในคุณค่าของการศึกษา จะทำให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการศึกษา เมื่อผู้ปกครองเข้าใจบทบาทของตนเอง และให้ความร่วมมือกับครูและโรงเรียนมากเท่าใด ก็จะเป็นแรงผลักดันให้ทางโรงเรียนมีความรับผิดชอบมากขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดผลดีกับนักเรียนเป็นอย่างมาก

พรพรรณ พิพัทธกุลชัยพล (2535: 18) กล่าวถึงบทบาทของผู้ปกครองที่มีต่อการศึกษาของ บุตรหลานของตน (นักเรียน) ดังนี้คือ

1. ผู้ปกครองต้องช่วยกันรับผิดชอบในการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักเรียนร่วมกับทางโรงเรียน ซึ่งทำได้โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำการบ้าน หรือทำการเพาะปลูกที่บ้าน ทั้งนี้ทางบ้านต้องเอาใจใส่ช่วยแนะแนวและคอยกระตุ้นนักเรียนด้วย เพื่อนจะได้ทราบแนวการสอนของครูและความสามารถในการเรียนของนักเรียน
2. สนับสนุนการฝึกมารยาทที่นักเรียนได้รับการศึกษาจากโรงเรียน เช่น ฝึกการพูดจาให้สุภาพ การฝึกมารยาทในการรับประทานอาหาร ฯลฯ
3. สนับสนุน ร่วมมือกับทางโรงเรียนในการฝึก และการเอาใจใส่เกี่ยวกับสุขอนามัยของนักเรียน และให้นักเรียนได้ออกกำลังกายตามสมควร

นอกจากผู้ปกครองซึ่งเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุดจะเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อการศึกษาของนักเรียนแล้ว การมีส่วนร่วมของชุมชนก็นับว่าเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ ดังที่ กระทรวงศึกษาธิการ (2542) ได้ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาต้องให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมทั้งบุคคล ครอบครัว ชุมชน เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาบันสังคม สถานประกอบการ นอกจากนั้น การจัดการเรียนรู้ยังเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่โดยประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลในชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ ตลอดจนร่วมส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน ทั้งการศึกษาอบรม การแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และการเลือกสรรภูมิปัญญาวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน และให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนโดยนำเอาประสบการณ์ความรู้ความชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาอย่างแท้จริง

4.4 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนต่อการศึกษา

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนอย่างเหมาะสมในการจัดการศึกษา จะทำให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่ง ดังที่ ประกอบ คูณารักษ์ (2529: 37) ได้ให้เหตุผลไว้ว่า

1. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนเอง ประชาชนในชุมชนในฐานะเจ้าของการศึกษาจะรู้ว่า ประชาชนและบุคลากรของตนต้องการอะไรจากระบบการศึกษา และอะไรในระบบที่มีอยู่แล้วประชาชนไม่ต้องการ เป็นการลดการสูญเปล่าทางการศึกษา
2. การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะก่อให้เกิดความรู้สึกมีอำนาจมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของโรงเรียน ทำให้เกิดพลังในการเปลี่ยนแปลง
3. การมีส่วนร่วม ทำให้มีโอกาสดำเนินการศึกษอย่างเต็มที่ และมีการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา
4. ประชาชนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ แนวทางดำเนินงานของโรงเรียนเป็นอย่างดี
5. โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ได้ตรงตามความต้องการของผู้ปกครอง และชุมชนซึ่งจะส่งผลถึงนักเรียนต่อไป
6. โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันดีขึ้น

นวรรตน์ ศรีพรหม (2544: 19) ได้กล่าวว่า การให้ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมและส่งเสริมการจัดการศึกษาจะเกิดผลลัพธ์ทางบวกหลายประการ เป็นต้นว่า ระดับคะแนนเฉลี่ย ทักษะคิดต่อโรงเรียน ความประพฤติดของเด็จะดีขึ้น ส่วนอัตราการขาดเรียนจะลดลง รวมทั้งมีส่วนร่วมในด้านการบริหารและการจัดการซึ่งอยู่ในรูปของคณะกรรมการต่างๆ ในด้านวิชาการ ได้แก่ การส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก การเป็นวิทยากร เป็นต้น

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนนั้น ทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้แก่บุคลากรและเยาวชนในชุมชน ซึ่งโรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน

ในขณะเดียวกันก็ส่งผลให้ผู้ปกครองและชุมชนมีความเข้าใจในการบริหารงานของโรงเรียน ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน ทำให้นักเรียน ผู้ปกครอง โรงเรียน และชุมชนมีความเข้าใจอันดีต่อกัน ซึ่งจะส่งผลต่อการให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาของโรงเรียนต่อไป

4.5 แนวคิด บ้าน วัด โรงเรียน (บวร)

คำว่า “บวร” เป็นอักษรย่อที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน ซึ่งมีที่มาจากแนวพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานให้แก่ปวงชนชาวไทย เพื่อกระตุ้นเตือนให้คนในสังคม ได้ย้อนกลับไปมองถึงพื้นฐานเล็กๆ หรือระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับชุมชนเฉกเช่นในอดีตซึ่งกำลังถูกละเลยและมองข้ามไป

แนวคิด บวร เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการศึกษารูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมไทย มาตั้งแต่ครั้งอดีตกาล ซึ่งการทำให้ “บวร” ประสานกันอย่างลงตัวนั้นมิได้เป็นเรื่องยาก เพียงแต่ในปัจจุบันเรามีได้ให้ความสนใจที่จะหันกลับไปมองการบริหารระบบความสัมพันธ์ในสังคมไทยที่เคยมีมาแต่ดั้งเดิม ความสัมพันธ์ของระบบสังคมไทยในอดีตนั้นบ้าน วัด และโรงเรียน จะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เนื่องจากในอดีตวัดต้องรับภาระหน้าที่ในการให้ความรู้กับคนในชุมชนควบคู่ไปกับการสอนให้ทำความดี พระภิกษุจึงต้องรับบทบาทหน้าที่ในการเป็นครูผู้ให้ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมไปโดยปริยาย วัดจึงผูกพันกับชุมชนมากกว่าในปัจจุบัน ความสัมพันธ์ลักษณะนี้มีได้หมายถึงวัดในพระพุทธศาสนาแต่เพียงอย่างเดียว แต่ในชุมชนของศาสนาอื่น หากมีที่ประกอบศาสนกิจก็ถือเป็นศูนย์รวมจิตใจ คอยชี้นำคนในชุมชนให้ทำความดีได้เช่นเดียวกัน แต่ด้วยสภาพสังคมปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้าขึ้นทั้งทางด้านวัตถุ เศรษฐกิจ มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นเพื่อเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ของเยาวชน โดยมีครู อาจารย์ ทำหน้าที่ในการให้ความรู้ในวิชาการด้านต่างๆ ความห่างเหินระหว่างคนในชุมชนกับวัดจึงเกิดขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สภาพจิตใจของคนในสังคมปัจจุบันนั้นตกต่ำลง และส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมในด้านต่างๆ เพิ่มมากขึ้น

คำว่า “บวร” ตามพจนานุกรมคำนี้มีความหมาย หมายถึง ประเสริฐหรือล้ำเลิศ นอกจากนี้ ยังเป็นคำราชาศัพท์ที่ใช้กันในราชสำนักและแม้จะฟังดูห่างไกล แต่แท้จริง “บวร” อยู่ใกล้ชิดเกี่ยวพันกับคนไทยมากที่สุด “บวร” นอกจากมีความหมายข้างต้นแล้ว ด้วยพระอัจฉริยะในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมองคำนี้ด้วยความลึกซึ้งและละเอียดอ่อน ยิ่งไปกว่านั้น

ทรงให้อธิบายลักษณะความสัมพันธ์ภายในสังคมแบบไทยๆ ลักษณะโครงสร้างทางสังคมไทย ในมุมมองอย่างครอบคลุมยากจะหาผู้ใดในแผ่นดินคิดได้เสมอเหมือน คำว่า “บวร” เกิดจากการนำอักษรสามตัวมาเรียงต่อกันจนเกิดเป็นคำที่มีความหมายตามแนวพระราชดำริ อักษรทั้งสามตัว ซึ่งมีความหมายในตัวเองเป็นความหมายที่ผูกพันและคุ้นเคยตลอดมาเริ่มจาก

บ. ใบไม้ แทนความหมายด้วยคำว่า บ้าน ซึ่งบ้านคือที่พักอาศัย หรือ ครอบครัวก็ได้ บ้านให้ความรักความอบอุ่นผูกพัน แม้จะเป็นหน่วย หรือสถาบันที่เล็กที่สุดในโครงสร้างของสังคมใหญ่ๆ เป็นฟันเฟืองชิ้นเล็กที่มีความหมายสำคัญ

ว. แหวน แทนความหมายด้วยคำว่า วัด วัดเปรียบเสมือนศูนย์กลางทางจิตใจของคนไทย มาตั้งแต่อดีต เป็นสถาบันที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ อบรมสั่งสอนคนในชุมชนรอบๆ วัด ให้ประพฤติ ถูกทำนองคลองธรรม วัดนอกจากจะเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจของพระสงฆ์แล้ว สำหรับชาวบ้านยังเป็นสถานที่ให้คนในชุมชนพบปะกัน ใครเดือดร้อนใจก็มาปรึกษากัน กลับจากวัดก็ได้ คำสอนดีๆ กลับไปมากมาย อย่างที่ทราบกันดีว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีเสรีภาพในการนับถือ ศาสนาซึ่งทุกศาสนา ไม่ว่าจะเป็น อิสลาม คริสต์ ล้วนมีหลักคำสอนให้ผู้คนประพฤติและปฏิบัติ โน่นนัย ว.แหวนจึงหมายถึงรวมถึงศาสนาต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่แผ่นดินไทย

ร. เรือ แทนความหมายด้วยคำว่า โรงเรียน โรงเรียนคือสถานที่ที่ให้ความรู้อย่างมีแบบแผน สำหรับเยาวชน ซึ่งจะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ภาระของโรงเรียนอาจจะดูหนักอึ้งอยู่บ้าง ในปัจจุบันเนื่องจากโรงเรียนต้องให้ความรู้ทางวิชาการอย่างเต็มที่ รวมไปถึงทำให้ศิษย์เป็นคนดี แก่สังคม

จากคำจำกัดความและความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ ล้วนเกิดจากคำว่า “บวร” ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมองเห็น ซึ่งหากให้ความสำคัญกับสามสิ่งนี้ดังที่พระองค์ ทรงมองสังคมไทยที่ประเสริฐดีเลิศตามความหมายของคำว่า “บวร” ก็จะบังเกิดขึ้น อีกทั้งยังเติบโต ขึ้นบนรากฐานความสัมพันธ์ทางสังคมที่มั่นคงแข็งแรงและเข้มแข็งอีกด้วย

ธนพรรณ ธานี (2545: 13) กล่าวว่า การก่อให้เกิดกระบวนการประชาสังคม “บวร” คือ การนำเอารูปแบบและแนวคิด การพัฒนาแบบ “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) กล่าวคือ เป็นแนวคิดที่ มุ่งพยายามที่จะนำเอาองค์กรหรือสถาบันหลักในชุมชนท้องถิ่นมาเป็นยุทธศาสตร์ ในการพัฒนาการศึกษาอันได้แก่ การนำเอาสถาบันที่สำคัญในชุมชน 3 สถาบัน ได้แก่

1. สถาบันการปกครอง (บ = บ้าน)
2. สถาบันศาสนา (ว = วัด)
3. และ สถาบันการศึกษา (ร = โรงเรียน)

การฝึกกำลังจัดตั้งเป็นองค์กรที่เรียกว่า “บวร” เพื่อนำมารองรับและดำเนินการต่างๆ ตามนโยบายของทางราชการ ฉะนั้น คำว่า “บวร” จึงเป็นคำย่อ โดยการนำพยัญชนะต้นของคำว่า บ้าน วัด โรงเรียน มาบัญญัติเป็นคำใหม่ ซึ่งมีองค์ประกอบของ “บวร” ดังต่อไปนี้

1. สถาบันการปกครอง (บ้าน) ซึ่งประกอบไปด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน อบต. สาธารณสุขตำบล เกษตรตำบล เป็นต้น รวมทั้งระบบกลไกในการบริหารที่มาจากรัฐในรูปแบบอื่นๆ ด้วย
2. สถาบันศาสนา (วัด) ประกอบด้วย เจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และกลุ่ม หรือชมรมทางศาสนา ซึ่งในความหมายเชิงกว้าง อาจจะหมายรวมถึงองค์กร หรือสถาบันทางศาสนาต่างๆ ในชุมชนนั้นด้วย
3. สถาบันการศึกษา (โรงเรียน) ประกอบด้วย ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ คณะครูนักวิชาการ ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาอื่นๆ ทั้งในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และองค์กรทางการศึกษาอื่นๆ ด้วย

ดังนั้นประชาสังคมแบบ “บวร” จึงหมายถึง การนำเอาสถาบันหลักในชุมชนมาเป็นกลไกในการพัฒนาการศึกษาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนาตัดสินใจแก้ปัญหาตนเอง และชุมชน กำหนดแผนแม่บทชุมชนด้วยการร่วมกันคิด ร่วมกันสร้างและบริหารจัดการศึกษาชุมชนของคนในท้องถิ่นที่ร่วมกันเป็นเจ้าของ

นอกจากนี้ความผูกพันระหว่างบ้าน วัด และชุมชน จึงนับเป็นทุนทางจิตวิญญาณ (Spiritual capital) ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural capital) ในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันตั้งแต่เกิดจนตาย “บ้าน วัด โรงเรียน” จึงเป็นทุนมรดกทางสังคม ที่มีมาคู่สังคมไทย สถาบันทั้ง 3 จึงมีความสัมพันธ์ในทางสังคมและเป็นตัวเชื่อมโยงกิจกรรมในชุมชนทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ลักษณะชุมชนที่ปรากฏในสังคมไทยจึงมักประกอบด้วย “บ้าน” (ชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งรวมของผู้คนและระบบชีวิตที่ก่อเกิดกิจกรรมทางสังคมที่หลากหลาย “วัด” (สถาบันศาสนาซึ่งเป็นแหล่งขัดเกลาและบ่มเพาะวัฒนธรรมและศูนย์รวมจิตใจของชุมชน) “โรงเรียน” (สถานศึกษาเป็นแหล่งเพิ่มเติมความรู้และถ่ายทอดการศึกษาอย่างเป็นระบบ) สถาบันทั้ง 3 จึงเป็นสถาบันสำคัญทางสังคมที่จะสามารถนำมาเป็นกลไกที่ก่อให้เกิดกระบวนการ การสร้างสังคมไทยให้เข้มแข็ง พัฒนาให้เกิดเครือข่าย นำสู่การตรวจภาพและสังคมสมานฉันท์ อันเป็นจุดหมายปลายทางของการพัฒนาการศึกษาและสังคมได้อีกรูปแบบหนึ่ง

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยเกี่ยวกับวินัย

สรียา เหลาธรรม (2546) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความมีวินัยในตนเองของนักเรียน (2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมของโรงเรียนกับความมีวินัยในตนเองของนักเรียน (3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดูและสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่มีผลต่อความมีวินัยในตนเอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ปีการศึกษา 2545 จำนวน 262 คน ซึ่งใช้การสุ่มแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ (1) แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว (2) แบบสอบถามวัดการปฏิบัติตนที่แสดงถึงความมีวินัยระดับมัธยมศึกษา มีค่าความเชื่อมั่น .85 (3) แบบสอบถามเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความมีวินัยในตนเองของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของโรงเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความมีวินัยในตนเองของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดูและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน สามารถพยากรณ์ความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับสถิติ .01

พุทธิตา ดอนฟุ้งไพร (2548) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนแบบร่วมมือและการเรียนแบบปกติ

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบางลี่วิทยา อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 2 ห้อง โดยแบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มทดลองอย่างละ 1 ห้อง ผลการวิจัยสรุปได้ว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยการเรียนแบบร่วมมือ สูงกว่านักเรียนที่เรียนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยการเรียนแบบร่วมมือกับนักเรียนที่เรียนแบบปกติ ไม่แตกต่างกัน

อิชยา นาคนาวา (2550) ได้ทำการศึกษาผลของการใช้โปรแกรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสุเหร่าสมอเซ จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยทำการศึกษาความคิดเห็นของครูผู้สอน ครูประจำชั้น เกี่ยวกับพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียน และศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลองนักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนการมีวินัยในตนเองทางการเรียนสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ภายหลังการทดลองนักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนการมีวินัยในตนเองทางการเรียนสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนและครูประจำชั้นหลังการเข้าร่วมโปรแกรมของนักเรียนกลุ่มทดลองพบว่า ครูผู้สอนและครูประจำชั้นมีความพึงพอใจในพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองทางการเรียนที่เปลี่ยนแปลงไปของนักเรียน แต่อย่างไรก็ตาม ยังเห็นว่าพฤติกรรมบางอย่างที่ยังต้องปรับปรุงต่อไป ส่วนนักเรียนกลุ่มทดลองมีความคิดเห็นต่อการเข้าร่วมกิจกรรมของโปรแกรมว่า ช่วยให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับวินัยในตนเองทางด้านการเรียน ซึ่งสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และพึงพอใจกับกิจกรรมที่มีความสนุกสนาน

พรหมวรรณ เปี่ยมประถม (2550) ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มประชากรคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายปีการศึกษา 2549 ของโรงเรียนชลกัลยานุกูล จังหวัดชลบุรี จำนวน 286 คน ผลจากการศึกษาสรุปว่า นักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุ 17 – 19 ปี มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยไม่เกิน 3.00 นักเรียนมีระดับพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองด้านความรับผิดชอบต่อน้ำที่เพียงด้านเดียวอยู่ในระดับสูง ส่วนด้านความเคารพกฎเกณฑ์ และด้านความเป็นผู้นำอยู่ในระดับปานกลาง จิตลักษณะกับพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองที่อยู่ในระดับสูง ได้แก่ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ทศนคติที่มีต่อการมีวินัยในตนเอง ส่วนลักษณะมุ่งอนาคต ควบคุมตนเอง อยู่ในระดับปานกลาง และจิต

ตามสถานการณ์กับพฤติกรรมการมีวินัยในตนเอง ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและใช้เหตุผล อยู่ในระดับดี ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการมีวินัยในตนเอง ได้แก่ เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการอบรมเลี้ยงดู ลักษณะมุ่งอนาคต การควบคุมตนเอง ทักษะการมีวินัยในตนเอง แรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์ และการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ส่วนอายุไม่มีผลต่อพฤติกรรมการมีวินัยในตนเอง

งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้หลักไตรสิกขา

สุรพงษ์ ชูเดช (2542) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องผลของการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาวินัยในตนเอง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดตะกล้า แขวงหนองบอน เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร ผลของการศึกษาพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขา เมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรม และหลังจากสิ้นสุดการฝึกอบรมแล้ว 1 เดือน มีวินัยในตนเองสูงขึ้นกว่าก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมจิตร เกิดปรำงค์ (2543) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การนำศีล สมาธิ ปัญญา มาใช้ในกระบวนการกลุ่ม เพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสุพรรณบุรี กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 ของมหาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสุพรรณบุรี ที่มีคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 จำนวน 24 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 12 คน กลุ่มควบคุม 12 คน กลุ่มทดลองเข้าร่วมโปรแกรมกระบวนการกลุ่ม จำนวน 16 ครั้ง ส่วนกลุ่มควบคุมอยู่ในสภาพแวดล้อมปกติ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองของ Coopersmith ฉบับผู้ใหญ่ (The Coopersmith Self-Esteem Inventory Adult Form, 1984) และแบบวัดศีล สมาธิ ปัญญา ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่า 1) หลังการทดลองกลุ่มทดลองมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) หลังการทดลองกลุ่มทดลองมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ระยะติดตามผลกลุ่มทดลองมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าหลังการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 4) หลังการทดลองพบว่า ความสัมพันธ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ระหว่างคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเอง และคะแนน ศีล สมาธิ ปัญญา ของกลุ่มทดลอง แต่ความคงทนในช่วง 30 วันของคะแนนดังกล่าวไม่พบความสัมพันธ์กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วิรัตน์ มั่นทานนธ์ (2545) ทำการศึกษาเรื่อง อิทธิพลของหลักไตรสิกขาที่มีต่อการสอนและการเรียนรู้ของเด็ก : กรณีศึกษาศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต กรุงเทพมหานคร วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์อิทธิพลของหลักไตรสิกขาที่มีต่อการเรียนรู้ของเด็ก ตลอดจนศึกษาผลและปัญหาอุปสรรคจากการใช้หลักไตรสิกขาการสอนและการเรียนรู้ของเด็ก กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหาร 6 คน ครูผู้สอน 15 คน และผู้ปกครอง 42 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยผลจากการวิจัยพบว่า 1) ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต กรุงเทพมหานคร จัดการศึกษาโดยใช้หลักไตรสิกขามานำบูรณาการเข้ากับการสอนให้เด็กได้เรียนรู้เพื่อพัฒนาด้านจริยธรรม นอกจากนี้ยังมีการจัดสถานศึกษาให้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีสภาพเป็นธรรมชาติ เพื่ออำนวยความสะดวกให้เด็กได้ฝึกฝนพัฒนาด้านศีล สมาธิและปัญญา ซึ่งในส่วนของครูผู้สอนต้องมีพื้นฐานจริยธรรมสูง มีจิตรักเด็ก มีความเสียสละ 2) ผลการสอนโดยใช้หลักไตรสิกขา ทำให้เด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้าน กาย วาจา จิตใจ และสติปัญญาไปในทางที่ดี คือมีจริยธรรมสูงขึ้น มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ สรรพสัตว์ และเพื่อนมนุษย์ เช่นมีความเมตตา กรุณา ไม่เบียดเบียน มีน้ำใจ อ่อนโยน รู้จักเสียสละ มีความเอื้อเฟื้อแบ่งปัน มีสติ รู้จักช่วยเหลือตัวเอง มีความร่าเริงแจ่มใส เป็นต้น 3) ในส่วนปัญหาและอุปสรรคพบว่าจากการใช้หลักไตรสิกขาในการสอนและการเรียนรู้ของเด็กสามารถพัฒนาด้านจริยธรรมได้มากกว่าทางวิชาการ ซึ่งพบว่าแม้จะเหมาะกับยุคบริโภคนิยมแต่ควรเพิ่มความรู้ทางวิชาการควบคู่ไปด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าครูผู้สอนที่มีวุฒิปริญญาตรียังมีจำนวนน้อย และไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองบางครอบครัวเกี่ยวกับการให้การสอนหรือการลงโทษด้วยวิธีรุนแรง และพบว่าการสอนด้วยวิธีไตรสิกขาทำให้เด็กมีจริยธรรมที่ดีงาม และมองโลกแง่ดีจนอาจถูกเอาเปรียบจากผู้อื่นได้

จันทร์ทิมา เทียนศิริ (2547) ได้ทำการศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพจิต โดยการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนศรีทธาสมุทร จังหวัดสมุทรสงคราม กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 24 คน เป็นนักเรียนที่มีคะแนนจากแบบคัดกรองปัญหาสุขภาพจิต Thai GHQ - 30 ตั้งแต่ 4 ขึ้นไป (คะแนน ≥ 4 คะแนน หมายถึง สุขภาพจิตไม่ดี) จับคู่คนที่ได้คะแนนเท่ากันหรือใกล้เคียงกัน สุ่มอย่างง่ายเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 12 คน กลุ่มทดลองได้รับการเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพจิต โดยการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 60 นาที เป็นเวลา 6 สัปดาห์ และสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 60 นาที เป็นเวลา 1 สัปดาห์ รวม 13 ครั้ง ส่วนกลุ่มควบคุมไม่ได้รับการฝึกใดๆ ผลการวิจัยพบว่า 1) ภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนสุขภาพจิต ต่ำกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 2) กลุ่มทดลองมีคะแนนสุขภาพจิตต่ำกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วิลาพัฒน์ อรุณบุญวาทิ (2549) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมการฝึกการอบรมตามแนวทางไตรสิกขา เพื่อเสริมสร้างความมีวินัยในตนเอง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้เพื่อพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 การดำเนินการวิจัย มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การสร้างโปรแกรมการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 3) การดำเนินการทดลองใช้โปรแกรม และ 4) การปรับปรุงแก้ไขโปรแกรม กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2549 โรงเรียนจารุศรบำรุง อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ปทุมธานี เขต 1 จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความมีวินัยในตนเองของนักเรียน และแบบประเมินพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองของนักเรียนตามการรับรู้ของครู วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบ ค่าที่ ระยะเวลาทดลอง 7 สัปดาห์ ผลการวิจัยพบว่า 1) หลังเข้าร่วมโปรแกรม นักเรียนมีค่าเฉลี่ยของ คะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความมีวินัยในตนเองสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) หลังเข้าร่วมโปรแกรม นักเรียนมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรม ความมีวินัยในตนเองที่ได้จากแบบประเมินพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองตามการรับรู้ของครู สูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองและชุมชน

เสนห์ สุระสังวาลย์ (2547) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานของคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร วัตถุประสงค์ของการวิจัย กลุ่มประชากร ได้แก่ คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามกรอบของหัวข้อ จำนวน 1,534 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง จำนวน 354 คน ได้จากการสุ่มอย่างง่ายจากโรงเรียนมัธยมศึกษา 118 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมีลักษณะตรวจสอบรายการ และมาตราส่วนประมาณค่า การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการดำเนินงานของคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองตามขอบเขต 7 รายการ ได้แก่ ร่วมสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษา ร่วมสร้างสายใยเชื่อมสัมพันธ์อันดีระหว่างครู และผู้ปกครอง ให้ข้อคิดเห็น และเสนอแนะในเรื่องต่างๆ ที่จะประโยชน์ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ระหว่างผู้ปกครอง ครูและนักเรียน การจัดกิจกรรมต่างๆ เพิ่มความรู้ประสบการณ์ มีสภาพการดำเนินงานในระดับมากถึงปานกลางในทุกลักษณะ

การจำแนก 2) ปัญหาการดำเนินงานของคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองตามขอบเขต 7 รายการดังกล่าวข้างต้น มีสภาพปัญหาการดำเนินงานระดับปานกลางถึงน้อยในทุกลักษณะการจำแนก

ถาวร พวงมณี (2547) ได้ทำการศึกษาสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการบริหารงานในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ประชากรคือผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 431 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จากผลการวิจัยพบว่า สภาพการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการบริหารงานในโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประเด็นต่อไปนี้มีคะแนนสูงสุดในแต่ละด้านคือ 1) การบริหารวิชาการ ร่วมเป็นเครือข่ายผู้ปกครองในการพัฒนาการเรียนการสอน 2) การบริหารงบประมาณ ร่วมกับคณะครูสอนดูแล และรักษาทรัพย์สินของโรงเรียน 3) การบริหารงานบุคคล ประชุมกับโรงเรียนเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียน 4) การบริหารทั่วไป เสนอแนวทางในการปรับปรุงพฤติกรรมนักเรียน ส่วนปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการบริหารงานในโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประเด็นต่อไปนี้มีปัญหาการมีส่วนร่วมสูงสุด คือ 1) ผู้ปกครองเห็นว่าการจัดทำหลักสูตรเป็นเรื่องของโรงเรียน 2) ผู้ปกครองไม่มีความรู้ความเข้าใจในการวางแผนการเงินและงบประมาณ 3) ผู้ปกครองไม่เข้าใจในเรื่อง ระเบียบวินัยทางราชการ และ 4) ผู้ปกครองไม่เข้ามารับฟังปัญหาและความต้องการของนักเรียน ตามลำดับ

เอี่ยมพร หนูรอด (2547) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมที่จัดขึ้นในโรงเรียนเอกชนปทุมวันในกรุงเทพมหานคร เพื่อเปรียบเทียบลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมที่โรงเรียนเอกชนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กในเขตกรุงเทพมหานครจัดขึ้น ประชากรคือ ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนปทุมวันที่จัดการศึกษาระดับปทุมวันเพียงระดับเดียวในกรุงเทพมหานคร จำนวน 299 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสำรวจรายการปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ จากผลการวิจัยพบว่า 1) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในลักษณะเป็นผู้รับข้อมูลข่าวสาร ผู้ปกครองมีแนวโน้มในการมีส่วนร่วมมากในทุกกิจกรรมที่โรงเรียนเอกชนปทุมวันในกรุงเทพมหานครจัดขึ้น แต่การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในลักษณะเป็นผู้เรียน ในลักษณะเป็นครู และในลักษณะเป็นผู้ตัดสินใจ ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีแนวโน้มในการมีส่วนร่วมน้อยในกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น 2) ผู้ปกครองในโรงเรียนเอกชนปทุมวันขนาดเล็กในกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นน้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดกลาง

รุจกรณ์ ภูอมรกุล (2548) ได้ทำการศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1, 2 และ 3 ประชากรคือผู้บริหารสถานศึกษาและประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนมัธยมศึกษา รวม 117 โรงเรียน โรงเรียนละ 2 คน รวม 234 คน โดยใช้แบบสอบถามรวบรวมข้อมูลและนำมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าร้อยละ จากผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารโรงเรียนโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้น โรงเรียนส่วนใหญ่บริหารโรงเรียนโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการดำเนินการ และมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ด้านแนวทางการจัดการศึกษา ด้านการบริหารและการจัดการศึกษา ด้านการระดมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ส่วนการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการประเมินผลนั้นมีโรงเรียนส่วนน้อยดำเนินการ สำหรับปัญหาการบริหารโรงเรียนโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้น โรงเรียนส่วนน้อยประสบปัญหาทั้ง 3 ด้าน เหมือนกันคือ ด้านแนวทางการจัดการศึกษา ด้านการบริหารและจัดการศึกษา และด้านการระดมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ปัญหาที่สำคัญคือ สมาชิกในชุมชนยังมองไม่เห็นประโยชน์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (ร้อยละ 45.89) ชุมชนไม่มีโอกาสร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหาในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง (ร้อยละ 42.51) และชุมชนขาดความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ที่มีต่อโรงเรียน (ร้อยละ 44.44)

นาคอนงค์ วุฒิสารวรารักษ์ (2548) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานและปัญหาในการปฏิบัติงาน ของคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ประธานคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองระดับโรงเรียน จำนวน 431 คน จาก 431 โรงเรียน ในปีการศึกษา 2547 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและได้รับแบบสอบถามที่สมบูรณ์กลับคืน 371 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 86.08 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด นำมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง ปฏิบัติงานตามระเบียบของสำนักงานศึกษากรุงเทพมหานครอยู่ในระดับมากทั้ง 11 ข้อ ส่วนปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง 14 รายการ พบว่า ปัญหาอันดับสูงสุด มีสองรายการ คือ ไม่มีเวลาเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง เนื่องจากประกอบอาชีพส่วนตัว การขาดความรู้ ความเข้าใจในบทบาทคิดว่าเป็นหน้าที่ของครูกับโรงเรียนและเชื่อมั่นว่าครูจะสามารถทำได้ดีกว่า

งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนา

พระอธิการวิชาญ นาคฤทธิ์ (2547) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะสงฆ์อำเภอหาด จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาความคิดเห็น ปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของอำเภอหาด จังหวัดเชียงใหม่ ประชากรที่ใช้ศึกษาได้แก่ พระสงฆ์ จำนวน 106 รูป ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติ ดังนี้ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมด้านความพร้อม คณะสงฆ์ส่วนใหญ่มีความพร้อมระดับมากในส่วนของการรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพระภิกษุต่อการจัดการศึกษา มีความเสียสละ กระตือรือร้น และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อส่วนรวม อีกทั้งมีความต้องการระดับมากในด้านให้คำแนะนำแก่คณะครู เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในด้านการวางแผนจัดการศึกษาของโรงเรียนมีความต้องการสนับสนุนให้เด็กได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับรูปแบบการมีส่วนร่วมได้ส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ทางด้านเงื่อนไขในการเข้าไปมีส่วนร่วมคณะสงฆ์เห็นว่าควรมีการประสานงานระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และพระสงฆ์ควรตระหนักในหน้าที่ การอบรมสั่งสอนประชาชน อีกทั้งควรมีการกำหนดบทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ชัดเจน ปัญหาของคณะสงฆ์ในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สำคัญคือขาดความรู้ความเข้าใจในระบบการศึกษาปัจจุบัน และโรงเรียนไม่ชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม ส่วนข้อเสนอแนะสำหรับโรงเรียน ควรแจ้งให้พระสงฆ์ทราบถ้าหากสิ่งไหนที่เห็นว่าพระสงฆ์พอจะช่วยได้ และควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้มากกว่านี้ในทุกๆ ด้าน ข้อเสนอแนะสำหรับพระสงฆ์คือ พระสงฆ์ควรทำความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มากกว่าที่เป็นอยู่ และควรฝึกฝนตนเองในการถ่ายทอดความรู้ ทักษะและประสบการณ์ให้ผู้อื่นได้ อีกทั้งต้องเข้าไปร่วมวางแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน และร่วมกิจกรรมของโรงเรียนให้มากขึ้นด้วย

พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิสาร) (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่องความคิดเห็นของครูพระสอนศีลธรรม เกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ครูพระสอนศีลธรรมที่ลงทะเบียนไว้ที่กรมการศาสนา และปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2546 จำนวน 147 รูป ซึ่งจากผลการวิจัย ครูพระสอนศีลธรรมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการปฏิบัติงานสอน ดังนี้ 1) ด้านเนื้อหาหลักสูตร ครูพระสอนศีลธรรม

มีความเห็นว่าเนื้อหาหลักสูตรยังไม่ครอบคลุมทุกชั้นเรียน 2) ด้านการเรียนการสอน เห็นว่าเวลาในการเรียนค่อนข้างน้อยไม่เหมาะสมกับหลักสูตร 3) ด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ เห็นว่าหนังสือที่ใช้ยังมีเนื้อหาไม่ครอบคลุมหลักสูตร 4) ด้านการวัดและประเมินผล ครูพระสอนศีลธรรมมีความเห็นว่า ยังไม่มีเอกภาพในการวัดและประเมินผล เพราะต้องนำผลไปรวมกับวิชาอื่น ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการสอนนั้น ครูพระสอนศีลธรรมมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ด้านเนื้อหาหลักสูตร เห็นว่า ควรจัดพิมพ์แบบเรียนให้มีความสอดคล้องกับหลักสูตรใหม่ 2) ด้านการเรียนการสอน ควรเพิ่มเวลาเรียนให้มากขึ้น 3) ด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ ควรจัดหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์ให้สอดคล้องและครอบคลุมเนื้อหาหลักสูตร 4) ด้านการวัดและประเมินผล ควรเน้นพฤติกรรมของผู้เรียนมากกว่าการวัดด้านความรู้

แสงนภา ภักดีศิริวงษ์ (2548) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสถาบันศาสนาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ จังหวัดนนทบุรี ประชากรที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ พระภิกษุที่อยู่ประจำวัด ในจังหวัดนนทบุรีทั้งหมด 189 วัด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นพระภิกษุที่ได้มาจากการสุ่มแบบชั้นภูมิตามพื้นที่อย่างเป็นสัดส่วน ซึ่งสุ่มได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 48 วัด และให้พระสังฆาธิการเป็นผู้กำหนดให้พระภิกษุเป็นกลุ่มตัวอย่างวัดละ 3 รูป รวมทั้งสิ้น 144 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1) เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2) เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการมีส่วนร่วมของสถาบันศาสนาในเรื่องการมีส่วนร่วมของสถาบันศาสนาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ตอนที่ 3) เป็นแบบสอบถามเพื่อแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสถาบันศาสนาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ด้านการสั่งสอนอบรม ด้านการสนับสนุนกิจกรรม ด้านการให้คำแนะนำปรึกษา และด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) สถานภาพส่วนตัวของพระภิกษุส่วนใหญ่มีอายุ 46 ปีขึ้นไป และอายุ 41 – 45 ปีน้อยที่สุด และส่วนใหญ่มีอายุพรรษา 11 ปีขึ้นไป ส่วนอายุพรรษาน้อยที่สุดอยู่ระหว่าง 1 – 2 พรรษา สำหรับสถานภาพทางการศึกษา ส่วนมากพระภิกษุมีความรู้อยู่ในระดับปริญญาตรี และน้อยที่สุดอยู่ในระดับสูงกว่าปริญญาตรี การศึกษาทางพระพุทธศาสนา พระภิกษุส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับนักธรรมเอก 2) ด้านการสั่งสอนอบรมด้านจริยธรรมนักเรียน พบว่าพระภิกษุส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการสั่งสอนอบรมจริยธรรมแก่นักเรียนในโรงเรียน และให้การอบรมมากกว่า 1 ครั้ง ต่อสัปดาห์ วิธีการสั่งสอน ส่วนมากเข้าไปเป็นวิทยากรพิเศษเป็นครั้งคราว รองลงมาคือการเป็นวิทยากรมาแสดงธรรม หรือปาฐกถาในโรงเรียนในโอกาสพิเศษ เนื้อหาหมวดธรรมที่พระภิกษุนำมาใช้ในการอบรมสั่งสอนและตรงกับคุณธรรมในหลักสูตรมัธยมศึกษามากที่สุด

คือ เรื่องความเมตตากรุณา รองลงมาคือเรื่องความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป 3) การสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมของนักเรียน พบว่าพระภิกษุส่วนมากเคยมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ร่วมกับโรงเรียน ส่วนการสนับสนุนกิจกรรมจริยธรรมเกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนา พระภิกษุส่วนมากเคยมีส่วนร่วมในการจัดพิธีกรรมทางศาสนาในโรงเรียน โดยกิจกรรมที่จัดมากที่สุดคือ การเทศน์และการแสดงธรรมในวันสำคัญ รองลงมาคือการทำพิธีทำบุญตักบาตร การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของพระภิกษุส่วนใหญ่จะเป็นในลักษณะของการให้ยืมวัสดุอุปกรณ์และสถานที่ ส่วนการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมในสถานศึกษา พระภิกษุส่วนมากมีประสบการณ์ในการร่วมจัดกิจกรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ส่วนกิจกรรมที่พระภิกษุมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การจัดโครงการอบรมศีลธรรมให้แก่ นักเรียนในภาคฤดูร้อน รองลงมาคือกิจกรรมวันแม่ และการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยส่วนมากจะให้ความร่วมมือกับครู – อาจารย์ในการจัดงาน รองลงมาคือการทำพิธีทำบุญตักบาตร และสถานที่ ส่วนการจัดกิจกรรมนอกสถานที่ พระภิกษุส่วนมากมีส่วนร่วมในการจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน รองลงมาคือการจัดงานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่วัดและตามสถานที่ต่างๆ ลักษณะของการมีส่วนร่วมมากที่สุดคือ การให้ความร่วมมือกับคณะครู – อาจารย์ในการจัดกิจกรรม รองลงมาคือการทำคำแนะนำ 4) ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาจริยธรรมในโรงเรียนพบว่า พระภิกษุส่วนมากเคยมีประสบการณ์ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมในโรงเรียนมากกว่า 1 ครั้งต่อสัปดาห์ โดยเรื่องที่ให้คำแนะนำปรึกษามากที่สุดได้แก่ ความกตัญญูรองลงมาคือ ความเมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา ส่วนการให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องอื่นๆ ได้แก่ เรื่องปัญหาครอบครัว ปัญหาทางการเรียน ปัญหาทางการเงิน ปัญหาสุขภาพ เรื่องการติดสารเสพติด วิธีการให้คำปรึกษาส่วนมาก พระภิกษุจะให้คำปรึกษาที่วัด รองลงมาคือการทำคำแนะนำปรึกษาที่โรงเรียนเมื่อได้รับกิจนิมนต์ 5) ด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พระภิกษุส่วนมากเคยมีส่วนร่วมในการชักชวนสมาชิกในชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรมจริยธรรมที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น ตามโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมที่มีการชักชวนสมาชิกในชุมชนมากที่สุด คือ กิจกรรมตักบาตร รองลงมาคือการทำบุญเลี้ยงพระ ส่วนกิจกรรมในโรงเรียนที่พระภิกษุได้ชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมมากที่สุดคือ พิธีพุทธมาฆะ รองลงมาคือการจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน วิธีการที่พระภิกษุใช้ในการชักชวนสมาชิกในชุมชนมากที่สุดคือ การบอกกล่าวเมื่อสมาชิกมาที่วัด นอกจากนี้พระภิกษุยังเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนและชุมชนมากที่สุดในเรื่อง การชี้แจงแก่สมาชิกในชุมชนให้เข้าใจถึงประโยชน์ของการส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียน 6) พระภิกษุส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การที่พระภิกษุจะเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับโอกาสให้ของโรงเรียน ส่วนการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมจริยธรรม

นอกโรงเรียนนั้น ส่วนใหญ่สถาบันศาสนาเกือบทุกแห่งทำการส่งเสริมในขอบเขตของภารกิจอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำอยู่แล้ว

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Jet (2005) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวิธีการสร้างวินัยเชิงบวกให้แก่เด็ก ซึ่งองค์กรทางการศึกษาของอเมริกา และฝ่ายบริการครอบครัวในรัฐโอไฮโอ ได้กล่าวว่า ขั้นตอนที่จะช่วยผู้ปกครองสร้างความมีวินัยทางบวกให้กับเด็กๆ ได้นั้น พ่อแม่ควรใช้คำพูดในการกระตุ้น การอธิบายถึงลักษณะพฤติกรรมที่พึงประสงค์ดังกล่าวก่อนให้กับเด็กๆ ฟัง และป้องกันพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ โดยการตั้งกฎห้ามกระทำพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อย่างเฉพาะเจาะจง พร้อมกับให้เหตุผลและบทลงโทษของกฎดังกล่าวให้เด็กๆ ได้เข้าใจอย่างชัดเจน และสอนให้เด็กๆ ได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบของการแสดงพฤติกรรมที่ไม่มีวินัยที่มีต่อตนเองด้วย

Pena (1998) ได้ศึกษาผู้ปกครองชาวเม็กซิกัน ผลการศึกษาพบว่า ครูควรมีการเยี่ยมบ้านนักเรียน พบปะผู้ปกครอง บิดา มารดา เพื่อร่วมกันตัดสินใจ การวางแผนการจัดสรรงบประมาณ หลักสูตร การบริหารงานบุคคล การพัฒนาบุคลากรและการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการบริหารและการตัดสินใจ ผู้บริหารควรมีประชาธิปไตยให้โอกาสกับผู้ปกครองทุกคน

Onikama and Hammond (1998) ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น มีข้อสังเกตได้ชัดว่า ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกัน และมีผลกระทบต่อนักเรียนทางด้านการเรียน ปัญหาและอุปสรรคของประชากร คือ แบ่งแยกสีผิว การแบ่งชนชั้น ความแตกต่างด้านภาษาที่ใช้ ในการสื่อสาร ความเข้าใจผิดในด้านการศึกษา ความเชื่อทัศนคติศาสนาและวัฒนธรรม

จากรายงานการวิจัยดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สิ่งที่มีผลต่อการเกิดคามมีวินัยในตนเองนั้น มีอยู่หลายประการ รวมไปถึงการใช้กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา สำหรับในเรื่องของการมีส่วนร่วมทางการศึกษาระหว่างครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษานั้น พบว่าเป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ แต่ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของการรับทราบบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน และข้อจำกัดในเรื่องของเวลา เป็นต้น

สมมุติฐานการวิจัย

1. ภายหลังการทดลอง นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และคะแนนจากแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์แตกต่างจากก่อนเข้าร่วมโปรแกรม เสริมสร้างพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. ภายหลังการทดลอง นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และคะแนนจากแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ แตกต่างจากนักเรียน กลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. คะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และคะแนนจากแบบประเมิน คุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ทั้งก่อนและหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มควบคุม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง ผลของการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบวรตามหลักไตรสิกขา ที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จังหวัดปทุมธานี เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Research) โดยใช้รูปแบบการทดลองที่มีกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากร

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2551 ของโรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 ซึ่งมีทั้งหมด 235 คน แบ่งเป็น 5 ห้อง ห้องละ 47 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2551 ที่มีปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมขาดวินัยในตนเองทางการเรียนเช่น หนีเรียน ไม่ส่งงานตามกำหนด ทะเลาะวิวาทในโรงเรียน เป็นต้น ซึ่งโรงเรียนได้มีการบันทึกพฤติกรรมไว้ในแฟ้มประวัติ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 20 คน แบ่งเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง กลุ่มละ 10 คน วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. ผู้วิจัยทำหนังสือจากภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ส่งไปถึงโรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จังหวัดปทุมธานี เพื่อขอความอนุเคราะห์เข้าไปทำการทดลองโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบวรตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

2. ผู้วิจัยขออนุญาตกับผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จังหวัดปทุมธานี อาจารย์แนะแนว และอาจารย์ประจำชั้นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อขอรายชื่อเด็กที่มีปัญหา

เกี่ยวกับพฤติกรรมการศึกษาวินัยในตนเองทางการเรียนเพื่อเข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดหลักไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 20 คน และเป็นนักเรียนชายทั้งหมด

3. ผู้วิจัยให้นักเรียนทั้ง 20 คนทำแบบสอบถามพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และให้อาจารย์ประจำชั้นของนักเรียนทั้ง 20 คน ทำแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนแต่ละคน จากนั้นผู้วิจัยได้แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 10 คน โดยกลุ่มทดลองเป็นนักเรียนกลุ่มที่สามารถเข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดหลักไตรสิกขาได้ทั้ง 12 ครั้ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

1.1 โปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดหลักไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

โปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดหลักไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีขั้นตอนในการสร้าง ดังนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับหลักไตรสิกขา พฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน รูปแบบการมีส่วนร่วมของสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนาในการจัดการศึกษา รวมไปถึงคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ตามที่ผู้วิจัยได้นิยามไว้ จากนั้นนำความรู้ที่ได้มาสร้างโปรแกรมพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 12 ครั้ง ครั้งละ 50 นาที ซึ่งในการจัดกิจกรรมโปรแกรมพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนแต่ละครั้ง ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินการ จัดกิจกรรม (ขั้นนำ ขั้นดำเนินการ และขั้นสรุป) และวิธีการประเมินผล จากนั้นได้นำโปรแกรมพัฒนา

พฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนที่สร้างขึ้น ไปได้ให้ครูพระสอนศีลธรรมช่วยตรวจสอบรูปแบบและขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับหลักไตรสิกขาตามที่ได้วิจัยได้นิยามไว้ และนำไปปรับพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

2. นำโปรแกรมพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความตรงของเนื้อหาและความเหมาะสมของโปรแกรมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากนั้นนำโปรแกรมฯ มาแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านตรวจสอบ

3. นำโปรแกรมพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน มาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักตรวจสอบอีกครั้ง ก่อนนำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมี 4 ชุด ดังนี้

2.1 แบบสอบถามความมีวินัยในตนเองทางการเรียน

แบบสอบถามความมีวินัยในตนเองทางการเรียน เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้ปรับปรุงขึ้นจากแบบรายงานตนเองเกี่ยวกับการมีวินัยในตนเองทางการเรียนของ อิชยา นาคนาวา (2550) โดยได้นำมาปรับให้เหมาะสมและครอบคลุมลักษณะความมีวินัยในตนเองที่ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์ไว้ และสอดคล้องกับบริบทโดยทั่วไปของโรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ มาตั้งเป็นข้อคำถาม จำนวน 30 ข้อ แบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ ในแต่ละระดับมีเกณฑ์และการให้ความหมาย ดังนี้

- เป็นประจำ (4) หมายถึง นักเรียนทำพฤติกรรมนั้นอย่างสม่ำเสมอหรือทำทุกครั้ง

- บ่อยครั้ง (3) หมายถึง นักเรียนทำพฤติกรรมนั้นเป็นส่วนใหญ่แต่อาจไม่ทำบ้างบางครั้ง
- นานๆครั้ง (2) หมายถึง นักเรียนทำพฤติกรรมนั้นเป็นครั้งคราว
- ไม่เคยทำ (1) หมายถึง นักเรียนไม่เคยทำพฤติกรรมนั้นเลย

ได้ทำการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยการนำแบบสอบถามความมีวินัยในตนเองทางการเรียนไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักพิจารณาตรวจสอบข้อคำถามและให้คำปรึกษาชี้แนะเบื้องต้นจากนั้นส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน พิจารณาตรวจสอบข้อคำถาม โดยถือเกณฑ์ตัดสินอย่างน้อย 2 ท่าน มีความเห็นว่าเครื่องมือมีความสอดคล้องและครอบคลุมกรอบแนวคิดที่กำหนด และนำแบบวัดที่ผ่านการคัดเลือกไปทดลองใช้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จำนวน 30 คน ซึ่งไม่ใช่ นักเรียน กลุ่มตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงของแบบสอบถามความมีวินัยในตนเองทางการเรียน โดยการวัดความคงที่ภายใน (Measure of internal consistency) คำนวณค่าดัชนีความเที่ยงด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient ของ Cronbach) จากการตรวจสอบคุณภาพ ได้ค่าดัชนีความเที่ยงเท่ากับ 0.87

2.2 แบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ด้วยการสังเกต

แบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ เป็นแบบประเมินที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อให้อาจารย์ประจำชั้นใช้ในการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนที่สังเกตเห็นได้ โดยได้มีการตั้งข้อคำถามให้เหมาะสมกับบริบทโดยทั่วไปของโรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 และสอดคล้องกับแต่ละมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่ผู้วิจัยได้ให้นิยามศัพท์ไว้ จากนั้น นำข้อมูลที่ได้มาตั้งเป็นข้อคำถาม จำนวน 20 ข้อ แบบประเมินเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ ในแต่ละระดับมีเกณฑ์และการให้ความหมาย ดังนี้

- เป็นประจำ (4) หมายถึง นักเรียนทำพฤติกรรมนั้นอย่างสม่ำเสมอ
- บ่อยครั้ง (3) หมายถึง นักเรียนทำพฤติกรรมนั้นเป็นส่วนใหญ่แต่อาจไม่ทำบ้างบางครั้ง
- นานๆครั้ง (2) หมายถึง นักเรียนทำพฤติกรรมนั้นเป็นครั้งคราว

- ไม่เคยทำ (1) หมายถึง นักเรียนไม่เคยทำพฤติกรรมนั้นเลย

ได้ทำการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยการนำแบบประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักพิจารณาตรวจสอบข้อคำถามและให้คำปรึกษาชี้แนะเบื้องต้น จากนั้นส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน พิจารณาตรวจสอบข้อคำถาม โดยถือเกณฑ์ตัดสินอย่างน้อย 2 ท่าน มีความเห็นว่าเครื่องมือมีความสอดคล้องและครอบคลุมกรอบแนวคิดที่กำหนด และนำแบบวัดที่ผ่านการคัดเลือกไปให้อาจารย์ประจำชั้นระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 5 ท่าน ได้ทดลองใช้เพื่อพิจารณาความชัดเจนและความสามารถในการเข้าใจข้อคำถามที่สร้างขึ้น จากนั้นทำการหาค่าสหสัมพันธ์ (Correlation) ระหว่างแบบประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์และแบบสอบถามความมีวินัยในตนเองทางการเรียน จากการทดสอบได้ค่าสหสัมพันธ์ เท่ากับ 0.87

2.3 แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครอง

แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครอง เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนกลุ่มทดลอง ที่เข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน เกี่ยวกับพฤติกรรมความมีวินัยทางการเรียนของนักเรียนที่ผู้ปกครองสังเกตเห็นเมื่อนักเรียนอยู่ที่บ้าน โดยแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด และได้นำเสนอรูปแบบของคำถามต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบรูปแบบ ความเหมาะสมในการใช้ภาษา และความตรงด้านเนื้อหาโดยถือเกณฑ์ตัดสินอย่างน้อย 2 ท่าน หลังจากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ แล้วจึงนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการพิจารณาแล้ว ไปใช้กับผู้ปกครองของนักเรียนกลุ่มทดลอง เพื่อให้ผู้ปกครองตอบคำถามตามความรู้และความคิดเห็นของตนเอง ทั้งก่อนและหลังจากที่นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน

2.4 แบบแสดงความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรม

แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นแบบสอบถามประเภทมาตรประเมินค่า (Rating Scale) ประกอบด้วยระดับการประเมินค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบรูปแบบ

ความเหมาะสมในการใช้ภาษา และความตรงด้านเนื้อหา หลังจากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้นักเรียนตอบคำถามตามความรู้และความคิดเห็นของตนเองภายหลังจากสิ้นสุดเข้าร่วมกิจกรรมโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนทั้ง 12 ครั้ง

การดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi - Experimental Research) โดยใช้รูปแบบการทดลองที่มีกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีการวัดตัวแปรตามก่อนและหลังการทดลอง (Pretest – Posttest Control Group Design) ซึ่งผู้วิจัยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การดำเนินการทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง

1.1 คัดเลือกนักเรียนกลุ่มตัวอย่างด้วยระบบการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยคัดเลือกจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีปัญหาพฤติกรรมขาดความมีวินัยในตนเองทางการเรียนจากแฟ้มประวัตินักเรียน ซึ่งมีจำนวน 20 คน จากนั้นให้นักเรียนทำแบบสอบถามความมีวินัยในตนเองทางการเรียน แล้วพิจารณาคัดเลือกนักเรียนโดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 10 คน

1.2 หลังจากนั้นให้นักเรียนกลุ่มทดลอง จำนวน 10 คน เข้าร่วมกิจกรรมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน จำนวน 12 ครั้ง สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 50 นาที นักเรียนกลุ่มควบคุม จำนวน 10 คน ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัย ในตนเองทางการเรียนหรือร่วมทำกิจกรรมใดๆ

1.3 ภายหลังจากที่นักเรียนกลุ่มทดลองเข้าร่วมกิจกรรมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนครบทั้ง 12 ครั้ง ผู้วิจัยให้นักเรียนกลุ่มทดลองทำแบบแสดงความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรม

1.4 หลังจากจัดกิจกรรมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนเสร็จสิ้น ผ่านไป 2 สัปดาห์ ผู้วิจัยให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ทำแบบสอบถามความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และนำคะแนนจากแบบสอบถามความมีวินัย

ในตนเองทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มาวิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนที่ได้ก่อน และหลังจากเข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และนำเสนอแบบแสดงความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรม มาวิเคราะห์เพื่อสรุปผลที่ได้จากการจัดกิจกรรมตามโปรแกรม

2. การดำเนินการทดลองตามรูปแบบบวร

2.1 ผู้วิจัยได้ติดต่อครูพระสอนศีลธรรมเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของครูพระสอนศีลธรรมในการดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน ซึ่งได้แก่ การทำหน้าที่เป็นผู้นำกลุ่มในกิจกรรมครั้งที่ 2 / 4 / 9 / 10 / 11 ตลอดจนการให้ข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนที่ครูพระสังเกตเห็นแก่ครูประจำชั้น

2.2 ผู้วิจัยนำแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์โดยการสังเกตให้อาจารย์ประจำชั้นของนักเรียนทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมทำการประเมินคุณลักษณะของนักเรียน และชี้แจงทำความเข้าใจกับครูประจำชั้นของนักเรียนกลุ่มทดลองเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน ซึ่งได้แก่ การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน การเขียนแสดงความเห็นในสมุดบันทึกความดีของนักเรียนแต่ละคน และการรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนจากครูพระสอนศีลธรรมเพื่อแจ้งให้ผู้ปกครองของนักเรียนได้รับทราบต่อไป

2.3 ผู้วิจัยได้ติดต่อผู้ปกครองนักเรียนเฉพาะกลุ่มทดลองเพื่อขอสัมภาษณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนที่ผู้ปกครองสังเกตเห็นตามข้อคำถามที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์ผู้ปกครอง และชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้ปกครองในการดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน ซึ่งได้แก่การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน การเขียนแสดงความเห็นในสมุดบันทึกความดีของนักเรียน และการรับทราบข้อมูลของนักเรียนจากครูประจำชั้น

2.4 หลังจากจัดกิจกรรมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนเสร็จสิ้นผ่านไป 2 สัปดาห์ ผู้วิจัยให้อาจารย์ประจำชั้นของนักเรียนทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมทำแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์โดยการสังเกตเพื่อประเมินนักเรียนซ้ำอีกครั้ง และนำเสนอคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบ ก่อนและหลังจากเข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และติดต่อผู้ปกครองนักเรียนเฉพาะกลุ่มทดลอง

เพื่อขอสัมภาษณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนที่ผู้ปกครองสังเกตเห็นภายหลังจากเข้าร่วมกิจกรรม และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสรุปผลที่ได้จากการดำเนินการจัดโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้สถิติอนพารามेटริก (Nonparametric Statistic) ในโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิเคราะห์ค่าต่างๆ ดังนี้

1. อธิบายลักษณะข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างด้วยค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนและคะแนนแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนและหลังการทดลอง
2. ทดสอบความแตกต่างของคะแนนคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนและคะแนนแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนและหลังการทดลองด้วยสถิติอนพารามेटริก (Nonparametric Statistic) The Wilcoxon Matched Pairs Signed - Rank Test
3. ทดสอบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนและคะแนนแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ระหว่างนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมภายหลังการทดลองด้วยสถิติอนพารามेटริก (Nonparametric Statistic) The Mann - Whitney U Test
4. วิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) จากแบบสอบถามผู้ปกครองนักเรียนกลุ่มทดลองทั้งก่อนและหลังจากที่นักเรียนได้เข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และวิเคราะห์แบบแสดงความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรม ด้วยค่ามัธยฐาน (Median) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ (Q.D.) และสรุปข้อคิดเห็นอื่น ๆ เพื่อประเมินสิ่งที่สมาชิกได้รับ และสิ่งที่สมาชิกได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมโปรแกรม

บทที่ 4

ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาผลของการใช้โปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนรู้รูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi - Experimental Research) ผลการวิจัยนำเสนอในรูปของตาราง แผนภูมิ และการวิเคราะห์เนื้อหา แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนรู้และคะแนนแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนและหลังการทดลอง

ตอนที่ 2 ทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 และ สมมติฐานข้อที่ 3 โดยการทดสอบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนรู้และคะแนนแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลองด้วยสถิตินอนพารามตริก (Nonparametric Statistic) The Wilcoxon Matched Pairs Signed - Rank Test

ตอนที่ 3 ทดสอบสมมติฐานข้อที่ 2 โดยการทดสอบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนรู้และคะแนนแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ระหว่างนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ภายหลังจากการทดลองด้วยสถิตินอนพารามตริก (Nonparametric Statistic) The Mann - Whitney U Test

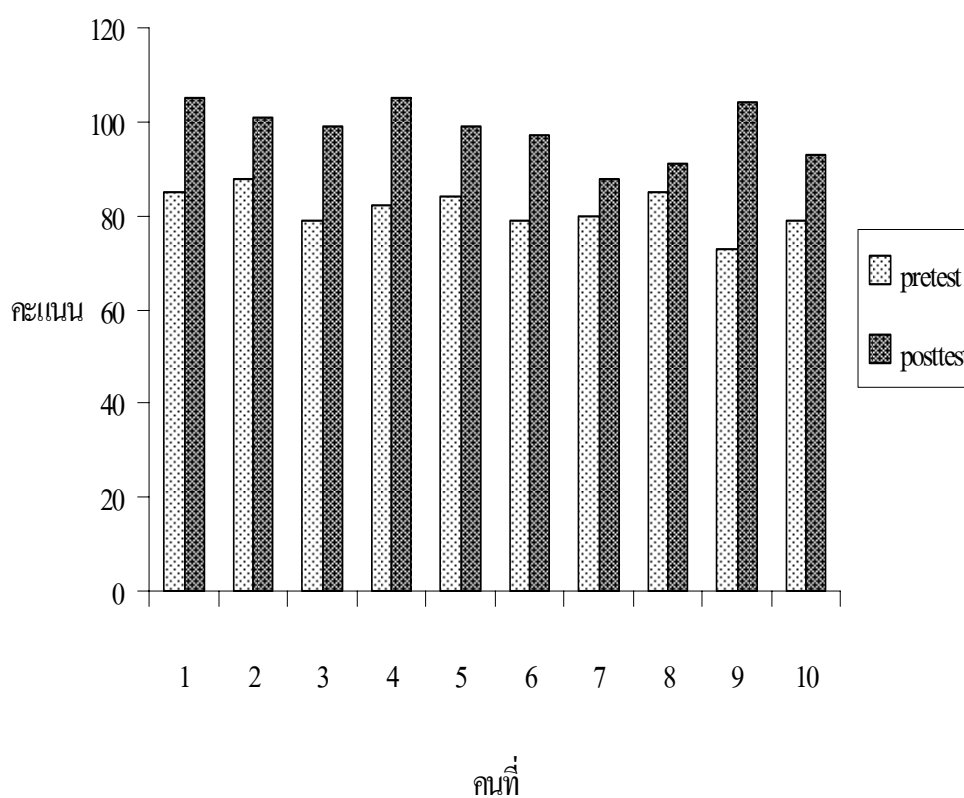
ตอนที่ 4 วิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) จากแบบสอบถามผู้ปกครองนักเรียนกลุ่มทดลองทั้งก่อนและหลังจากที่นักเรียนได้เข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนรู้และวิเคราะห์แบบแสดงความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรม

ด้วยค่ามัธยฐาน (Median) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ (Q.D.) และสรุปข้อคิดเห็นอื่น ๆ เพื่อประเมินสิ่งที่สมาชิกได้รับ และสิ่งที่สมาชิกได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมโปรแกรม

ตอนที่ 1 หาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนและคะแนนแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนและหลังการทดลอง

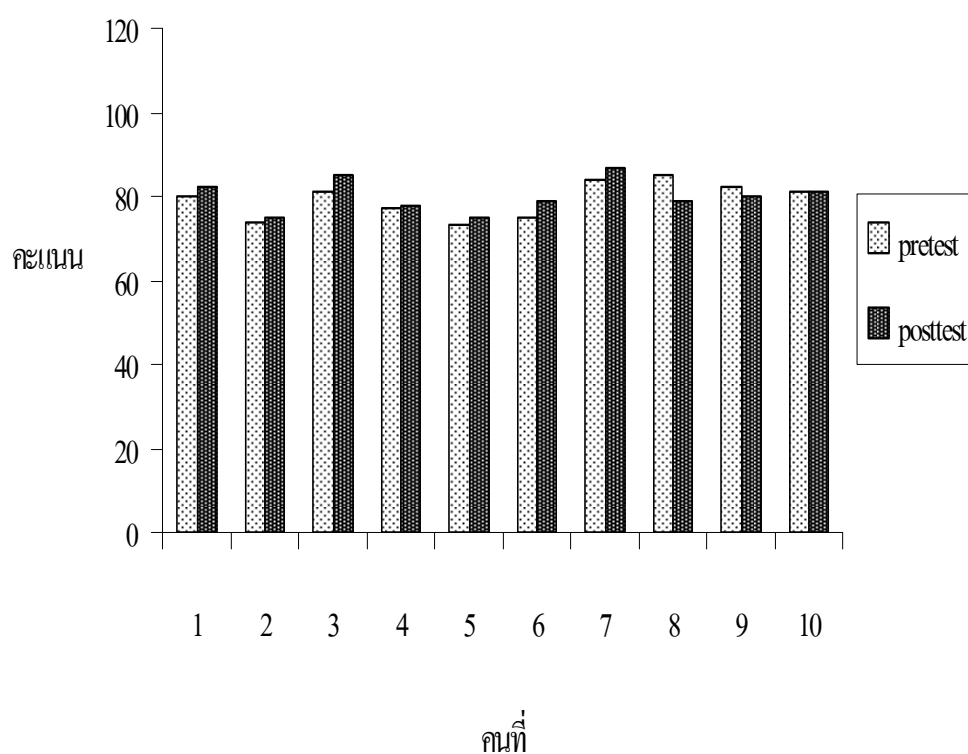
ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน

คนที่	คะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน			
	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	ก่อนการทดลอง	หลังการทดลอง	ก่อนการทดลอง	หลังการทดลอง
1	85	105	80	82
2	88	101	74	75
3	79	99	81	85
4	82	105	77	78
5	84	99	73	75
6	79	97	75	79
7	80	88	84	87
8	85	91	85	79
9	73	104	82	80
10	79	93	81	81
คะแนนเฉลี่ย	81.40	98.20	79.20	80.10
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	4.30	5.96	4.21	3.87

ภาพที่ 3 แผนภูมิแท่งเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองก่อน และหลังการเข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน

จากแผนภูมิแสดงให้เห็นว่าภายหลังการทดลองนักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนสูงกว่าก่อนการทดลองทุกคน

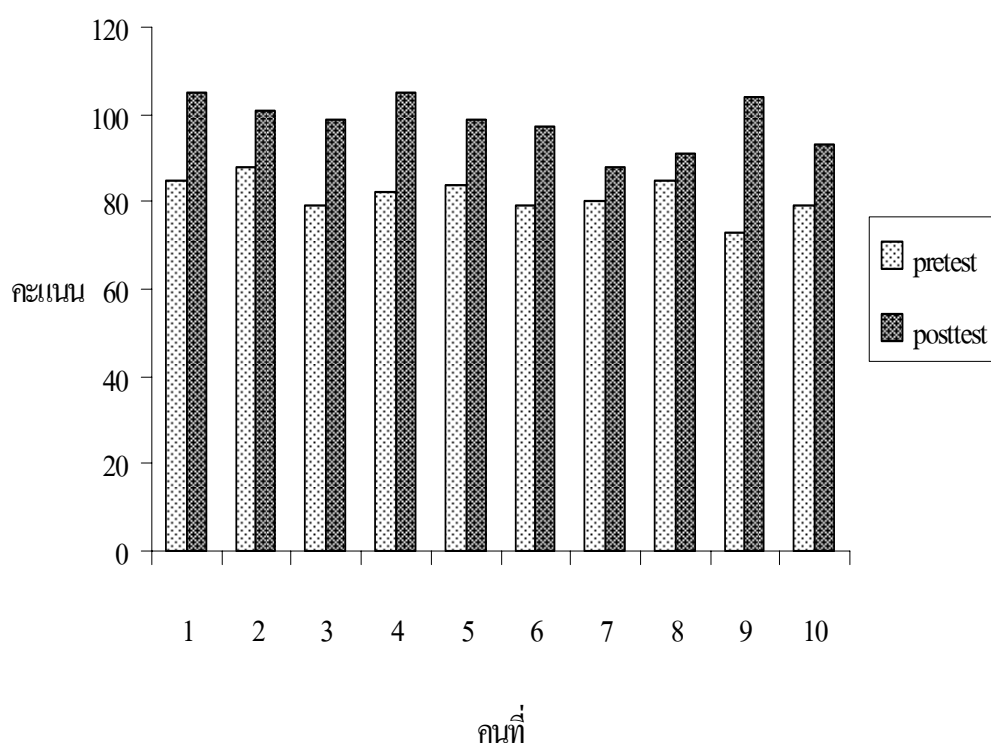

ภาพที่ 4 แผนภูมิแท่งเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียน
กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการทดลองโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน

จากแผนภูมิแสดงให้เห็นว่าภายหลังการทดลองนักเรียนกลุ่มควบคุมที่มีคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนเพิ่มมากขึ้นจำนวน 7 คน มีนักเรียนที่มีคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนเท่ากับก่อนการทดลองจำนวน 1 คน และมีนักเรียนที่มีคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนลดลงหลังการทดลอง จำนวน 2 คน

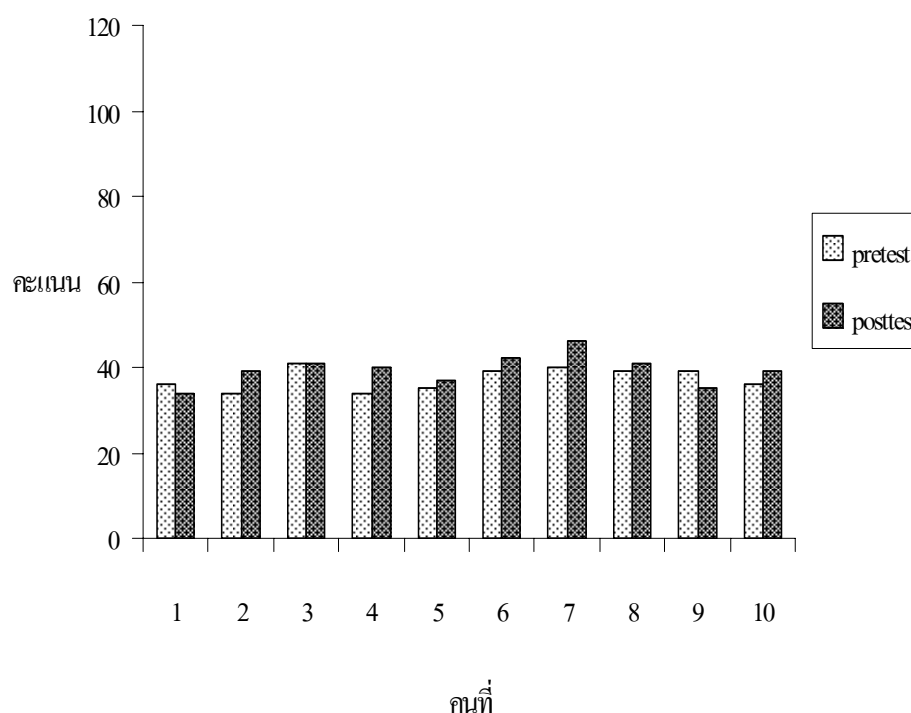
ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนแบบประเมิน
คุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อน
และหลังการเข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน

คนที่	คะแนนคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์			
	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	ก่อนการทดลอง	หลังการทดลอง	ก่อนการทดลอง	หลังการทดลอง
1	38	46	36	34
2	42	46	34	39
3	38	44	41	41
4	28	43	34	40
5	48	60	35	37
6	29	40	39	42
7	28	40	40	46
8	41	53	39	41
9	28	34	39	35
10	35	54	36	39
คะแนนเฉลี่ย	35.50	39.40	37.30	39.40
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	7.09	7.73	2.58	3.50

ภาพที่ 5 แผนภูมิแท่งเปรียบเทียบคะแนนประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียน
ของนักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัย
ในตนเองทางการเรียน

จากแผนภูมิแสดงให้เห็นว่าภายหลังการทดลองนักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนประเมิน
คุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์สูงกว่าก่อนการทดลองทุกคน

ภาพที่ 6 แผนภูมิแท่งเปรียบเทียบคะแนนคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลองโปรแกรมพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน

จากแผนภูมิแสดงให้เห็นว่าภายหลังการทดลอง จากแผนภูมิแสดงให้เห็นว่าภายหลังการทดลอง นักเรียนกลุ่มควบคุมที่มีคะแนนประเมินคุณสมบัติผู้เรียนอันพึงประสงค์เพิ่มมากขึ้นจำนวน 7 คน มีนักเรียนที่มีคะแนนเท่ากับก่อนการทดลองจำนวน 1 คน และมีนักเรียนที่มีคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนลดลงหลังการทดลอง จำนวน 2 คน

ตอนที่ 2 ทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 และ สมมติฐานข้อที่ 3 โดยการทดสอบความแตกต่างของ คะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนและคะแนนแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลองด้วยสถิติอนพารามตริก (Nonparametric Statistic) The Wilcoxon Matched Pairs Signed - Rank Test

ผู้วิจัยนำคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และคะแนนแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมาเปรียบเทียบและทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ The Wilcoxon Matched Pairs Signed - Rank Test

กลุ่มทดลอง

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1 ตั้งไว้ว่าภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และคะแนนแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์แตกต่างจากก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียน
กลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลอง

ระยะการทดลอง	N	$\bar{X}$	S.D	Z	p
ก่อนการทดลอง	10	81.40	4.30	2.80	0.00
หลังการทดลอง	10	98.20	5.96		

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์คะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง พบว่าคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบคะแนนประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลอง
ก่อนและหลังการทดลอง

ระยะการทดลอง	N	$\bar{X}$	S.D	Z	p
ก่อนการทดลอง	10	35.50	7.09	2.81	0.00
หลังการทดลอง	10	46.00	7.73		

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์คะแนนประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง พบว่าคะแนนประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

กลุ่มควบคุม

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ 3 ตั้งไว้ว่าจะแนพพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และคะแนนจากแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ทั้งก่อนและหลังการทดลองของนักเรียน กลุ่มควบคุม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียน
กลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลอง

ระยะการทดลอง	N	$\bar{X}$	S.D	Z	p
ก่อนการทดลอง	10	79.20	4.21	-1.13	0.26
หลังการทดลอง	10	80.10	3.87		

จากตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์คะแนนการมีวินัยในตนเองทางการเรียนของกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลอง พบว่าคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียน กลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบคะแนนประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มควบคุม
ก่อนและหลังการทดลอง

ระยะการทดลอง	N	$\bar{X}$	S.D	Z	p
ก่อนการทดลอง	10	37.30	2.58	-1.73	0.84
หลังการทดลอง	10	39.40	3.50		

จากตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์คะแนนประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลอง พบว่าคะแนนประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียน กลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตอนที่ 3 ทดสอบสมมติฐานข้อที่ 2 โดยการทดสอบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนและคะแนนแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ระหว่างนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ภายหลังการทดลองด้วยสถิตินอนพารามेटริก (Nonparametric Statistic) The Mann - Whitney U Test

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ 2 ตั้งไว้ว่าภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และคะแนนแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์แตกต่างจากกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียน
กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลอง

ก่อนการทดลอง	N	Mean Rank	Sum of Ranks	Z	p
กลุ่มทดลอง	10	11.70	117.00	0.91	0.36
กลุ่มควบคุม	10	9.30	93.00		

จากตารางที่ 7 ผลการเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลอง พบว่าคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลอง ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 8 เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียน
กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ภายหลังการทดลอง

หลังการทดลอง	N	Mean Rank	Sum of Ranks	Z	p
กลุ่มทดลอง	10	15.50	155.00	3.79	0.00
กลุ่มควบคุม	10	5.50	55.00		

จากตารางที่ 8 ผลการเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมภายหลังการทดลอง พบว่าหลังการทดลอง นักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 9 เปรียบเทียบคะแนนประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลอง

ก่อนการทดลอง	N	Mean Rank	Sum of Ranks	Z	p
กลุ่มทดลอง	10	11.30	113.00	0.61	0.54
กลุ่มควบคุม	10	9.70	97.00		

จากตารางที่ 9 ผลการเปรียบเทียบคะแนนประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลอง พบว่าคะแนนประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลอง ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 10 เปรียบเทียบคะแนนประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ภายหลังการทดลอง

หลังการทดลอง	N	Mean Rank	Sum of Ranks	Z	p
กลุ่มทดลอง	10	13.35	133.50	2.16	0.02
กลุ่มควบคุม	10	7.65	76.50		

จากตารางที่ 10 ผลการเปรียบเทียบคะแนนประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมภายหลังการทดลอง พบว่าหลังการทดลอง นักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตอนที่ 4 วิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) จากแบบสอบถามผู้ปกครองนักเรียนกลุ่มทดลอง ทั้งก่อนและหลังจากที่นักเรียนได้เข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และวิเคราะห์แบบแสดงความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรม ด้วยค่ามัธยฐาน (Median) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ (Q.D.) และสรุปข้อคิดเห็นอื่น ๆ เพื่อประเมินสิ่งที่สมาชิกได้รับ และสิ่งที่สมาชิกได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมโปรแกรม

วิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) จากแบบสอบถามผู้ปกครองนักเรียนกลุ่มทดลอง ทั้งก่อนและหลังการทดลอง

จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองของนักเรียนกลุ่มทดลองทั้งก่อน และหลังจากที่นักเรียนได้เข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนสามารถสรุปข้อมูลในแต่ละข้อคำถามได้ดังนี้

1) ผู้ปกครองสังเกตเห็นพฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงถึงความมีวินัยทางการเรียนด้านความรับผิดชอบในเรื่องต่างๆเหล่านี้บ้างหรือไม่ เช่น ทำการบ้านเอง , อ่านหนังสือทบทวนบทเรียน , จัดเก็บหนังสือและอุปกรณ์การเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย จัดเตรียมหนังสือ และอุปกรณ์การเรียนไว้ล่วงหน้า เป็นต้น

ก่อนการทดลอง ผู้ปกครองจำนวน 7 ท่าน ให้ข้อมูลว่าไม่เคยสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องการทำการบ้าน , การอ่านหนังสือทบทวนบทเรียน การจัดเตรียมหนังสือ และอุปกรณ์การเรียนไว้ล่วงหน้า เพราะเห็นว่านักเรียนน่าจะรับผิดชอบตนเองในเรื่องดังกล่าวได้ ส่วนผู้ปกครองอีก 3 ท่าน ให้ข้อมูลว่าเคยสอบถามนักเรียนบ้างแต่ไม่ได้ติดตามดูว่านักเรียนได้ปฏิบัติในเรื่องดังกล่าวหรือไม่ ส่วนเรื่องการจัดเก็บหนังสือและอุปกรณ์การเรียนให้เป็นระเบียบนั้น ผู้ปกครอง 8 ท่าน ให้ข้อมูลว่านักเรียนจัดเก็บอุปกรณ์การเรียนและหนังสือไม่เป็นระเบียบ ส่วนอีก 2 ท่าน ให้ข้อมูลว่านักเรียนจะจัดเก็บหนังสือเป็นระเบียบเมื่อผู้ปกครองดักเตือน

หลังการทดลอง ผู้ปกครองจำนวน 3 ท่าน ให้ข้อมูลว่านักเรียนได้ทำการบ้านและอ่านหนังสือทบทวนบทเรียน รวมทั้งจัดเตรียมหนังสือ และอุปกรณ์การเรียนไว้ล่วงหน้าบ้าง ผู้ปกครอง 6 ท่าน เห็นว่านักเรียนจะทำการบ้านหรืออ่านหนังสือทบทวนบทเรียนเมื่อผู้ปกครองถามหรือดักเตือน ส่วนผู้ปกครอง 1 ท่าน ไม่สามารถสังเกตนักเรียนในเรื่องดังกล่าวได้เนื่องจากต้องออกไปทำงานในช่วงเย็น ส่วนเรื่องการจัดเก็บหนังสือและอุปกรณ์การเรียนให้เป็นระเบียบนั้น

ผู้ปกครอง 4 ท่านให้ข้อมูลว่านักเรียนจัดเก็บอุปกรณ์การเรียนและหนังสือให้เรียบร้อยดีขึ้นกว่าเดิม
ผู้ปกครอง 6 ท่านให้ข้อมูลว่ายังต้องคอยตักเตือนนักเรียนในเรื่องดังกล่าว

2) ผู้ปกครองสังเกตเห็นพฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงถึงควมมีวินัยทางการเรียนด้านความซื่อสัตย์
ในเรื่องต่างๆเหล่านี้บ้างหรือไม่ เช่น ไม่หาซื้ออ้างที่จะไม่ไปโรงเรียน ไม่ขอเงินเพิ่มโดยอ้างว่านำไป
ซื้ออุปกรณ์การเรียน เล่าความผิดที่นักเรียนทำที่โรงเรียนให้ฟัง เป็นต้น

ก่อนการทดลอง ผู้ปกครองทุกท่านให้ข้อมูลว่านักเรียนไม่เคยหาซื้ออ้างที่จะไม่ไปโรงเรียน
และไม่เคยเล่าความผิดที่นักเรียนทำที่โรงเรียนให้ผู้ปกครองฟัง สำหรับการขอเงินซื้ออุปกรณ์การเรียนนั้น
ผู้ปกครองทุกท่านให้ข้อมูลว่าไม่เคยตรวจสอบรายการหรือราคาอุปกรณ์การเรียนที่นักเรียนขอซื้อ
โดยจะให้เงินตามจำนวนที่นักเรียนขอทุกครั้ง

หลังการทดลอง ผู้ปกครองทุกท่านให้ข้อมูลว่านักเรียนนักเรียนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่อง
ดังกล่าวหลังจากเข้าร่วมโปรแกรม

3) ผู้ปกครองสังเกตเห็นพฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงถึงควมมีวินัยทางการเรียนด้านความอดทน
ในเรื่องต่างๆเหล่านี้บ้างหรือไม่ เช่น ทำการบ้านให้เสร็จก่อนไปทำกิจกรรมอย่างอื่น ยอมรับ
ความผิดเมื่อถูกครูหรือเพื่อนตำหนิมาจากที่โรงเรียน ใช้อุปกรณ์การเรียนเท่าที่ผู้ปกครองจัดหาให้ได้
ไม่ฟุ้งเฟ้อเกินฐานะ เป็นต้น

ก่อนการทดลอง ผู้ปกครองจำนวน 4 ท่าน ให้ข้อมูลว่าเมื่อกลับถึงบ้านนักเรียนจะทำ
กิจกรรมที่ตนเองสนใจ เช่น เล่นเกมส์คอมพิวเตอร์ ดูโทรทัศน์ ออกไปเล่นกับเพื่อนในละแวกบ้าน
หรือนอนพัก โดยไม่ได้ช่วยทำงานบ้าน ผู้ปกครองจำนวน 5 ท่านให้ข้อมูลว่านักเรียน นักเรียน
จะช่วยทำงานบ้านตามที่ผู้ปกครองมอบหมาย แต่ผู้ปกครองต้องคอยบอกหรือเตือนบ่อย ๆ
ส่วนผู้ปกครองอีก 1 ท่าน ไม่สามารถให้ข้อมูลในเรื่องดังกล่าวได้เนื่องจากต้องออกไปทำงาน
ในช่วงเย็น สำหรับเรื่องการยอมรับความผิดเมื่อถูกครูหรือเพื่อนตำหนิมาจากที่โรงเรียนนั้น
ผู้ปกครองจำนวน 6 ท่านไม่เคยทราบข้อมูลการทำความผิดของนักเรียนที่โรงเรียน ส่วนผู้ปกครอง
อีก 4 ท่านให้ข้อมูลว่าเคยทราบข้อมูลการทำความผิดของนักเรียนบ้าง เมื่อสอบถามนักเรียนก็จะ
ยอมรับแต่ก็มีข้ออ้างในการทำความผิดนั้น เช่น อ้างว่าทำตามเพื่อนชักชวน เป็นต้น สำหรับเรื่อง
การใช้อุปกรณ์การเรียนเท่าที่ผู้ปกครองจัดหาให้โดยไม่ฟุ้งเฟ้อเกินฐานะนั้น ผู้ปกครองทุกท่าน

ให้ข้อมูลว่านักเรียนเคยขออุปกรณ์การเรียนพิเศษบ้าง เช่น กล้องดินสอ หรือ ปากกาที่มีราคาแพง แต่เมื่อผู้ปกครองไม่ซื้อให้นักเรียนก็ไม่ได้บ่นเร้าที่จะเอาของสิ่งนั้น

หลังการทดลอง ผู้ปกครองจำนวน 2 ท่าน ให้ข้อมูลว่าเมื่อกลับถึงบ้านนักเรียนจะช่วยทำงานบ้านที่ได้รับมอบหมายโดยผู้ปกครองต้องบอกหรือตักเตือนน้อยลงวก่ก่อนเข้าร่วมโปรแกรม ผู้ปกครองจำนวน 6 ท่าน ให้ข้อมูลว่านักเรียนช่วยทำงานบ้านแต่ต้องคอยบอกหรือเตือน ผู้ปกครองจำนวน 2 ท่าน ให้ข้อมูลว่าไม่ได้มอบหมายให้นักเรียนช่วยเหลือทำงานบ้านใดๆ สำหรับเรื่องการยอมรับความผิดเมื่อถูกลงโทษหรือเพื่อนตำหนิมาจากที่โรงเรียนและเรื่องการใช้อุปกรณ์การเรียนเท่าที่ผู้ปกครองจัดหาให้โดยไม่ฟุ้งเฟ้อเกินฐานะนั้น ผู้ปกครองทุกท่านให้ข้อมูลว่านักเรียนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องดังกล่าว

4) ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเรียนที่ผู้ปกครองสังเกตเห็นเมื่อนักเรียนอยู่ที่บ้าน

ผู้ปกครองให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าการใช้สมุดกิจกรรม “บันทึกความดี” ช่วยตรวจสอบการแสดงพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน ทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น และรับผิดชอบตนเองด้านการเรียนมากขึ้น แต่ยังคงต้องอาศัยการตักเตือนจากผู้ปกครองอยู่บ้าง นอกจากนี้ผู้ปกครองเห็นว่าสมุดกิจกรรม “บันทึกความดี” ช่วยให้ผู้ปกครองได้รับทราบพฤติกรรมของนักเรียนที่โรงเรียนจากตารางบันทึกกิจกรรม และจากข้อมูลที่ครูประจำชั้นได้เขียนแสดงความคิดเห็นไว้ในสมุดกิจกรรม “บันทึกความดี”

สรุปข้อมูลโดยรวมจากแบบสัมภาษณ์ผู้ปกครองพบว่าพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนมีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น แต่ยังคงต้องอาศัยการตักเตือนและเอาใจใส่จากผู้ปกครองอยู่บ้าง ส่วนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้านความซื่อสัตย์นั้นพบว่านักเรียน ไม่มีการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ผู้ปกครองมีความเห็นว่าการใช้สมุดกิจกรรม “บันทึกความดี” ทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น และรับผิดชอบตนเองมากขึ้น และข้อมูลในสมุดกิจกรรม “บันทึกความดี” ทำให้ผู้ปกครองได้รับทราบพฤติกรรมของนักเรียนเมื่ออยู่ที่โรงเรียนจากข้อมูลที่ครูประจำชั้นได้เขียนแสดงความคิดเห็น ซึ่งช่วยให้ผู้ปกครองดูแลพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนได้มากขึ้น

จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครูประจำชั้น ได้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ข้อมูลพฤติกรรมนักเรียนระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรม ที่ได้รับจากครูพระสอนศีลธรรม ทำให้ครูประจำชั้นได้รับทราบข้อมูล

เกี่ยวกับนักเรียนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งการแจ้งข้อมูลดังกล่าวให้ผู้ปกครองของนักเรียนได้รับทราบ ทำให้เกิดการเชื่อมโยงและส่งต่อข้อมูลพฤติกรรมนักเรียนระหว่างบ้าน วัด และ โรงเรียน ส่งผลให้การดูแลพฤติกรรมของนักเรียนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 11 ผลการวิเคราะห์จากแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน ด้วยคำมัธฐานและค่าเบี่ยงเบนควอไทล์

ข้อที่	ข้อความ	คำมัธฐาน	ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์
1	ฉันมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนมากขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเอง	5.00	0.25
2	ฉันเห็นความสำคัญของการมีวินัยในตนเองทางการเรียนมากขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเอง	5.00	0.50
3	ฉันได้สำรวจตนเองและเห็นข้อบกพร่องที่เกิดจากขาดความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของตนเอง	5.00	0.25
4	ฉันเข้าใจและรู้ว่าพฤติกรรมขาดความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของฉันส่งผลต่อการเรียนอย่างไร	5.00	0.75
5	ฉันได้มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนร่วมกับเพื่อนสมาชิกกลุ่ม	4.50	0.50
6	ฉันได้นำวิธีการที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมไปเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง	4.45	0.75
7	การฝึกมองความดีของบุคคลรอบข้างทำให้ฉันรู้สึกมีความสุข และสามารถจดจำสิ่งดีๆเหล่านั้นไปพัฒนาตนเองได้	4.45	0.75
8	ฉันรู้ว่าการมีวินัยในตนเองทางการเรียนเป็นวิธีตอบแทนพระคุณของพ่อแม่ และครู อาจารย์วิธีหนึ่ง และฉันสามารถทำได้	5.00	0.25

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ข้อที่	ข้อความ	ค่ามัธยฐาน	ค่าเบี่ยงเบน ควอไทล์
9	ฉันต้องการพัฒนาความมีวินัยในตนเอง ในด้านอื่นๆนอกจากด้านการเรียน	5.00	0.00
10	สรุปในภาพรวมฉันคิดว่าโปรแกรมการพัฒนา ความมีวินัยในตนเองทางการเรียนมีความเหมาะสม	5.00	0.25

จากตารางที่ 11 ค่ามัธยฐานและค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ของแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดหลักไตรสิกขา ภายหลังเสร็จสิ้นโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่ม อยู่ในระดับ มาก ถึง มากที่สุด (ระหว่าง 4.00 ถึง 5.00) และมีการกระจายของคะแนนในระดับน้อย (ระหว่าง 0.00 ถึง 0.75) แสดงว่านักเรียนกลุ่มทดลอง ที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดหลักไตรสิกขาได้รับประสบการณ์ และได้เรียนรู้ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดหลักไตรสิกขา คือ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีวินัยในตนเองทางการเรียนเพิ่มมากขึ้น ได้สำรวจตนเอง ได้ร่วมแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรมขาดวินัยในตนเองทางการเรียนกับเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม ทำให้มีความเข้าใจปัญหาและมีแนวทางที่จะพัฒนาความมีวินัยในตนเองให้เกิดขึ้นได้ อีกทั้งนักเรียนยังมีความรู้สึกที่ดีเมื่อได้ฝึกสังเกตและจดจำพฤติกรรมความดีของบุคคลรอบข้างมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ นอกจากนี้กิจกรรมในโปรแกรมพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดหลักไตรสิกขายังทำให้นักเรียนเกิดมีจิตสำนึกความกตัญญูต่อพ่อแม่ ครู อาจารย์ และมีความต้องการที่จะพัฒนาความมีวินัยในตนเองในด้านอื่นๆ นอกเหนือจากการเรียนอีกด้วย จากการสรุปในภาพรวมของโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองด้วยรูปแบบบรรทัดหลักไตรสิกขานั้น นักเรียนมีความเห็นว่ารูปแบบกิจกรรมมีความเหมาะสม และสามารถนำไปปฏิบัติได้ง่าย

ข้อวิจารณ์

การวิจารณ์ครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ 1) ผลของการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนรู้ด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2) ความคิดเห็นของนักเรียนกลุ่มทดลองที่มีต่อโปรแกรมพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนรู้ด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขา ซึ่งจะแสดงรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ผลของการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนรู้ด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ผลของการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนรู้ด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า ภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนรู้ด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และคะแนนคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์แตกต่างจากก่อนการทดลอง และแตกต่างจากนักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 และ 2 ส่วนการเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และคะแนนคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มควบคุมทั้งก่อนและหลังการทดลองนั้นพบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 3

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนรู้ด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขานั้น ส่งผลให้นักเรียนมีการพัฒนาทั้งในด้านความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์เพิ่มมากขึ้น ซึ่งผลที่เกิดขึ้นสามารถอธิบายได้ว่า 3 สถาบันหลักตามโครงสร้างการมีส่วนร่วมตามรูปแบบบรรทัดฐานได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียนนั้นมีอิทธิพลต่อการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนและคุณสมบัติผู้เรียนอันพึงประสงค์ เพราะทั้ง 3 สถาบันมีความใกล้ชิดและมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอน รวมทั้งมีหน้าที่ในการปลูกฝังลักษณะนิสัย ทศนคติ ความเชื่อในด้านต่างๆ ให้แก่เด็ก โดยสถาบันครอบครัวหรือบ้าน เป็นสถาบันที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรกที่มีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอน และปลูกฝังลักษณะนิสัยความมีวินัยในตนเองให้แก่เด็กได้ตั้งแต่วัยแรกเกิด ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเกิดวินัยในตนเองที่เชื่อว่า การเกิด

วินัยในตนเองของแต่ละบุคคลนั้น มีพื้นฐานมาตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเติบโต จุดเริ่มต้นของการเกิดวินัยในตนเองเริ่มตั้งแต่การมีความสัมพันธ์ระหว่างบุตรและมารดาหรือผู้เลี้ยงดู ซึ่งลักษณะหรือวิธีการเลี้ยงดูนั้นทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และนำไปสู่ความสามารถในการควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามแบบแผนและการอบรมสั่งสอนที่ได้รับมา ซึ่งเด็กที่ได้รับการเอาใจใส่เลี้ยงดูแบบให้ความรักและปลูกฝังเรื่องระเบียบวินัยจากครอบครัวมาเป็นอย่างดี จะสามารถพัฒนาความมีวินัยในตนเองได้ดีกว่าเด็กที่ไม่ได้รับการปลูกฝังหรือไม่ได้รับการเอาใจใส่ในเรื่องระเบียบวินัยมาจากครอบครัว และเมื่อนำหลักทฤษฎีดังกล่าวมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยที่เกิดขึ้นกับนักเรียนทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมพบว่า เมื่อมีการนำเอาสถาบันครอบครัว คือ พ่อแม่ ผู้ปกครอง เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขา โดยกำหนดให้ผู้ปกครองมีบทบาทหน้าที่ในการดูแลพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองอย่างใกล้ชิดนั้น ส่งผลให้นักเรียนกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนที่ดีขึ้นภายหลังการทดลอง แตกต่างจากนักเรียนกลุ่มควบคุมที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ในเรื่องดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สรียา เหลาธรรม (2546) ที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อ.หนองเรือ จ.ขอนแก่น พบว่าการอบรมเลี้ยงดูที่ดีของครอบครัวนั้นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความมีวินัยในตนเองของนักเรียน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พรหมวรรณ เปี่ยมประถม (2550) ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้น เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองของนักเรียน สำหรับบทบาทหน้าที่ของครูพระและครูประจำชั้นในฐานะตัวแทนของวัด และโรงเรียนนั้น เข้ามามีส่วนร่วมในโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขา โดยทำหน้าที่ให้ความรู้และให้คำแนะนำที่ถูกต้องเกี่ยวกับการมีวินัยในตนเองทางการเรียน ซึ่งทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ มีความเข้าใจและเกิดจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ทางการเรียนของตน ส่งผลให้นักเรียนเกิดความสามารถที่จะควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของเพกและแฮสวิกเฮสต์ที่เชื่อว่า การพัฒนาลักษณะนิสัยความมีวินัยในตนเองของบุคคลนั้น มีรากฐานที่สำคัญมาจากการมีความสามารถในการควบคุมตนเองได้อย่างมีเหตุผล เพราะบุคคลที่สามารถควบคุมตนเองได้อย่างมีเหตุผล จะเป็นผู้ที่ตระหนักถึงผลของการกระทำของตนที่จะเกิดขึ้นทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เป็นผู้ที่มีการคิดพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างมีเหตุผลก่อนที่จะลงมือกระทำ และมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ส่วนขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมที่เริ่มต้นด้วยการให้ความรู้แก่นักเรียนเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและเห็นถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนให้เกิดขึ้นนั้น ส่งผลให้เกิดการยอมรับ

และการให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้ว่าทั้ง 2 ทฤษฎี ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ได้ถูกนำมาใช้โดยผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมทั้ง 3 ฝ่าย คือ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูพระ และอาจารย์ประจำชั้น ได้อย่างสอดคล้องลงตัว อีกทั้งการนำครูพระเข้ามามีส่วนร่วมในโปรแกรมโดยมีบทบาทเป็นผู้นำกลุ่มในการทำกิจกรรมยังเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีโอกาสใกล้ชิดกับสถาบันศาสนา อันจะเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยในการขัดเกลา ปลูกฝัง รวมไปถึงการพัฒนาคุณธรรมและศีลธรรม เพื่อให้เด็กสามารถเติบโตขึ้นเป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรมอย่างสมบูรณ์

ส่วนรูปแบบกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ จนนักเรียนสามารถสังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของตนเองได้นั้น เป็นกระบวนการที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นการพัฒนาบุคคลทั้งทางด้าน ร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ อย่างเป็นขั้นตอน มุ่งเน้นให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริง และมีความสม่ำเสมอในการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลแก่ตัวผู้ปฏิบัติเองเป็นสำคัญ ซึ่งผลที่เกิดขึ้นนั้นย่อมทำให้ผู้ปฏิบัติตระหนักรู้ถึงคุณค่า และเห็นถึงความสำคัญในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามในชีวิต ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการพัฒนาคนตามหลักไตรสิกขานี้ เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาลักษณะนิสัยความมีวินัยในตนเองอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุรพงษ์ ชูเดช (2542) ที่ทำการศึกษาผลของการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยปรากฏว่า ภายหลังการทดลองนักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขานั้นมีการพัฒนาวินัยในตนเองสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลอง และผลการวิจัยของ วิลาพัฒน์ อรุณบุญวาทิ (2549) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างความมีวินัยในตนเอง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งภายหลังการทดลองพบว่า นักเรียนที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขามีการพัฒนาความมีวินัยในตนเองเพิ่มสูงขึ้นเช่นกัน นอกจากนี้ยังมีผู้นำเอาหลักไตรสิกขาไปใช้ในการพัฒนาบุคคลในด้านอื่นๆ เช่น การวิจัยของ วิรัตน์ มั่นทานนท์ (2545) ได้ศึกษาอิทธิพลของหลักไตรสิกขาที่มีต่อการสอนและการเรียนรู้ของเด็ก กรณีศึกษาศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า เด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้าน กาย วาจา จิตใจ และสติปัญญาไปในทางที่ดีขึ้น ส่วนงานวิจัยของ สมจิตร เกิดปรากฏ (2543) ได้นำศีล สมาธิ ปัญญา ไปใช้ในกระบวนการกลุ่มเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และเทคโนโลยีสุพรรณบุรี ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลองนักเรียนกลุ่มทดลองมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลอง

จะเห็นได้ว่าหลักไตรสิกขานั้น สามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาบุคคลได้ทุกเพศ ทุกวัย และยังสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาบุคคลในด้านต่างๆ ได้อย่างหลากหลายอีกด้วย

สรุปว่าการจัดกิจกรรมตามรูปแบบบูร และการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขานั้น สามารถพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนและคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ให้เพิ่มมากขึ้นได้ ซึ่งผลที่เกิดขึ้นนั้นสรุปได้ว่าเป็นผลมาจากการดำเนินการที่ควบคู่กันของ 2 ส่วนที่สำคัญคือ 1)การให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรม อันได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูพระ และอาจารย์ประจำชั้น โดยบทบาทหน้าที่ที่กำหนดขึ้นนั้นมีความสอดคล้องและเป็นไปตามหลักการและทฤษฎีที่ผู้วิจัยอ้างอิง และ 2) การจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง ทำให้ได้รับความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลจากการให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบบูร และการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน ทำให้การพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้ประสบผลสำเร็จได้ในที่สุด

2) ความคิดเห็นของนักเรียนกลุ่มทดลองที่มีต่อโปรแกรมพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบูรตามหลักไตรสิกขา

ความคิดเห็นของนักเรียนกลุ่มทดลองที่มีต่อโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบูรตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองด้วยรูปแบบบูรตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์จากแบบประเมินกิจกรรมในแต่ละครั้ง และจากการสัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้เข้าร่วม โปรแกรมสรุปข้อมูลได้ว่า ภายหลังการทดลอง นักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบูรตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการมีวินัยในตนเองทางการเรียนเพิ่มมากขึ้น นักเรียนได้มีโอกาสสำรวจและวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนของตนเอง ได้รู้ถึงสาเหตุของปัญหาพฤติกรรม การเรียนของตนที่เกิดขึ้น ทำให้มีความต้องการและมีความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีวินัยในตนเองทางการเรียน ส่วนรูปแบบกิจกรรมที่กำหนดให้มีความสอดคล้องกับกิจวัตรประจำวันและวิถีชีวิตของนักเรียนโดยมุ่งเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกว่าการพัฒนาตนให้เป็นผู้ที่มีวินัย

ในตนเองทางการเรียนนั้นไม่ใช่สิ่งที่ยากเกินความสามารถ อีกทั้งยังเป็นเรื่องใกล้ตัวที่สามารถปฏิบัติได้ง่าย และเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันทุกวัน อีกทั้งประสบการณ์ที่เกิดจากการได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆด้วยตนเองอย่าสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ทำให้นักเรียนสังเกตเห็นผลของการเปลี่ยนแปลงตนเองได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้กิจกรรมในโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขา ยังสะท้อนให้นักเรียนได้เห็นถึงผลกระทบจากการมีและไม่มีความมีวินัยในตนเองทางการเรียน ที่มีต่อ พ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู อาจารย์ ส่งผลให้นักเรียนเกิดจิตสำนึกความกตัญญูรู้คุณ และต้องการตอบแทนบุญคุณด้วยการปรับปรุงพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีความมีวินัยในตนเองทางการเรียนให้มากขึ้น และจากรูปแบบการดำเนินกิจกรรมที่กำหนดให้นักเรียนต้องมีการติดต่อสื่อสารกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง และอาจารย์ประจำชั้น โดยผ่านสมุดกิจกรรมบันทึกความดีนั้น นักเรียนให้ข้อมูลว่าเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ ผู้ปกครอง กับนักเรียน และระหว่างอาจารย์ประจำชั้นกับนักเรียนให้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งนักเรียนให้ข้อมูลว่า มีความรู้สึกดี เมื่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง และอาจารย์ประจำชั้นได้ให้ความเอาใจใส่ สนใจ พฤติกรรมของตน และชอบที่จะอ่านข้อความที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง และอาจารย์ประจำชั้น เขียนในสมุดบันทึกความดี นอกจากนี้การแบ่งกลุ่มเพื่อแข่งขันกันทำกิจกรรมที่กำหนดในสมุดบันทึกความดี ทำให้นักเรียนมีความสุขสนุกสนาน อีกทั้งเมื่อรู้สึกเบื่อ ท้อแท้ไม่อยากทำกิจกรรมก็จะได้เพื่อนๆ สมาชิกในกลุ่มช่วยให้อีกกำลังใจทำให้นักเรียนสามารถทำกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องจนจบ จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองในประเด็นเดียวกันนี้ได้ข้อมูลว่า กิจกรรมในสมุดบันทึกความดีทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นและพยายามที่จะทำกิจกรรมต่างๆ ตามที่กำหนด และช่วยให้ผู้ปกครองได้ดูแลเอาใจใส่พฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนได้มากขึ้น อีกทั้งข้อมูลในสมุดบันทึกความดียังเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่ทำให้ผู้ปกครองรับทราบพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนทั้งที่บ้านและที่โรงเรียนของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

จากข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อ โปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ จากแบบประเมินกิจกรรมในแต่ละครั้ง จากการสัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้เข้าร่วมโปรแกรม และจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองของนักเรียนกลุ่มทดลอง สรุปได้ว่านอกจากโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ จะช่วยพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนและคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนให้เพิ่มสูงขึ้นได้แล้ว ยังช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครอง และอาจารย์ประจำชั้น อีกทั้งยังช่วยให้พ่อแม่ ผู้ปกครองได้เอาใจใส่ พฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนมากขึ้น นอกจากนี้การเข้ามามีส่วนร่วม

ในการดำเนินกิจกรรมของครูพระสอนศีลธรรม ยังช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสใกล้ชิดสถาบันศาสนา ได้เรียนรู้หลักธรรมคำสอนและการปฏิบัติตนในฐานะพุทธศาสนิกชนที่ดีผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆ ในโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองที่ดำเนินการโดยครูพระสอนศีลธรรมอีกด้วย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องในการวิจัยเรื่อง ผลของการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน ด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขา ที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จังหวัดปทุมธานี เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi – experimental Research)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างวิธีการมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ในการให้ความช่วยเหลือทางด้านพฤติกรรมของนักเรียน
2. เพื่อสร้างโปรแกรมพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบ “บวร” ตามหลักไตรสิกขา สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
3. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนก่อนและหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มทดลอง
4. เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ก่อนและหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มทดลอง

สมมติฐานการวิจัย

1. ภายหลังจากทดลอง นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และคะแนนจากแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์แตกต่างจากก่อนเข้าร่วมโปรแกรม เสริมสร้างพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ภายหลังการทดลอง นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และคะแนนจากแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ แตกต่างจากนักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. คะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และคะแนนจากแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ทั้งก่อนและหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มควบคุม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กลุ่มประชากร

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2551 ของโรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 ซึ่งมีทั้งหมด 235 คน แบ่งเป็น 5 ห้อง ห้องละ 47 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2551 ที่มีปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเรียนเช่น หนีเรียน ไม่ส่งงานตามกำหนด ทะเลาะวิวาท ในโรงเรียน เป็นต้น ทางโรงเรียนได้มีการบันทึกพฤติกรรมไว้ในแฟ้มประวัตินักเรียนจำนวน 20 คน โดยทั้งหมดเป็นนักเรียนชาย แบ่งเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง กลุ่มละ 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่

1.1 โปรแกรมพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

- 2.1 แบบสอบถามความมีวินัยในตนเองทางการเรียน
- 2.2 แบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์โดยการสังเกต
- 2.3 แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครอง
- 2.4 แบบแสดงความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi - Experimental Research) โดยใช้รูปแบบการทดลองที่มีกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีการวัดตัวแปรตามก่อนและหลังการทดลอง (Pretest – Posttest Control Group Design) ซึ่งผู้วิจัยมีการแบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การดำเนินการทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง

1.1 คัดเลือกนักเรียนกลุ่มตัวอย่างด้วยระบบการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยคัดเลือกจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีปัญหาพฤติกรรมขาดความมีวินัยในตนเองทางการเรียนจากแฟ้มประวัตินักเรียน ซึ่งมีจำนวน 20 คน จากนั้นให้นักเรียนทำแบบสอบถามความมีวินัยในตนเองทางการเรียน แล้วพิจารณาคัดเลือกนักเรียนโดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 10 คน

1.2 หลังจากนั้นให้นักเรียนกลุ่มทดลอง จำนวน 10 คน เข้าร่วมกิจกรรมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน จำนวน 12 ครั้ง สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 50 นาที นักเรียนกลุ่มควบคุม จำนวน 10 คน ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนหรือร่วมทำกิจกรรมใดๆ

1.3 ภายหลังจากที่นักเรียนกลุ่มทดลองเข้าร่วมกิจกรรมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนครบทั้ง 12 ครั้ง ผู้วิจัยให้นักเรียนกลุ่มทดลองทำแบบแสดงความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรม

1.4 หลังจากจัดกิจกรรมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนเสร็จสิ้นผ่านไป 2 สัปดาห์ ผู้วิจัยให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ทำแบบสอบถามความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และนำคะแนนจากแบบสอบถามความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับคะแนนที่ได้ก่อน และหลังจากเข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และนำเสนอแสดงความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรม มาวิเคราะห์เพื่อสรุปผลที่ได้จากการจัดกิจกรรมตามโปรแกรม

2. การดำเนินการทดลองตามรูปแบบบวร

2.1 ผู้วิจัยได้ติดต่อครูพระสอนศีลธรรมเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของครูพระสอนศีลธรรมในการดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน ซึ่งได้แก่ การทำหน้าที่เป็นผู้นำกลุ่มในกิจกรรมครั้งที่ 2 / 4 / 9 / 10 / 11 ตลอดจนการให้ข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนที่ครูพระสังเกตเห็นแก่ครูประจำชั้น

2.2 ผู้วิจัยนำแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ให้อาจารย์ประจำชั้นของนักเรียนทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมทำการประเมินคุณลักษณะของนักเรียน และชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของครูประจำชั้นในการดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน ซึ่งได้แก่ การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน การเขียนแสดงความเห็นในสมุดบันทึกความดีของนักเรียนแต่ละคน และการรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนจากครูพระสอนศีลธรรม เพื่อแจ้งให้ผู้ปกครองของนักเรียนได้รับทราบ

2.3 ผู้วิจัยได้ติดต่อผู้ปกครองนักเรียนเฉพาะกลุ่มทดลองเพื่อขอสัมภาษณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนที่ผู้ปกครองสังเกตเห็นตามข้อคำถามที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์ผู้ปกครอง และชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ปกครองในการดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน ซึ่งได้แก่ การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน การเขียนแสดงความเห็นในสมุดบันทึกความดีของนักเรียน และการรับทราบข้อมูลของนักเรียนจากครูประจำชั้น

2.4 หลังจากจัดกิจกรรมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนเสร็จสิ้นผ่านไป 2 สัปดาห์ ผู้วิจัยให้อาจารย์ประจำชั้นของนักเรียนทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมทำแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์เพื่อประเมินคุณลักษณะของนักเรียนซ้ำอีกครั้ง และนำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบ ก่อนและหลังจากเข้าร่วมโปรแกรมการ

พัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และติดต่อผู้ปกครองนักเรียนเฉพาะกลุ่มทดลองเพื่อขอสัมภาษณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนที่ผู้ปกครองสังเกตเห็นภายหลังจากเข้าร่วมกิจกรรม และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสรุปผลที่ได้จากการดำเนินการจัดโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. หาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนและคะแนนแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลอง
2. ทดสอบความแตกต่างของคะแนนคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนและคะแนนแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลองด้วยสถิติอนพารามตริก (Nonparametric Statistic) The Wilcoxon Matched Pairs Signed - Rank Test
3. ทดสอบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนและคะแนนแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ระหว่างนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมภายหลังการทดลองด้วยสถิติอนพารามตริก (Nonparametric Statistic) The Mann – Whitney U Test
4. วิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) จากแบบสอบถามผู้ปกครองนักเรียนกลุ่มทดลองทั้งก่อนและหลังจากที่นักเรียนได้เข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และวิเคราะห์แบบแสดงความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรม ด้วยค่ามัธยฐาน (Median) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ (Q.D.) และสรุปข้อคิดเห็นอื่น ๆ เพื่อประเมินสิ่งที่มีสมาชิกได้รับ และสิ่งที่มีสมาชิกได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมโปรแกรม

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องผลของการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดฐานไตรสิกขา ที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า

1. ภายหลังการทดลองนักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนจากแบบสอบถามพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนและคะแนนจากแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์แตกต่างจากการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ภายหลังการทดลองนักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนจากแบบสอบถามพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และคะแนนจากแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์แตกต่างจากนักเรียนกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. นักเรียนกลุ่มควบคุมมีคะแนนจากแบบสอบถามพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียน และคะแนนจากแบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ ก่อนและหลังการทดลองไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. นักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนมีความคิดเห็นว่าการเข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาความมีวินัยในตนเองในครั้งนี้ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจและเห็นถึงประโยชน์ของการมีวินัยในตนเองทางการเรียนเพิ่มมากขึ้น และการเข้าร่วมโปรแกรมนั้นยังทำให้นักเรียนได้สำรวจพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของตนเอง ทำให้สามารถวิเคราะห์สาเหตุของการมีพฤติกรรมทางการเรียนที่ไม่ดี และสามารถคิดหาวิธีการปรับปรุงและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้ อีกทั้งรูปแบบกิจกรรมการฝึกความมีวินัยในตนเองทางการเรียนที่สอดคล้องกับกิจวัตรประจำวันทำให้นักเรียนสามารถปฏิบัติได้ง่าย และเห็นว่าการมีวินัยในตนเองทางการเรียนไม่ได้เป็นสิ่งที่ยากเกินความสามารถของตนเอง

5. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองสรุปได้ว่า พฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดฐานไตรสิกขาที่ผู้ปกครองสังเกตเห็นในภาพรวมนั้นมีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น แม้ว่าจะยังมีพฤติกรรมบางอย่างที่ยังคงต้องอาศัยการตักเตือนและเอาใจใส่จากผู้ปกครองอยู่บ้างก็ตาม และ

ผู้ปกครองเห็นว่าการใช้สมุดกิจกรรม “บันทึกความดี” ทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น และรับผิดชอบตนเองมากขึ้น และข้อมูลในสมุดกิจกรรม “บันทึกความดี” ช่วยให้ผู้ปกครองสามารถดูแลพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนได้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้

1. การกำหนดรูปแบบกิจกรรมในโปรแกรมพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขา มุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง จนสามารถสังเกตเห็นผลที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง ซึ่งการกำหนดรูปแบบกิจกรรมในโปรแกรมให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและกิจกรรมประจำวันของนักเรียน ทำให้นักเรียนทำกิจกรรมหรือพฤติกรรมนั้นๆ ได้ง่าย และทำได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

2. จากการวิจัยพบว่า การเสริมแรงด้วยการให้คำชมและให้กำลังใจโดยพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู อาจารย์ ต่อพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนที่นักเรียนสามารถทำได้ ช่วยให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมนั้นได้อย่างต่อเนื่อง และส่งผลให้นักเรียนมีแรงจูงใจที่จะพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองในด้านอื่นๆ ต่อไป

3. ความสำเร็จในการนำรูปแบบบรรทัดฐาน (บ้าน วัด โรงเรียน) มาใช้ในการดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้ เกิดขึ้นได้เพราะ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อันได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูพระ และครูประจำชั้น มีความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันทั้งในเรื่องของวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และรูปแบบขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม และให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายตามที่กำหนดไว้ในกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และเป็นนักเรียนชายทั้งหมด จึงควรมีการนำโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน

ด้วยรูปแบบบรรทัดหลักไตรสิกขาไปทดลองใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่มีความแตกต่างออกไป ทั้งในด้านเพศ อายุ และระดับการศึกษาเพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้น

2. ควรมีการนำรูปแบบการดำเนินกิจกรรมแบบบรรทัดหลักไตรสิกขาไปใช้เพื่อพัฒนาพฤติกรรมในด้านอื่นๆ ของนักเรียน อันอาจจะส่งผลให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ในด้านอื่นๆ เพิ่มขึ้นด้วย

3. ควรมีการสำรวจความคิดเห็นและทัศนคติของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อศึกษาผลของการใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมด้วยรูปแบบบรรทัด

4. การพัฒนาวินัยในตนเองทางการเรียน ต้องใช้เวลาในการปลูกฝังและฝึกฝน ดังนั้นครูอาจารย์ และผู้ปกครอง ควรมีการสังเกต และติดตามพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. 2543. **คู่มือดูแลสุขภาพจิตเด็กวัยรุ่นเรียน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ร.ส.พ.
- กรมวิชาการ. 2542. **การสังเคราะห์รูปแบบการพิจารณาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบและความมีวินัยในตนเอง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. 2542. **นโยบายและแผนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กาญจนา พวงจิตต์. 2550. **การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมวินัยของนักเรียน : พหุกรณีศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ก่องแก้ว เจริญอักษร. 2541. **ความรู้เรื่องธรรมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2545. **การประเมินตามสภาพจริง**. วารสารการศึกษาปฐมวัย. ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม). ม.ป.ท.
- ข่าวสด. 2551. กรุงเทพมหานคร: 22 กุมภาพันธ์ 2551.
- โคทม อารยา. 2541. **การพัฒนาวินัยและประชาธิปไตย**. คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เน้นความมีวินัยและความเป็นประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- จรรยา วาทีทอง. 2547. **การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- จันทิมา เทียนศิริ. 2547. ผลของโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพจิตโดยการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนศรีธรรมาศมุทร จังหวัดสมุทรสงคราม.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชนิดดา พรหมมี. 2550. ผลของการใช้โปรแกรมการกำกับตนเองที่มีต่อวินัยในการฝึกซ้อม
กีฬาของนักกีฬาประเภททีม อายุ 12 – 15 ปี โรงเรียนกีฬาจังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2543. การพัฒนาคนเพื่อสังคมที่สมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน
ร่วมคิดร่วมเขียน ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพมหานคร:
บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- ชูชาติ แก้วกิตติ. 2550. คุณลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ตามความคาดหวังของครูใน
โรงเรียนวัดบวรนิเวศ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต1.
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ถาวร พวงมณี. 2547. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการบริหารงานในโรงเรียนสังกัด
กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธนพรรณ ธานี. 2545. การพัฒนารูปแบบบ้าน วัด และโรงเรียน ในการสร้างความเข้มแข็งชุมชน
ของจังหวัดหนองบัวลำพู. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธีรภัทร เจริญดี. 2542. การศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11. วิทยานิพนธ์
ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการประถมศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. 2547. แนวทางการมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นวรรตน์ ศรีพรหม. 2544. **โรงเรียนกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองและชุมชน.**
วารสารข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. ปีที่ 21 ฉบับที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา.

นาคอนงค์ วุฒิสารวารกรณ์. 2548. **การปฏิบัติงานของคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง**
โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประกอบ คุณารักษ์. 2529. **การพัฒนารูปแบบขององค์กรและการจัดกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา.**
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พรพรรณ พิพัทธกุลชัยพล. 2535. **ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียนและชุมชน.** วารสาร
แนะแนว. ฉบับที่ 9 (กุมภาพันธ์ – มีนาคม). ม.ป.ท.

พรหมวรรณ เปี่ยมประถม. 2550. **ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองของ**
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย กรณีศึกษาโรงเรียนชลกัลยานุกูล อำเภอเมือง
จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2531. **พุทธธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. 2532. **การศึกษาที่สากลบนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย.** กรุงเทพมหานคร:
บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

_____. 2535. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. 2537. **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม.** พิมพ์ครั้งที่สาม. กรุงเทพมหานคร: ปัญญา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). 2534. **สมาธิ : ฐานสู่สุขภาพจิตและปัญญาหยั่งรู้.**

กรุงเทพมหานคร: ศยาม.

_____. 2536. **จะพัฒนากันได้อย่างไร.** พิมพ์ครั้งที่สอง. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

_____. 2538. **พุทธธรรม.** ฉบับปรับปรุงขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์.

_____. 2541. **พุทธธรรม.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

_____. 2543 ก. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

_____. 2543 ข. **พัฒนาปัญญา.** กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว). 2547. **กัมมวิภังค์รูปมโนย 2.** พิมพ์ครั้งที่ 8.

กรุงเทพมหานคร : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด.

พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิสาร). 2547. **ความคิดเห็นของครูพระสอนศีลธรรมเกี่ยวกับ**

การปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา

การศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการศึกษาผู้ใหญ่, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พระอธิการวิชาญ นาคฤทธิ์. 2546. **การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของ**

คณะสงฆ์อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา

การบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พุทธทาสภิกขุ. 2532. **คู่มือมโนยฉบับสมบูรณ์.** กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

บุรุษิตา คอนฟูงไพร. 2548. **การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและ**

ความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่3 ที่เรียนแบบร่วมมือและการเรียนแบบปกติ.

วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

- รุจรณ์ ภูมรกุล. 2548. สภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1, 2 และ 3. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เรจินา จันทรเพ็ญ. 2548. การพัฒนาความมีวินัยในตนเองโดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ สำหรับเด็กปฐมวัย. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิรัตน์ มั่นทานนท์. 2545. อิทธิพลของไตรสิกขาที่มีต่อการสอนและการเรียนรู้ของเด็ก : กรณีศึกษาศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิลาพัฒน์ อรุณบุญวาท. 2549. การพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขา เพื่อเสริมสร้างความมีวินัยในตนเอง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประถมศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีณา ประชากุล. 2549. การพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีวินัยของนักเรียนระดับประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน).
- ศรีพร มีล่อง. 2543. ผลของการปรึกษากลุ่มต่อการพัฒนาวิธีคิดตามแนวปัญญาและความมีวินัยในตนเองของวัยรุ่นในสถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนหญิงบ้านปราณี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมจิตร เกิดปรางค์. 2543. การนำศีล สมาธิ ปัญญา มาใช้ในกระบวนการกลุ่มเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของนักศึกษาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สรียา เหลาธรรม. 2546. ปัจจัยที่มีผลต่อความมีวินัยในตนเอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุรพงษ์ ชูเดช. 2542. ผลของการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาวินัย
ในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. ปรินญาณิพนธ์วิทยาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต
สาขาการวิจัยและพัฒนาพฤติกรรม, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

เสน่ห์ สุระสังวาลย์. 2547. สภาพและปัญหาการดำเนินงานของคณะกรรมการเครือข่าย
ผู้ปกครองในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร.
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

แสงนภา ภักดีศิริวงษ์. 2548. การมีส่วนร่วมของสถาบันศาสนาในการส่งเสริมคุณธรรม
จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2546. แนวทางการพัฒนาการศึกษาปฐมวัย
โดยพลังผู้ปกครองและชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2548. การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตร
การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและ
พัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

_____. 2549. มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543. ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, กระทรวงศึกษาธิการ. 2544. **แนวปฏิบัติของพ่อแม่ผู้ปกครองในสถานศึกษาเอกชน เพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

อาทร รัตนคำวน. 2522. **ท่านอาจสอนลูกหลานท่านในการเรียนการสอน**. การศึกษาเอกชน. 4 (8 พฤษภาคม). ม.ป.ท.

อิชยา นาคนาวา. 2550. **การใช้โปรแกรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสุเหร่าสมอเซ จังหวัดฉะเชิงเทรา**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. 2541. **ความอยู่รอดของสังคมไทยกับการพัฒนาวินัยและสร้างเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย**. คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เน้นความมีวินัยและความเป็นประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

เอี่ยมพร หนุรอด. 2547. **การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมที่จัดขึ้นในโรงเรียนเอกชนปฐมวัยในกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Brisbane, H.E. 1994. **The Developing**. (6th ed.). New York: Glencoe Division Macmillan McGraw – Hill.

Canfield, J. and M . V. Hanson. 2005. **Self-discipline** (Online). Available from <http://www.geocities.com/siukai82/Selfdiscipline.htm>. November 13, 2005.

Jet, V. 2005. **Tips to Disciplining Your Child in a Positive Way**. In Jet Magazine (Online). Available: http://www.wilsonweb.com/hww/shared_main.htm. November 13, 2005.

Onikama, D. L. and Hammond, O. W. (1998, September). **Family Involvement in Education : A synthesis of Research for Pacific Educator**. (Online). Available: <http://203.144.248.23/ericcurrent/detail.nsp>. March 10, 2005.

Pavlina, S. 2005. **Personal Development for Smart people** (Online). Available from <http://www.stevepalina.com/blog self-discipline/Steve Pavlina.com>. November 13, 2005

Pena, D. C. (1998, April). **Mexican America Parental Involvement in Site Based Management**. (Online). Available: <http://203.144.248.23/ericcurrent/detail.nsp>. March 10, 2005.

Walker, J.E., Shea, T. M. and Bauer, A.M. 2004. **Behavior Management A Practical Approach for Educators**. 8th ed. New Jersey: Pearson Merrill Prientice Hall.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ตัวอย่างหนังสือที่ใช้ในการวิจัย

ที่ ศธ 0513.109/ 1444

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
50 พหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

15 ตุลาคม 2551

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเบื้องต้นเพื่อทำการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลท่าโขลง 1

ด้วย นางสาวปิยะวรรณ กลิ่นจันทร์ นิสิตปริญญาโท สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว
ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จะทำการศึกษา
และเก็บข้อมูลของนักเรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 1 และขออนุญาตให้นักเรียนของโรงเรียนเทศบาลท่าโขลง 1 เป็นกลุ่มตัวอย่างในการทำวิจัย
ตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2551 เป็นต้นไป จนกว่าจะแล้วเสร็จ

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ให้ นางสาวปิยะวรรณ กลิ่นจันทร์ ดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ นางสาวปิยะวรรณ กลิ่นจันทร์
จะเป็นผู้ติดต่อดำเนินการด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์แก่นิสิตด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รศ.ดร. พรทิพย์ ไชยโส)
คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

สำนักงานเลขานุการคณะฯ

โทร./โทรสาร. 0 - 2561 - 4889

(๑๑/๒๓)

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มก. โทร. 1847

ที่ ศธ 0513.10903/๒๖

วันที่ ๑๐ ตุลาคม 2551

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย

เรียน อาจารย์ประภาวดี ปอดมณี

- สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. โครงร่างวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ผลของการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขา ที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จังหวัดปทุมธานี”
2. โปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขา ที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
3. แบบสอบถามเรื่องพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
4. แบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ด้วย นางสาวปิยะวรรณ กลิ่นจันทร์ นิสิตปริญญาโท สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ผลของการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขา ที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จังหวัดปทุมธานี”

ในการนี้ ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อที่ผู้วิจัยจะได้นำข้อเสนอแนะของท่านไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์แก่นิสิตด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

(ผศ.วรมิพย์ ธีระวัฒน์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

(3/มก)

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มก. โทร. 1847

ที่ ศธ 0513.10903/ ๒๗ วันที่ ๑๕ ตุลาคม 2551

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย

เรียน อาจารย์อียยา นาคนาวา

- สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. โครงร่างวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ผลของการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จังหวัดปทุมธานี”
2. โปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
3. แบบสอบถามเรื่องพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
4. แบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ด้วย นางสาวปิยะวรรณ กลิ่นจันทร์ นิสิตปริญญาโท สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ผลของการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขา ที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จังหวัดปทุมธานี”

ในการนี้ ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อที่ผู้วิจัยจะได้นำข้อเสนอแนะของท่านไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์แก่นิสิตด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

(ผศ.วรพิมพ์ ธีระวัฒน์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

(๕๑๒)

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มก. โทร. 1847

ที่ ศธ 0513.10903/ ๒๗

วันที่ ๖ ตุลาคม 2551

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย

เรียน อาจารย์ศิริสุตา ลดาวัลย์ ณอยุธยา

- สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. โครงร่างวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ผลของการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน ด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขา ที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จังหวัดปทุมธานี”
2. โปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขา ที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1
3. แบบสอบถามเรื่องพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองทางการเรียนของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1
4. แบบประเมินคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ด้วย นางสาวปิยะวรรณ กลิ่นจันทร์ นิสิตปริญญาโท สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ผลของการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขา ที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จังหวัดปทุมธานี”

ในการนี้ ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อที่ผู้วิจัยจะได้นำข้อเสนอแนะของท่านไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์แก่นิสิตด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

(ผศ.วรพิมพ์ ธีระวัฒน์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาคผนวก ข

ข้อมูลผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือในการวิจัย

ข้อมูลผู้เชี่ยวชาญตรวจโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรร
ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 1

1. อาจารย์ประภาวดี ปลอดมณี

ตำแหน่ง อาจารย์สอนกิจกรรมแนะแนว โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา

วุฒิการศึกษา ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศส.ม.) สาขาจิตวิทยาการศึกษาและ
การแนะแนว มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. อาจารย์ศิริสุดา ลดาวัลย์ ณ อยุธยา

ตำแหน่ง อาจารย์สอนกิจกรรมแนะแนว โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา

วุฒิการศึกษา ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาจิตวิทยาการศึกษาและ
การแนะแนว มหาวิทยาลัยรามคำแหง

3. อาจารย์อิชยา นาคนาวา

ตำแหน่ง อาจารย์สอนกิจกรรมแนะแนว โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา

วุฒิการศึกษา ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาจิตวิทยาการศึกษาและ
การแนะแนว มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก ค

ตัวอย่างโปรแกรมการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลัก
ไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

โปรแกรมพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนด้วยรูปแบบบรรทัดฐานหลักไตรสิกขา
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลเมืองท่าโขลง 1 จังหวัดปทุมธานี
ระหว่างวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 ถึง วันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2552
สถานที่จัดกิจกรรม : ห้องแนะแนว

ครั้งที่	จุดมุ่งหมาย	เวลา	ความมีวินัยในตนเองทางการเรียนและคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ที่ต้องการพัฒนา	หมายเหตุ
1	<u>ปฐมนิเทศ – รู้จักเพื่อรู้ใจ</u> - เพื่อสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างผู้นำกลุ่มกับนักเรียน - เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรม - เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันและทัศนคติที่ดีต่อการเข้าร่วมกิจกรรม	50 นาที	- การให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม - ความตรงต่อเวลา - การให้ความสนใจและร่วมแสดงความคิดเห็น	
2	<u>วินัยนั้นสำคัญไฉน</u> - เพื่อให้นักเรียนเข้าใจความหมายของคำว่า “วินัย” “วินัยในตนเอง” และ “วินัยในตนเองทางการเรียน” - เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญของวินัยในตนเองทางการเรียน	50 นาที	- การรู้จักประเมินทางเลือกและตัดสินใจ	ดำเนินกิจกรรมโดยครูพระ
3.	<u>นักสำรวจ</u> - เพื่อให้นักเรียนได้สำรวจพฤติกรรมการศึกษาของตนเอง - เพื่อให้นักเรียนได้วิเคราะห์ผลดีและผลเสียที่เกิดจากการมีและไม่มีวินัยในตนเองทางการเรียน - เพื่อสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนให้เพิ่มมากขึ้น	50 นาที	- ความซื่อสัตย์ พุฒความจริง ไม่ปกปิดความผิด	

ครั้งที่	จุดมุ่งหมาย	เวลา	ความมีวินัยในตนเองทาง การเรียนรู้และคุณลักษณะ ผู้เรียนอันพึงประสงค์ ที่ต้องการพัฒนา	หมายเหตุ
4	<u>วินัยเกิดได้ง่ายนิดเดียว</u> - เพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเอง ด้านการเรียนให้นักเรียน - เพื่อให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อ การพัฒนาความมีวินัยในตนเอง ทางการเรียน - เพื่อให้นักเรียนมีเป้าหมายในการ พัฒนาวินัยในตนเองด้านการเรียน	50 นาที	- การให้ความร่วมมือ ในการทำกิจกรรม - ความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ อดทน และมีความเพียร พยายามที่จะทำงานที่ ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ	ดำเนิน กิจ กรรม โดย ครูพระ
5	<u>มองด้านดีย่อมได้ดี</u> - เพื่อฝึกให้นักเรียนเป็นผู้รู้จักสังเกต พฤติกรรมความมีวินัยในตนเอง ด้านการเรียนของผู้อื่น - เพื่อฝึกให้นักเรียนเป็นผู้มีใจกว้าง ยอมรับความสามารถของผู้อื่น	50 นาที	- การมีทัศนคติในการ มองโลกในแง่ดีรู้จักเลือก มองความดีของผู้อื่น	
6	<u>เทคนิคคิดว่า 4 ได้</u> - เพื่อนำเสนอเทคนิคการเรียนรู้ - เพื่อให้นักเรียนเห็นประโยชน์ของ การมีเทคนิคการเรียนรู้ที่ดี - เพื่อสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนนำ เทคนิคการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน ไปใช้	50 นาที	- การรู้จักประเมินทางเลือก และ ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล - การมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์	
7	<u>ทุกนาทีมีค่า</u> - เพื่อให้นักเรียนรู้จักวางแผนการใช้ เวลาให้เกิดประโยชน์สูงสุด - เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และ เห็นประโยชน์ของการแบ่งเวลา	50 นาที	- การรู้จักประเมินทางเลือก และตัดสินใจ - การมีทักษะในการจัดการ งานให้สำเร็จ	

ครั้งที่	จุดมุ่งหมาย	เวลา	ความมีวินัยในตนเองทาง การเรียนรู้และคุณลักษณะ ผู้เรียนอันพึงประสงค์ ที่ต้องการพัฒนา	หมายเหตุ
8	<u>ความรู้ในโลกกว้าง</u> - เพื่อให้นักเรียนรู้จักแสวงหา ความรู้นอกห้องเรียน - เพื่อให้นักเรียนรู้จักแหล่งค้นคว้า หาความรู้นอกห้องเรียน - เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดีในการ เป็นผู้รู้จักแสวงหาความรู้นอก ห้องเรียน	50 นาที	- การมีวิธีการเรียนรู้ด้วย ตนเอง - รู้จักใช้เวลาแสวงหาความรู้	
9	<u>ความเคารพทางมาแห่งปัญญา</u> - เพื่อเสริมสร้างลักษณะผู้มีความ อ่อนน้อมถ่อมตนให้แก่นักเรียน - เพื่อให้นักเรียนเห็นประโยชน์ของ การเป็นผู้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ที่ส่งผลต่อการเรียน	50 นาที	- การมีทัศนคติในการมอง โลกในแง่ดี รู้จักมองความดี ของผู้อื่น	ดำเนิน กิจ กรรม โดย ครูพระ
10	<u>ผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จ</u> - เพื่อพัฒนาลักษณะของผู้มีความ กตัญญูรู้คุณให้แก่นักเรียน - เพื่อให้นักเรียนได้ระลึกถึงพระคุณ ของครูอาจารย์	50 นาที	- เกิดความรู้สึกกตัญญูรู้คุณ ต่อครู อาจารย์ - นักเรียนสามารถบอกถึง พระคุณของครู อาจารย์ได้	ดำเนิน กิจ กรรม โดย ครูพระ
11	<u>รักนี้ไม่คิดเงิน</u> - เพื่อพัฒนาลักษณะของผู้มีความ กตัญญูรู้คุณให้แก่นักเรียน - เพื่อให้นักเรียนได้ระลึกถึงพระคุณ ของพ่อแม่	50 นาที	- นักเรียนเกิดความรู้สึกก ตัญญูรู้คุณต่อพ่อแม่ - นักเรียนเกิดจิตสำนึก ในการตอบแทนบุญคุณ	ดำเนิน กิจ กรรม โดย ครูพระ

ครั้งที่	จุดมุ่งหมาย	เวลา	ความมีวินัยในตนเองทาง การเรียนรู้และคุณลักษณะ ผู้เรียนอันพึงประสงค์ ที่ต้องการพัฒนา	หมายเหตุ
12	<u>เส้นชัยของผู้ชนะ</u> - เพื่อสรุปภาพรวมของกิจกรรม ทั้งหมดให้นักเรียนทราบ - เพื่อสรุปกิจกรรมให้นักเรียนได้ มองเห็นพัฒนาการด้านความมี วินัยในตนเองทางการเรียนของตน - เพื่อให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ที่เกิดจากการเข้าร่วม กิจกรรม - เพื่อให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีและมี แรงจูงใจที่จะพัฒนาความมีวินัยใน ตนเองในด้านอื่นๆ ต่อไป	50 นาที	- นักเรียนให้ความร่วมมือ ในการทำกิจกรรม - นักเรียนมีความตรงต่อเวลา - นักเรียนมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ที่จะพัฒนา ตนเอง	

กิจกรรมที่ 1 : ปฐมนิเทศ “รู้จักเพื่อรู้ใจ”

ระยะเวลา 50 นาที

แนวความคิดหลัก

การสร้างความสัมพันธ์อันดี และทัศนคติที่ดีต่อการเข้าร่วมกิจกรรม ช่วยทำให้เกิดบรรยากาศที่ดีในการทำกิจกรรม ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและประสบผลสำเร็จในที่สุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างความคุ้นเคยและสร้างสัมพันธภาพ ระหว่างผู้นำกลุ่มกับนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม
2. เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมให้กับนักเรียน
3. เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมให้นักเรียนทราบ

สื่อ/อุปกรณ์

1. บอร์ดชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของกิจกรรม
2. ใบงาน “รู้จักเพื่อรู้ใจ”
3. ใบประเมินกิจกรรม

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

1. ผู้นำกลุ่มกล่าวทักทายนักเรียนและแนะนำตนเอง จากนั้นให้นักเรียนแนะนำตัวทีละคนจนครบทุกคน
2. ผู้นำกลุ่มชี้แจงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกิจกรรม รวมไปถึงความสำคัญของผู้ที่ได้รับคัดเลือกให้เข้าร่วมกิจกรรมให้นักเรียนทราบโดยใช้บอร์ดชี้แจงรายละเอียดประกอบการอธิบาย
3. ผู้นำกลุ่มนำเข้าสู่กิจกรรม โดยแจ้งให้นักเรียนทราบว่า กิจกรรมในวันนี้จะเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนได้รู้จักกันมากขึ้น จากนั้นแจกใบงาน “รู้จักเพื่อรู้ใจ” ให้นักเรียนทุกคน แล้วให้เขียนรายละเอียดเกี่ยวกับตนเองตามหัวข้อที่ระบุไว้ในใบงาน
4. เมื่อนักเรียนเขียนเสร็จแล้วผู้นำกลุ่มเก็บใบงานคืน จากนั้นสุ่มเลือกใบงานมาอ่านทีละใบ แล้วให้นักเรียนทายว่าชื่อผู้ที่เป็นเจ้าของใบงานนั้นคือใครจนครบทุกคน
5. ผู้นำกลุ่มสรุปกิจกรรมว่าข้อมูลในใบงานนั้น ทำให้เพื่อนๆ ได้รู้จักกันนักเรียนมากขึ้น เช่น ทำให้เพื่อนรู้ว่านักเรียนชอบหรือไม่ชอบสิ่งใด ส่งผลให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น

6. จากนั้นผู้นำกลุ่มให้นักเรียนทำใบประเมินกิจกรรมและนัดหมายเวลาในการทำกิจกรรมครั้งต่อไป

การประเมินผล

1. สังเกตจากความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม
2. ประเมินความรู้สึกและทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมจากใบประเมินกิจกรรม
3. ประเมินความตั้งใจในการทำกิจกรรมโดยดูจากความสะอาดเรียบร้อยและความถูกต้องของผลงาน

กิจกรรมที่ 1
“รู้จักเพื่อรู้ใจ”

วันที่/...../.....

1. ฉันมีผิวสี

2. ฉันชอบกิน

3. ฉันชอบเรียนวิชา.....

4. สีที่ฉันชอบคือ

5. ครูที่ฉันชอบที่สุดคือ

6. กีฬาที่ฉันชอบคือ

7. สัตว์เลี้ยงที่ฉันชอบคือ

8. ฉายาของฉัน คือ

9. เพื่อนที่โรงเรียนที่ฉันสนิทมากที่สุดคือ.....

10. ฉันคือใคร

กิจกรรมที่ 2 : วินัยนั้นสำคัญไฉน

ระยะเวลา : 50 นาที

แนวความคิดหลัก

ความสามารถในการควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามได้ถูกต้องเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่จนเกิดเป็นคุณลักษณะความมีวินัยในตนเอง โดยเฉพาะความมีวินัยในตนเองด้านการเรียนเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญต่อนักเรียนและส่งผลต่อความสำเร็จทางการเรียนในปัจจุบันและในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ น.ร. รู้จักและเข้าใจความหมายของคำว่า “วินัย” “วินัยในตนเองและวินัยในตนเองทางการเรียน”
2. เพื่อให้ น.ร. เห็นถึงความสำคัญของวินัยในตนเองทางการเรียน

สื่อ/อุปกรณ์

1. File ภาพที่แสดงถึงลักษณะของบุคคลที่มีวินัย, บุคคลที่มีวินัยในตนเองและบุคคลที่มีวินัยในตนเองทางการเรียน
2. Computer
3. Projector
4. แบบประเมินกิจกรรม

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

1. ผู้นำกลุ่มกล่าวทักทาย และนำเข้าสู่กิจกรรมโดยให้นักเรียนอภิปรายร่วมกันถึงความหมายของคำว่า “วินัย” และ “วินัยในตนเอง” เมื่อนักเรียนอภิปรายเสร็จแล้วผู้นำกลุ่มสรุปความหมายของคำว่า “วินัย” และ “วินัยในตนเอง” ให้นักเรียนเข้าใจดังนี้

“วินัย” หมายถึง กฎเกณฑ์ กฎระเบียบ หรือข้อบังคับต่างๆที่กำหนดขึ้น เพื่อให้ทุกคนในสังคมปฏิบัติตาม ซึ่งหากบุคคลใดไม่ปฏิบัติตาม ก็อาจจะได้รับบทลงโทษในรูปแบบต่างๆ ตามที่สังคมกำหนด

ส่วน “วินัยในตนเอง” หมายถึง ความสามารถในการควบคุมตนเอง ให้แสดงพฤติกรรมได้ถูกต้องเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่โดยไม่ต้องมีใครมาบังคับ จากนั้นแสดงภาพของ “ผู้ที่มีวินัย” และ “ผู้ที่มีวินัยในตนเอง” ให้นักเรียนดู

2. จากนั้นผู้นำกลุ่มให้ น.ร. อภิปรายความหมายของ “วินัยในตนเองทางการเรียน” ร่วมกัน แล้วสรุปว่า “วินัยในตนเองทางการเรียน” คือ พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองโดยไม่ต้องให้ใครมาบอกหรือบังคับให้ทำ เช่น นักเรียนหมั่นอ่านหนังสือทบทวนบทเรียนเองโดยไม่ต้องให้ใครเตือน เป็นต้น จากนั้นแสดงภาพบุคคลที่มีวินัยในตนเองทางการเรียนให้นักเรียนดู

3. ผู้นำกลุ่มให้ น.ร. ร่วมกันยกตัวอย่างลักษณะของผู้ที่มีวินัยในตนเองทางการเรียน และบอกถึงประโยชน์ของการมีวินัยในตนเองทางการเรียน จากนั้นผู้นำกลุ่มและนักเรียนสรุปร่วมกันถึงความสำคัญของการมีวินัยในตนเองด้านการเรียน

4. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนทำแบบประเมินกิจกรรมแล้วเก็บคืน และนัดหมายการทำกิจกรรมในครั้งต่อไป

การประเมินผล

1. ความตรงต่อเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม
2. สังเกตจากการให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม และการร่วมแสดงความคิดเห็น
3. ประเมินความรู้สึกและทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมจากใบประเมินกิจกรรม
4. ประเมินความตั้งใจในการทำกิจกรรมโดยดูจากความสะอาดเรียบร้อยและความถูกต้องของผลงาน

กิจกรรมที่ 4 : วินัยเกิดได้ง่ายนิดเดียว

ระยะเวลา : 50 นาที

แนวความคิดหลัก

การพัฒนาคุณลักษณะความมีวินัยในตนเองด้านการเรียนให้แก่ น.ร. นั้นจะเกิดขึ้นได้ต้องใช้เวลาและความอดทนในการหมั่นฝึกฝนเป็นประจำและสม่ำเสมอ อีกทั้งควรเริ่มจากกิจกรรมที่สามารถปฏิบัติได้ง่ายและสามารถปฏิบัติซ้ำได้บ่อยครั้ง ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการฝึกฝนและพัฒนาจนเกิดเป็นความมีวินัยในตนเองด้านการเรียนได้โดยง่าย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะผู้มีวินัยในตนเองด้านการเรียนให้แก่ นักเรียน
2. เพื่อให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน
3. เพื่อให้นักเรียนมีเป้าหมายในการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียน

สื่อ/อุปกรณ์

1. ภาพจิกซอว์ขนาดเล็ก เท่ากับจำนวนนักเรียน
2. สมุดบันทึกความดี
3. บอร์ดบันทึกคะแนน
4. ใบประเมินกิจกรรม

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

1. ผู้นำกลุ่มกล่าวทักทายนักเรียนและนำเข้าสู่กิจกรรม โดยให้นักเรียนอภิปรายร่วมกันว่า การพัฒนาคุณลักษณะความมีวินัยในตนเองนั้นยากหรือง่ายอย่างไร เมื่อนักเรียนอภิปรายจบแล้ว ผู้นำกลุ่มแจกภาพจิกซอว์ให้นักเรียนคนละ 1 ภาพ
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนต่อจิกซอว์ให้เสร็จโดยผู้ที่ทำเสร็จก่อนจะเป็นผู้ชนะ
3. เมื่อนักเรียนต่อภาพจิกซอว์เสร็จทุกคนแล้ว ผู้นำกลุ่มบันทึกชื่อผู้ที่ชนะในครั้งที่ 1 ไว้ จากนั้นให้นักเรียนร้อยภาพจิกซอว์ของตนแล้วต่อใหม่ให้เร็วที่สุด ทำเช่นนี้อีก 2 ครั้ง
4. เมื่อนักเรียนต่อภาพครบทั้ง 3 ครั้งแล้ว ผู้นำกลุ่มสรุปผลผู้ชนะทั้ง 3 ครั้ง จากนั้นถามนักเรียนว่าการต่อภาพครั้งใดยากที่สุดและใช้เวลานานที่สุด และการต่อภาพครั้งใดที่ง่ายที่สุดและใช้เวลาน้อยที่สุด
5. จากนั้นผู้นำกลุ่มสรุปให้นักเรียนฟังว่า การต่อภาพจิกซอนั้น คือการนำภาพชิ้นเล็กๆ มาต่อกันอย่างมีระเบียบจนเกิดเป็นภาพที่สวยงาม ซึ่งการพัฒนาความมีวินัยในตนเองด้านการเรียนก็

เช่นเดียวกัน เพราะเป็นการจัดระเบียบพฤติกรรมทางการเรียนของนักเรียนใหม่ เพื่อให้เกิดเป็นภาพที่สวยงามซึ่งก็คือผลการเรียนที่ดีขึ้นนั่นเอง แม้ว่าในครั้งแรกที่ทดลองทำอาจจะรู้สึกยากและใช้เวลานาน ซึ่งเปรียบเหมือนการต่อจิ๊กซอในครั้งแรก แต่เมื่อนักเรียนได้ทำพฤติกรรมนั้นซ้ำๆบ่อยๆ ก็จะเกิดความเคยชิน ทำได้ง่าย และใช้เวลาเร็วขึ้น ซึ่งก็เปรียบเหมือนการต่อจิ๊กซอในครั้งที่ 2 และ 3 นั่นเอง

4. จากนั้นผู้นำกลุ่มให้นักเรียนแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ให้ตั้งชื่อกลุ่ม และคัดเลือกหัวหน้ากลุ่มของตนเอง แล้วแจกสมุดบันทึก “ความดี” ให้นักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม จากนั้นแจ้งให้นักเรียนทราบว่า กิจกรรมในครั้งนี้จะให้นักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม แข่งขันกันพัฒนาความมีวินัยในตนเองทางการเรียนตามกิจกรรมที่ระบุไว้ในสมุดบันทึกความดีโดยนักเรียนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบและกติกาที่กำหนดไว้ในสมุดบันทึกความดี ให้ได้ทุกข้อและทุกวัน รวมทั้งนักเรียนต้องส่งสมุดให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง และครูประจำชั้น ลงชื่อรับรองว่านักเรียนได้ปฏิบัติตามกิจกรรมนั้นๆจริงก่อนส่งให้หัวหน้ากลุ่มเพื่อนสรุปคะแนนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง และจะมีการจดบันทึกคะแนนลงบนบอร์ดทุกสัปดาห์ โดยจะทำการตัดสินรางวัลผู้ชนะในการทำกิจกรรมครั้งสุดท้าย

5. ผู้นำกลุ่มนัดหมายเวลาในการส่งสมุดบันทึกความดี แล้วแจกใบประเมินกิจกรรมให้นักเรียนทำและเก็บคืน จากนั้นนัดหมายเวลาในการทำกิจกรรมครั้งต่อไป

การประเมินผล

1. ความตรงต่อเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม
2. สังเกตจากการให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม และการร่วมแสดงความคิดเห็น
3. ประเมินความรู้สึกและทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมจากใบประเมินกิจกรรม

ประวัติการศึกษาและการทำงาน

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวปิยะวรรณ กลิ่นจันทร์
วัน เดือน ปี ที่เกิด	วันที่ 22 มกราคม 2520
สถานที่เกิด	จังหวัดกรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2544 บริหารธุรกิจบัณฑิต (สาขาการบริหารทั่วไป) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2544- ปัจจุบัน เจ้าหน้าที่อาสาสมัคร โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธรรมกาย จ.ปทุมธานี